

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KADINLA İLGİLİ İNANÇLAR VE DİNİ DEĞERİ

Hazırlayan

Esra ERASLAN

Temel İslam Bilimleri Kelam Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Emine ÖĞÜK

TOKAT-2023

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KADINLA İLGİLİ İNANÇLAR VE DİNİ DEĞERİ

Hazırlayan

Esra ERASLAN

Temel İslam Bilimleri Kelam Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Emine ÖĞÜK

TOKAT-2023

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Emine ÖĞÜK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Kadınla İlgili İnançlar ve Dini Değeri” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / ...

Esra ERASLAN

İmza

KADINLA İLGİLİ İNANÇLAR VE DİNİ DEĞERİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: ./ /.....

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı) İmzası Başkan :

.....

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun//tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:.....

Mühür
İmza

ÖNSÖZ

Varlıkların yaşam alanı olarak yaratılan evren her türlü canlıyı içinde barındırmaktadır. Evrende yer kaplayan varlıkların mevcudiyeti yaşam alanımızı anlamlı kılmaktadır. Yeryüzünde bulunan her canlının bir hikmeti olduğu gibi varlık sisteminin bir parçası olan insanın da yaratılışının hikmetleri vardır. Kur'an'ın tabiriyle en şerefli varlık olan insan, birtakım vazifelerle donatılarak yeryüzüne gönderilmiştir. İnsanın yaratılışı, cennetteki durumu, yeryüzüne gönderilmesi insan yaşamının bir serüvenidir.

Kadının yerini belirlerken İsrâiliyat bilgilerinden ve birtakım rivayetlerden faydalanılması sonucunda maalesef kadına olumsuz vasıflar yüklenmiştir. Bu olumsuz algı hemen hemen her dönemde belli ölçüde kendini göstermiş ve kadın üzerinden bir dünya oluşturulmaya çalışılmıştır. İnsanları cinsiyet, ırk ve benzeri özelliklerine göre birbirlerinden üstün ya da aşağı konumda görmek yaratılış itibariyle aralarında fark bulunmayan insan türü için uygun değildir. Birbirlerini tamamlayan kadın ve erkek sadece birtakım özelliklerde farklılıklar gösterebilmektedir. Bu ilkeyi benimseyen İslâm dini insanları kulluk noktasında birbirinden ayırmamış, herkese hak ettiği değeri vermiş ve cinsler arasında herhangi bir ayrıma giderek ötekileştirme yapmamıştır.

Tez çalışmamızda, kadının yaratılmasından yola çıkarak sahip olduğu öz değerleri ve vazifeleri bağlamında yeryüzündeki konumu ve değeri hakkında kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Tezimizin kaynak açısından zengin olması bize avantaj sağlamıştır. Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kadın ile ilgili genel bilgiler yer almakta ve bölümün içeriğini kadının tanımı, insanlığın başlangıcı, yaratılışın hikmeti, kadının tarihçesi gibi konular oluşturmaktadır. İkinci bölümde kadına dair rivayetler ele alınmakta ve olumsuz rivayetlerin dindeki yeri değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde Kur'an'da ve hadislerde kadın, kadının konumu ve değeri, kadın ve şiddet, kadının haklarından olan miras, evlilik, şahitlik, yöneticilik, ticaret ve eğitim, kadının hukuki hakları gibi konular incelenmekte ve tezimiz yapılan değerlendirmelerin ardından sonuçlandırılmaktadır.

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitimimde beni destekleyen ve iyi bir eğitim almamı sağlayan kıymetli hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca çalışmam sırasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen başta babam Necmettin ve annem Necmiye Bolat olmak üzere, kıymetli eşim Murat Eraslan'a, kardeşim Ümit Bolat'a, ablam Elif Bolat Bursa'ya, kıymetli arkadaşım İpek Doğan'a ve sevdiklerime ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Son

olarak çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocam Doç. Dr. Emine ğk’e en içten saygılarımı arz eder, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ESRA ERASLAN

Tokat-2023

ÖZET

İslâm inancında ve kültüründe önemli bir yere ve değere sahip olan kadın hakkında ileri sürülen birtakım rivayetlerin kadının gerçek değerini ortaya koymaktan uzak olduğu görülmektedir. Tarihten günümüze gelinceye kadar pek çok toplumda kadın gerçek kimliğinden uzaklaştırılmış, dışlanmış ve hak etmediği davranışlara maruz bırakılmıştır. Kadının karşı karşıya kaldığı bu olumsuz muamelenin arka planında elbette kültür, gelenek ve inançtan kaynaklanan nedenler vardır. Ancak kadın aleyhine ortaya sürülen iddialara daha geçerli bir arka plan oluşturulması açısından inanca dayalı argümanlar öne çıkmış, kadın hakkındaki rivayetler kadın algısının ve toplumda kadının yerinin tespitinde önemli rol oynamıştır. Bu itibarla kadın hakkında ileri sürülen görüşlerin hangisinin örf, adet ve geleneklere, hangisinin dine dayalı olduğu tespit edilecektir.

Yaradılışından itibaren kadın aleyhine öne sürülen birtakım inançlar kadının tüm yaşamına da sirayet etmiştir. Müslüman toplumlarda kadın aleyhinde varlığını gösteren bazı inançların dinde bir karşılığı bulunmamaktadır. Dinin temel kaynaklarını dikkate alarak yaptığımız araştırma ve açıklamalar toplumda bazı kişiler tarafından kabul gören yanlış inanç ve algıların önüne geçilmesinde etkili olacaktır. Çalışmamızda kadın ile ilgili inançların dini değerini belirlemek ve kadınlar aleyhindeki inançların beslendiği rivayetleri irdelemek amacıyla temel kaynaklardan hareketle kapsamlı bir araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, İnanç, Din, Rivayet, Olumsuzluk

ABSTRACT

It is seen that some of the rumors about women, who have an important place and value in Islamic belief and culture, are far from revealing the true value of women. From history to today, women have been removed from their true identity, excluded and exposed to undeserved behavior in many societies. In the background of this negative treatment faced by women, of course, there are reasons originating from culture, tradition and belief. However, belief-based arguments came to the fore in terms of creating a more valid background for the allegations against women, and the rumors about women played an important role in determining the perception of women and the place of women in society. In this respect, it is important to determine which of the opinions put forward about women is based on customs, traditions and traditions, and which ones are based on religion.

Some beliefs that have been put forward against women since their creation have spread to the whole life of women. Some beliefs that show their existence against women in Muslim societies have no equivalent in religion. The research and explanations we make by taking into account the basic sources of religion will be effective in preventing false beliefs and perceptions accepted by some people in the society. In our study, a comprehensive research was conducted based on basic sources in order to determine the religious value of beliefs about women and to examine the rumors that beliefs against women are fed.

Keywords: Woman, Faith, Religion, Narration, Negativ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	2
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAYNAKLARI.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KADINA DAİR GENEL BİLGİLER	4
1.1. Kadının Tanımı.....	4
1.2. Kadının Değeri.....	5
1.3. İnsanlığın Başlangıcı ve Kadın.....	8
1.4. Yaratılışın Hikmeti.....	10
1.5. Kadının Tarihçesi.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	18
KADINLA İLGİLİ SÖYLEMLERE BAKIŞ	18
2.1. Kadının Yaratılışına Bakış.....	18
2.2. Kadınların Uğursuz Olmaları.....	23
2.3. Kadınların Şeytanlaştırılmaları.....	26
2.4. Fitnenin Asıl Sebebinin Kadınlar Olduğu Söylemi.....	27
2.5. Kadınların Kocalarına Secde Etmeleri Gerektiği Söylemi.....	28
2.6. Cehennem'in Çoğunluğunu Kadınların Dolduracağı Söylemi.....	28
2.7. Kadınların Dininin ve Aklının Eksik Olduğu Söylemi.....	31
2.8. Kadının Eşeğin ve Siyah Köpeğin Namazı Bozduğu Söylemi.....	33
2.9. Kadınların Mescitlerden Uzak Tutulmaları.....	34
2.10. Kadın İle İlgili Diğer Söylemler.....	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
KADININ DİNDEKİ YERİ VE HAKLARI	42
3.1. Kur'an'ın Kadına Bakışı.....	42

3.2. Hadislerin Kadına Bakışı	44
3.3. Kadının Konumu ve Değeri	47
3.4. Kadın ve Şiddet.....	48
3.5. Kadın ve Hakları	53
3.5.1. Kadının Dini Hakları	54
3.5.1.1 Miras Hakkı.....	54
3.5.1.2 Evlilikteki Hakları.....	58
3.5.1.3. Şahitlik Hakkı	60
3.5.1.4. Yöneticilik Hakkı.....	64
3.5.1.5 Ticaret Hakkı	67
3.5.1.6. Eğitim Hakkı	69
3.5.2. Kadının Hukuki Hakları	71
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ	88

KISALTMALAR

Bakınız	: bk.
Cilt	: C.
Çeviren	: çev.
Doğum	: d.
Editör	: Ed.
Hazırlayan	: haz.
Hicri	: h.
Ölümü	: öl.
Sayfa	: s.
Celle Celalü	: cc
Sallallahü Aleyhi	
Vessellem	: sav
Aleyhisselam	: as
Sayı	: S.
Tercüme Eden	: trc.
Ve Benzeri	: vb.
Yüzyıl	: yy
Tahkik	: thk.

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmada insanlığın neslinin devamını sağlamada vazgeçilmez bir yere sahip olan kadın ele alınacaktır. İlk dönemlerden itibaren günümüze gelinceye kadar kadına verilen rol ile kadının sahip olması gereken gerçek konum arasındaki farklılıklar tespit edilerek dikkatlere sunulacak, böylece kadının konumu belirlenmeye çalışılacaktır. Toplumlarda kadınlar için tespit edilen rolün arka planındaki gerçekler incelenecek, bunlardan hangilerinin örf kaynaklı olduğu hangilerinin dinî kaynaklara dayalı olduğu belirlenecektir. İslâm dinine isnad edilen rivayetlerin sıhhat durumları araştırılarak, kadınla ilgili rivayetlerin geçerlilik değeri tartışılacaktır.

Kadının maruz bırakıldığı haksız yakıştırmalardan olan, uğursuzluk, erkeğe göre eksik akıllı olmak, yaratılıştan gelen insanları saptırma özellikleri ve daha birçok söylem kadına bireysel ve toplumsal yaşamında rahat vermemiştir. Bu söylem, inançlardan, İsrâiliyattan, medeniyetlerin yaşantılarından, sosyal ve kültürel etkilerden beslenerek geçmişten bugüne dek yerini koruyarak varlığını sürdürmüştür. Dinde de bunun bir gerçeklik değerinin olduğu söylenmiş ve bu konudaki rivayetler yaygınlaştırılmıştır. Bu iddialara karşılık Kur'an'da yer alan âyetler ve efendimizin söz ve uygulamalarından hareketle kadının dindeki gerçek değerine ilişkin ipuçlarına ulaşmak mümkün olmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kadınla ilgili inançlar ve dini değerinin tespiti yapılacaktır. Bu bağlamda da kadının sahip olduğu değerler ve haklar ile bağlantı kurularak kadının yeri belirlenecektir. Dinde kadın ve erkeğin hakları açıkça belirtilmiş ve ayırım yapılmaksızın insan için en şerefli varlık sıfatı verilmiştir. Halife olarak yeryüzüne gönderilen insanın birtakım vazifeleri vardır. Allah'a ibadet etmek yaratılışın gereği ve tüm kulların vazifeleridir. İnsanların bu özelliklerini ön plana çıkararak dünya ve ahiret mutluluğunu hedeflemek yerine kadın ve erkek arasında ayırtırmaya gitmek insanlığa hiçbir şey katmayacak aksine çok şey kaybettirecektir. Oysa Kur'an her iki cinsin bir araya gelmesiyle oluşan evlilikte sevgi ve muhabbeti birlik ve beraberlik vurgusuyla bildirmiştir. Dinde kadın ve erkek kul olma bakımından aynı konumda olmalarına rağmen kadına ve erkeğe farklı değerler atfetmek kadının değerinin yanlış belirlenmesine sebep

olmuştur. Çalışmamızda bu yanlışların tespiti yapılacak ve kadının dindeki değeri belirlenecektir.

Geçmişte ve günümüzde kadın konulu pek çok kitap yazılmıştır. Bu kitapların kimi kadına değerini hakkıyla verirken kimi de onu olumsuzluklar abidesi olarak yansıtmıştır. İslam üzerinden kadına biçilen değer algıları yanlış aktarılmıştır. İslam dinini kadının karşısındaymiş gibi göstermek din adına yanlış algıları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmamızın temel amacı; gelişen ve büyüyen dünyanın daha geniş kitlelere ulaştığı günümüz çağında kadınla ilgili inançların dindeki gerçek yerini tespit etmektir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Çalışmamızda kadınla ilgili inançların doğru tespitini yapabilmek için birinci bölümde kadının tanımı, insanlığın başlangıcı, yaratılışın hikmeti, kadının tarihçesi ele alınacaktır. İkinci bölümde ise kadınla ilgili rivayetler incelenerek dindeki yeri belirlenecektir. Üçüncü bölümde ise Kur'an ve hadislerde kadının yeri, kadının hakları ve değeri ele alınacaktır. Kur'an'daki ayetler ışığında kadının hakları belirlenecektir. Daha sonra kadının hukuki haklarına değinilerek bölüm sonlandırılacaktır. Bu çalışmada kadına dair tüm inançlar ele alınmak yerine yaygınlık kazanan ve İslam'ın temel kaynaklarıyla uyuşmadığı dikkat çeken inançlar ele alınacaktır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAYNAKLARI

Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Toplanan materyaller objektif veriler ışığında değerlendirildi. Çalışmamız toplumda mevcut çeşitli örneklerden hareketle pekiştirildi. Tezimizde kadınla ilgili inançların dini boyutunu ele alan kitaplardan bir kısmı şunlardır: Hülya Terzioğlu “*Maturidi’de Kadın Algısı “Te’vilatü’l- Kur’an Bağlamında Kadın”*”, Ayşe Kalyoncuo “*Modern Dönem Dindarlarının Kadın Algısı*”, Bayraktar Bayraklı “*Din ve Kadın*”, Huriye Martı “*Hakları ve Saygınlığıyla İslam’da Kadın*”, Huriye Martı “*Hadislerle Kadın*”, Caner Taslaman ve Feryal Taslaman “*İslam’da Kadın*”, Cemal Ağırman “*Kadının Yaratılışı (İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım)*”, İsmail Çakan “*Hurafeler ve Batıl İnanışlar*”, Nurcan Kırsaçlı “*Havva ve Ötesi- Kutsal Kitapta Geçen Kadınlar*”, Mustafa Öztürk “*Cahiliyeden İslamiyet’e Kadın*”, İbrahim Sarmış “*Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı- I*”, İbrahim Sarıçam ve Seyfettin Erşahin “*İslam Medeniyeti Tarihi*”, Ahmet Yaman “*İslam Aile Hukuku*”, Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi “*İslam’da İnanç Esasları*”, Ebû Mânsûr el- Mâtürîdî “*Kitabü’t- Tevhid ve Te’vilatu’l- Kur’an*”, Emine Ögök (Ed.) “*Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*”, İzmirli İsmail Hakkı “*el-*

Cevâbü's- Sedîd fi Beyânî Dini't- Tevhîd", Bünyamin Erul "*Hadiste Eleştirel Yaklaşım Öncüsü Olarak Hz. Aişe*", Yunus Vehbi Yavuz "*Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*", Nureddin b. Sultan Aliyyü'l- Kari "*el- Esraru'l- Merfua fi'l- Ahbari'l- Mevzua*" Kadriye Yılmaz Koca "*Osmanlı'da Kadın ve İktisat*" Bu kitaplara ek olarak da İslam Ansiklopedisi, sözlükler ve dergilerden faydalanılmış, konu hakkında yazılan makale çalışmaları incelenmiştir. Ayrıca kadın ile ilgili yüksek lisans, doktora tezleri çalışmalarından faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADINA DAİR GENEL BİLGİLER

Kadının sahip olduğu ve günümüzde üstlendiği rollerin neler olduğu bilgisine geçmeden önce bu bölümde kadının tanımına, değerine, yaratılış hikmetine ve tarihçesine dair genel bilgilere yer verilecektir.

1.1. Kadının Tanımı

Genel özellikler bakımından kadın ve erkek Türkçede “cinsiyet” kelimesiyle ifade edilmektedir. Cinsiyet, *“canlılarda erkekle dişiye birbirinden ayıran ve türün devamı için bunların birbirini tamamlamasını sağlayan özelliklerin bütünü”*¹ olarak ifade edilir. Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın kadın ve erkek olarak insanları var etmesi² canlıların cinsler olarak yaratılmasının ibret verici hikmetlerinin olması³ gibi ayetlerin varlığı insan türünün cinslere ayrıldığını göstermektedir.

Genel anlamda cinsiyet kavramı bu şekilde bilinmektedir. Cinsiyetler ayrı olarak ele alındığında ise kadın *‘erişkin dişi insan, erkek veya adam karşısı’* başka bir ifadeyle *‘analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan kişi’* şeklinde tanımlanır.⁴

Kadın ve erkek sadece yaratılıştan gelen farklılıkların yanı sıra kültürün etkisi altında da kalmıştır. Erkek ve kadının genetik anlamının dışında sosyo- kültürel anlamının da olduğu bilinmektedir. İngilizce ifadesi “gender” olan bu kavram Türkçede “toplumsal cinsiyet” olarak karşılık bulmaktadır.⁵ Toplum insanlara annelik, babalık, kardeşlik, mesleki isimler gibi birçok roller biçebilir. Kadın ve erkeğin rolü de üzerine düşen vazifeleri ifa etmesiyle belirlenir.⁶

Kadın konusunu düşündüğümüzde insanların üzerinde söz sahibi oldukları ve kadına dair birçok ifadeler türetebileceklerini görmekteyiz. İnsanların kadına dair söylemleri kendi

¹ Hayati Hökelekli, “Cinsiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 21.

² Fatır, 35/11; Şura, 42/11.

³ Taha, 20/53- 54; Yasin, 36/ 36.

⁴ H. Erol Yıldız, *Türkçe Sözlük*, Karatay Yayınları, Konya 2017, s. 172.

⁵ Özge Zeybekoğlu, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2009.

⁶ Alfred Adler, *Cinsiyetler Arasında İşbirliği: Kadın- Erkek, Aşk- Evlilik ve Cinsellik Üzerine Yazılar*, Payel Yayınevi, İstanbul 1999.

arasında da çelişki barındırmaktadır.⁷ Bu sebeptendir ki kadının tek bir tanımının yapılması pek de mümkün görünmemektedir. Bu sebeptendir ki kadın üzerine pek çok yorumlar yapılmıştır.

1.2.Kadının Değeri

Hız. Âdem ve Hız. Havva'nın yeryüzüne gelişinden bu yana insan nüfusu çoğalmaya devam etmektedir. Her insanın dünyaya geldiği coğrafya, aile, toplum ve şartlar farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların olması da kimi toplumlarda olumlu algılar meydana getirmiş, kimi toplumlarda da olumsuz algılara sebep olmuştur. Şüphesiz ki bu algılar kadını da yakından ilgilendirmektedir. İnsanların mensubu olduğu topluma göre kadının değeri ve yeri çeşitlilik göstermiştir. Toplumlara göre kadının değerini ayrı ayrı tespit etmek mümkün olmayacağı için bu başlık altında İslam dininin kadına verdiği değer üzerinde durulacaktır.

Allah Kur'an-ı Kerim'de cinsiyetlerin yaratılışına dair *'Ey insanlar! sizi tek bir nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilip yayan Rabbinizden sakının ...'* buyurmuştur. Kadın ve erkeğin denkliliğine vurgu yapan rivayet de şu şekildedir: "Kadınlar ancak erkeklerin emsalidir/ benzeridir."⁸ Kadın ne Yahudilikteki ne de Hristiyanlıktaki gibi günahın ana kaynağı olarak konumlandırılabilir.⁹ Kadına bakışta İslam ile Yahudi ve Hristiyan yaklaşımı arasında farklılıklar vardır. Dinlerdeki kadın yaklaşımı çeşitlilik göstermektedir.

Kadın ve erkek yaratılışta farklı değildir fakat özellikleri bakımından farklılıkları vardır. Cinsiyetlerin kendine ait özellikleri vardır ve bu durum da onları özel kılmaktadır. Kadının ve erkeğin belirli vazifelerinin olmasının yanı sıra hakları ve ehil olduğu mevzular dolayısıyla kıymetlidirler.¹⁰ Kadının ve erkeğin vazifelerindeki farklılıklar Diyanet ilmiğinde şu şekilde ifade edilmiştir:

"İslâm'da insanlık ve Allah'a kulluk bakımından kadınla erkek arasında bir fark bulunmadığı gibi temel hak ve sorumluluklar açısından da kadının konumu erkekten farklı değildir. Kadınlar hakkında ibadet temizliği ve ibadetlere ilişkin bazı özel düzenlemelerin bulunması, bir cinsin kul olarak

⁷ Elçin Elçi, Türkiye'de "Kadın Olmak" Söylemi: Kadınlarla Yapılmış Bir Söylem Çalışması, Psikolojik Çalışmaları Dergisi 31(2011) s. 1-28.

⁸ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Süneni Ebi Davud*, Muhammed Muhyiddin Abdulhamid (thk.), Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, t.y., "Taharet", 95 (No. 236).

⁹ Mehtap Yalçıntaş, *Rivayet Işığında Kadının Aile İçindeki Yeri ve Önemi*, Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat 2020, s. 6-9.

¹⁰ Sadık Kılıç, *Benliğin İnşası*, İnsan Yayınları., İstanbul 2000, s.279.

üstün tutulması veya ikinci derecede kabul edilmesi anlamında olmayıp bunlar cinsin biyolojik yapı ve fitri özelliklerine binaen konmuş hükümlerdir.”¹¹

Görüldüğü üzere insanlardaki birtakım farklılıklar yaratılış yönünden değil fitri olarak sahip olduğu özelliklerden kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkeği farklı kılan özellikleridir.

Kadın yaratılışı ve hakları ile erkekle aynı konumdadır.¹² Kadın ve erkeğin dindeki değeri ancak yaptıklarıyla belirlenmektedir. Bu konu ile ilgili ayet şu şekildedir: “*Üstünlük ancak takvadır.*”¹³ Ayette de belirtildiği üzere üstünlüğü takvaya değil de cinsiyete atfetmek İslam dinini yanlış algılamaktan kaynaklanır.

Kur’an-ı Kerim tüm insanlığa indirilmiş yüce bir ilahi kitaptır ve mesajları evrensel nitelik taşımaktadır. Kur’an’da kadına dair mesajlar dikkat çekmektedir. Kadının, dünyaya geliş amacı erkekten farklı değildir. Her yaratılan insanın cinsiyete tabi tutulmadan görev ve sorumlulukları vardır, yaratılışları da aynı özden var olmalarıyla gerçekleşmiştir. Erkek de kadın da en güzel vasıflarla donatılmıştır, eşrefi mahlûkattır. Allah Kur’an-ı Kerim’de insanın değerini şu şekilde bildirmiştir: “*And olsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık.*”¹⁴ Kadın ve erkeğin Kur’an-ı Kerim’de bu şekilde adlandırılmaları insan için çok değerlidir ve insan bu vasa layık olmak için çabalamalıdır.

Kur’an-ı Kerim’de güzel işler yapan insanlardan cinsiyet belirtmeksizin bahsedilmesi her iki cinsin aynı sorumluluklara sahip olduğunu ifade etmektedir. Bahsi geçen ayet şu şekildedir: “*Sizden kim de Allah’a ve resulüne itaat eder, güzel işler yaparsa ona hak ettiği karşılığı iki kere veririz, ayrıca onun için değerli bir nasip de hazırladık*”¹⁵ Bu ayette insana yüklenen sorumlulukların aynısının kadına da yüklendiği görülmüştür. Daha birçok ayette iyi işler yapanlardan cinsiyet ayırmaksızın bahsedilmektedir.¹⁶

Temel kaynaklarımızdan olan hadislerde de kadınlar zikredilmektedir. Kadının kıymeti ile ilgili hadis şu şekildedir: “*Dünya (geçici) bir nimettir. Dünyanın en değerli nimeti*

¹¹ Yunus Apaydın vd, *Türkiye Diyanet Vakfı İlmihali*, 20. Baskı, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, s. 317.

¹² Mehmet Akif Aydın, “Kadın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s. 87; Âl-i İmran, 3/ 195; Tevbe, 9/ 71.

¹³ Hucurat, 49/ 13.

¹⁴ İsra, 17/ 70.

¹⁵ Ahzap, 33/ 31.

¹⁶ Nahl, 16/ 72; Fetih, 48/ 5.

ise iyi/ salih kadındır.”¹⁷ Güzel huylu, imanlı, salih kadınlar kendilerine güzellik kattığı gibi çevrelerine, eşlerine çocuklarına da güzellik katar, gelecek nesillere umut olur. Başta Peygamber Efendimizin eşleri olmak üzere İslam Tarihinde takvalı ve dindar pek çok hanım hakkında bilgiler yer almaktadır. Bunlardan Zeyneb bint Cahş (ö. 20/ 641) öne çıkmıştır.¹⁸ Kadının, fazileti ve dindarlığı arasındaki ilişki şu şekilde dile getirilmiştir:

“Aile hayatının dengesinin ve mutluluğun sebebi sayılan kadının en önemli vasfının dindarlık olduğu ittifakla kabul gören bir husustur. Böylece kadın, hem dinî hassasiyetler çerçevesinde emir ve yasakları yerine getirecek hem de Allah’tan hakkıyla sakınmak sûretiyle örnek bir kadın profili çizecektir. Bu da faziletli kadın kavramının pratikte birinci basamağını oluşturacaktır. Bununla bağlantılı olarak kadının dindarlığı ve takvâsı onun Allah’a itaatının de temelini teşkil edecektir.”¹⁹

Kadınlar güzel davranışlarıyla ve huylarıyla kendilerinin ışığı, yol göstericisi olduğu gibi çocuklarının da birer rehberidir. İyi bir kadın toplumu aydınlatır, topluma yol gösterir, edindiği doğru tecrübelerini gelecek nesillerin emanetçisi olan çocuklara aktarır. Duygusal ve hassas yönüyle evlatlarını bağrına basar, sevgisini hissettirir, bu durumda aralarında müthiş bir bağa vesile olur. Çocuk, anne ve babasının himayesinde olsa da öncelikle bağı anne ile başlamaktadır. Her çocuk anne karnında şekillenir, annesinin hal ve hareketlerinden etkilenir. Doğduğu andan itibaren de annesiyle hemhal olur. Bu sebepten ötürü kadının çocuk üzerindeki önemi yadsınamaz bir gerçektir.

Peygamber Efendimiz (sav) her konuda bizlere örnek olduğu gibi kadınlara davranışı yönünden de en güzel rehberimiz olmuştur. Peygamberimiz hanımlarına karşı her zaman saygıyla ve sevgiyle yaklaşım sergiler onlara kıymet verirdi. Hadislerin birinde kadının kristal olarak tanımlanması dikkat çekicidir. Olay şu şekilde vuku bulmuştur: Veda Haccı esnasında yola koyulan kervanda Peygamberimizin yanı sıra kıymetli eşleri de O’nun yanındaydılar. Kervan mutluluk ve huzur içerisinde yol alırken güzel sesli olan Enceşe isimli kişi de şiirleriyle kervana eşlik ediyordu. Hanımları taşıyan develer Enceşe’nin güzel sesine ayak uyduruyor, şiirlerin ritmi ve coşkusuyla develer de hızlanıyor ve develerin üzerindeki hanımlar sarsılıyorlardı. Bu sarsıntının hanımları rahatsız etmesi üzerine Sevgili Peygamberimiz

¹⁷ Müslim, Ebu’l- Hüseyin Müslim b. El- Haccac el- Kuşeyri en- Neysaburi, Sahihu Müslim, (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), *Daru İhyai’t- Türesi’l- Arabiyye*, I- V, Beyrut, 1412/ 1991, “Rada”, 64.

¹⁸ İbn Sa’d, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa’d b. Meni’ ez-Zühri, *Kitâbü’t-tabakâti’l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kâhire, Mektebetü’l-Hanci, 2001, VIII, 103.

¹⁹ Zehra Şener Okumuş, *Hadislere Göre En Faziletli Kadın ve Özellikleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 18- 19.

endişelendi ve her zamanki nezaketi ile Enceşe'ye seslenerek: “*Enceşe aman sakın ol! Kristallere dikkat et*” diyerek uyardı.²⁰ Peygamber Efendimizin eşleri için ‘kristal’ ifadesini kullanması kadınların ne kadar özel olduğunu anlamamız açısından çok kıymetli bir bilgidir. Kristal; billurdan yapılmış demektir. Peygamberimizin bu benzetmeyi kullanmış olması onların kıymetine, saygınlığına ve değerine işaret etmektedir. Peygamberimizin hanımlara olan tavrı ve sözleri orada bulunanları şaşırtmış ve Ebu Kılabe “*Allah’ın Resulü öyle bir kelime söyledi ki şayet bunu biriniz söylemiş olsa diğerleri onu ayıplardı*” demiştir.²¹

Peygamberimizden önceki devirde kadına verilen değer ve kıymet o dönem toplumunu şaşırttığı gibi günümüzdeki çoğu insanı da şaşırtmaktadır. Kadının konumunu ve kıymetini İslami çerçevede değerlendirmeyip, yanlış inançlardan, mitolojilerden, mevzu hadislerden, İsrâiliyattan beslenilmesi ve kadına o zihniyetteki kişilerin rol biçmesi kadını ikinci plana itmiştir. Peygamberimizin yaşanan hadisedeki kadına karşı tavrı, yıllardır içinde bulundukları geleneğin tavrına aykırı idi. Kadının incinmemesi için çabalayan rahmet yüklü bu bakış, kadın konusundaki yerleşik algılar ve önyargılar ile uyuşmuyordu. O dönemde kadına sıradan bir eşya kadar bile değer verilmezken, şimdi onun nadide bir kristal tavsifine şahit oluyorlardı.²² Peygamberimizin bizlere nasihatleri, tavsiyeleri bu kadar açıkken yanlış algılardan ve bilgilerden beslenmek bizi yanlışla sürükleyecektir.

1.3. İnsanlığın Başlangıcı ve Kadın

Yaratılış konusu Kur’an-ı Kerim’in en temel konularından biridir. Allah (c.c.) yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirdiği zaman O’nun dışında kimse bunun mahiyetini, hikmetini ve sebebini bilmiyordu. Allah dilediğini, dilediği şekilde yaratır ve her yarattığında da mutlaka bir hikmet vardır, bu hikmeti de bizlerin araştırması gerekmektedir.

İnsanlığın yaratılış sürecine değinmemiz kadının yaratılışı hakkında da bilgi verecektir. İnsanlığın başlangıcı ile ilgili öne atılan teoriler bilimsel kaynaklarda çokça anlatılmaktadır. Bu teorilerden kimi İslam dini ile örtüşürken, kimi de İslam dini ile baştan sona zıt düşmektedir. İnançların çokluğu da konuyu geniş alana yaymaktadır. İnsanın yaratılması ile ilgili teorilerin bilimsel boyutundan ziyade dini boyutuna yoğunlaşmak çalışmamızın amacına daha uygundur.

²⁰ El- Ayni, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, “*Umdetü’l- kari şerhu Sahihi’l- Buhar*”i (Zabt ve tahsis: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer), Daru’l- Kütübi’l- İlmiyye, 1. Baskı, I- XXV, Beyrut, 1421/ 2001, “Edep” 111; Müslim, “Fedail”, 73.

²¹ Buhari, “Edep”, 90.

²² Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle Kadın*, Huriye Martı (Ed.), 3. Baskı, Ankara 2019, s. 12.

İnsanlığın başlangıcı Hz. Adem'in yaratılmasıyla vuku bulmuştur. Kur'an'da herhangi bir cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, Allah yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirmiştir. İnsanlığın başlangıcına işaret eden âyetlerden birisi şöyledir:

“Hani Rabbin meleklerle ‘Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım’ demişti. Dediler ki: Orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birini mi halife kılacaksın? Oysa bizler seni tüm eksiklerden tenzih ederek sana hamd etmekte ve seni takdis etmekteyiz. (Allah) dedi ki: Şüphesiz ki ben, sizin bilmediklerinizi biliyorum.”²³

Allah'ın halife sıfatıyla donattığı kadın ve erkek kendisine yüklenen görevi yerine getirmekle mükelleftir. Kadın ve erkek davranışlarına göre Allah'ın rahmetine ya da azabına muhatap kılınmışlardır.²⁴ İnsanlar içinde en kıymetli olan Allah'tan en çok sakınandır.²⁵ Bu ayette cinsiyet fark etmeksizin Allah'a karşı sorumluluklar vurgulanmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de yaratılışla ilgili ayetlerden diğeri de şu şekildedir:

“Ey insanlar! Sizleri tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden de birçok erkek ve kadın türetilip (yeryüzünde) yayan Rabbinizden korkup sakının. Kendisiyle istediğiniz Allah'tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan korkup sakının, şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde gözetleyicidir.”²⁶

Verilen ayette kadının ve erkeğin yaratılış itibarıyla aynı özden oldukları vurgulanmıştır. Ayette geçen ‘*tek nefisten*’ ifadesi kadının nasıl yaratıldığına dair çeşitli görüşleri ortaya çıkarmıştır. Bu konuda farklı yorumlar olmakla birlikte tefsirdeki şu yorum isabetli görülmektedir: Yukarıda geçen Nisa Suresinin birinci ayetinin içeriğinde öncelikle “sizi tek bir nefisten yaratan” beyanı yer almış, daha sonra da “ondan da eşini yaratan” ifadesi ayette zikredilmiştir. İnsanların doğuştan itibaren her birinin babası ve annesi bulunduğu, her birey üreme kanunları çerçevesinde meydana geldiğine göre burada da ‘*nefisten*’ sözünü onun parçasından (mesela kaburgasından) şeklinde değil, onun özünden, ona benzer (misli) olan asıldan ve kökten şeklinde anlamak gerekir. Nitekim konuyla ilgili bir başka ayette “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden (nefislerinizden) eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirilmesi de onun kanıtlarındandır”²⁷ buyrulmaktadır. Nefisten yaratmak

²³ Bakara, 2/ 30.

²⁴ Hülya Terzioğlu, *Maturidi’de Kadın Algısı Tevilatü’l- Kur’an Bağlamında Bir İnceleme*, 1. Baskı, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2018, s. 28.

²⁵ Hucurat, 49/ 13.

²⁶ Nisa, 4/ 1.

²⁷ Rum, 30/ 21.

vücudun bir parçasından alınarak meydana gelen bir yaratmanın oluşması anlamında bir ifade değildir.

Ayşe Kalyoncuo insanın kadın ya da erkek olarak var olma aşamalarına odaklanmaktan ziyade yaratılanların kıymetine vurgu yapmanın daha isabetli olduğuna dikkat çekmektedir.²⁸ Dolayısıyla yaratılış hakkında konuşurken cinslerin yaratılmasıyla ilgili gerçeklikle bağdaşmayan ontolojik farklılıklara eğilmek yerine, insanların yaratılış hikmetleri üzerinde durmak çok daha isabetli bir tavır olacaktır.

1.4. Yaratılışın Hikmeti

Evrenin yaratılması ve akıl sahibi insanların yeryüzüne gönderilmesiyle birlikte büyük bir imtihan da başlamış oldu. Peygamberler vasıtasıyla insanlara mesajlar, yaratıcıya karşı vazifeler, dünya ve ahiret mutluluğu için yapılması gerekenler bildirildi. Tüm kavimler uyarıldı, uyarıcı gönderilmeyen habersizce sorumluluk yüklenen bir kavim olmadı.²⁹ Yeryüzüne Allah’a karşı vazifelerimizi yerine getirmek ve gerektiği gibi hakkıyla ibadet ederek kulluğumuzu göstermek için gönderildik.

Bu kapsamda kadın erkek ayırımından ya da vazifelerinden ziyade insanın yaratılmasının keyfiyeti üzerinde düşünmenin daha doğru bir yol olacağını vurgulayan İmam Maturidi’nin yaklaşımı Kur’an’daki mesajlarla örtüşmektedir. Maturidi Kitabu’t- Tevhid adlı kitabında yaratılışın hikmetine dair bir bakış açısı getirmektedir.³⁰ Maturidi’nin düşünce dünyasında kâinatın ve dünyanın hangi özden yaratıldığından çok ne için yaratıldığı anlamlı görünmektedir.³¹ Allah yeryüzünde farklı türde canlılar yaratmıştır. Sayısız canlıları içinde barındıran evrende akıl sahibi olan varlık insandır ve bu özelliğiyle de diğer canlılardan ayrılmaktadır. İnsan kendinin var olduğunu bildiği gibi kendi dışındaki canlıların, nesnelerin, hadiselerin de varlığını idrak edebilmektedir.³² Allah yeryüzünde her şeyi bir sebep ve hikmet için yaratmıştır. Evrende bulunan hiçbir şey boşuna meydana gelmemiştir. Varlıkların gayeleri insanın aklını kullanması sonucunda açıklığa kavuşmaktadır.

²⁸ Ayşe Kalyoncuo, *Modern Dönem Dindarlarının Kadın Algısı*, 1. Baskı, Araştırma Yayınları, Ankara 2018, s. 39.

²⁹ Nahl, 16/ 36.

³⁰ Maturidi, *Kitabu’t Tevhid*, Tahkik ve Ta’lik. Bekir Topaloğlu- Muhammed Aruçi, İSAM Yayınları, Ankara 2003, s. 49.

³¹ Terzioğlu, *Maturidi’de Kadın Algısı*, s. 18

³² Mustafa Sinanoğlu, “İman” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, İstanbul 2000, s. 214- 216.

Ayetlerde insanın su ve topraktan yaratıldığı ifade edilmektedir.³³ Ancak toprak ve suyun insanın yaratılışında birer yardımcı etken olarak görülmeyeceği ifade edilmiştir. Buradaki hüküm, Allah'ın insanı toprak ve sudan yarattığını bildirmesinden ve insanın yaratılışını irade etmesinden ibarettir. Yoksa toprak ve suda insanın yaratılma keyfiyetinin bulunmasından bahsetmek mümkün değildir.³⁴ Sonuçta bir olayın gerçekleşmesi için Allah'ın dilemesi yeterlidir.

1.5. Kadının Tarihçesi

Kadının tarihçesi hakkındaki bilgileri Hz. Havva'ya kadar geri götürmek mümkündür. Yüce Allah, Hz. Âdem ve Hz. Havva yaratıldıktan sonra Cennet'te bir müddet bulunmalarını istemiştir. Cennet'te bulundukları bu süre içerisinde diledikleri gibi yiyip içmelerine müsaade etmiş fakat ağaçlardan birinden uzak durmaları emredilmiştir. İnsanlık için ilk yasak şüphesiz ki bu olmuştur. İlgili ayet şu şekildedir:

“Derken şeytan, kapalı olan avret yerlerini birbirlerine göstermek için onlara fısıldayıp, kafalarını karıştırdı ve ‘Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi yaşayanlardan olursunuz diye yasakladı’ dedi. Onlara ben gerçekten sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim diye yemin etti.”³⁵

Bunun üzerine insanlara düşman olan şeytan, onları tehlikeye sürüklemek amacıyla kandırılmış oldu.³⁶

Hz. Âdem ve Hz. Havva birlikte şeytana kandıktan sonra pişman olup tövbe etmişlerdir. Ayette kandırılma sonrası yeryüzüne gönderilmeleri şu şekilde ifade edilmiştir: “*Şeytan orada onların ayağını kaydırды da bulundukları yerden onları çıkardı. Biz de birbirinize düşman olmak üzere inin! Bir zamana kadar sizin için orada yerleşecek ve ihtiyaç maddeleri vardır dedik.*”³⁷

Yahudi ve Hristiyan kaynaklarından İslami geleneğe geçmiş olan ‘kadının şeytanlığı, fesatlığı, Âdem’i kandırmaya teşebbüsü, cennetten çıkarılmalarına sebep oluşu’ gibi algılar “*asli günahın*” asıl sebebinin kadın olduğu inancını yaygınlaştırmıştır. Oysaki Yüce Allah kadın erkek arasında hiçbir adaletsizlik yapmayacağını kimsenin hatasını kimseye yüklemeyeceğini ayetlerinde bizlere bildirmiştir. Yahudi ve Hristiyan inançlarına göre Hz.

³³ Fatır, 35/ 11; Mü'minun, 23/ 12-16.

³⁴ Terzioğlu, *Maturidi'de Kadın Algısı*, s. 19

³⁵ Araf, 7/ 20-21.

³⁶ Yasin, 36/ 60; Bakara, 2/ 208; Maide, 5/ 90- 9; En'am, 6/ 112.

³⁷ Bakara, 2/ 36.

Havva Hz. Âdem'i aldatarak yasak meyveyi yemesine sebep olmuştur. Buna göre kadını ilk günahın asıl suçlusu, bütün insanlığı günah kirine boğan kötü bir varlık sayar ve ona şeytan gözüyle bakar. Bu yüzden İngiltere'de kadına İncil'e el sürebilme izni ancak XVI. Yüzyılda verilebilmiştir.³⁸ Kadının sebep olduğu bu günahının bedelini çektiği hususu Tevrat'ta şu şekilde delillendirilmiştir. *“O halde Hz. Havva hamilelik, doğum ve adet görme gibi sıkıntılara katlanırken cezasını çekiyor olmalıdır.”*³⁹ Asli günah, Hristiyan geleneğinde çok yaygındır ve bu günahın bedelini tüm insanlar yeryüzünde ödemektedirler.⁴⁰

Allah insanları sorumluluk sahibi ve akıllı varlıklar olarak yeryüzüne göndermiştir. Sahip olduğumuz akıl nimeti bizim doğruyu yanlıştan ayırmamız için bir etkindir. Yüce Allah aklımız sonucunda bizi yaptıklarımızdan sorumlu tutmuştur.⁴¹ İnsanlar yaptıklarının karşılığını cinsiyetine göre değil yaptıklarının sonucuna göre alacaklardır. Bir başka ayette de Allah her kim ne amel işlediyse kadın erkek ayrımı yapmadan onun karşılığını vereceğini bildiriyor. Ayette *“Sizden erkek olsun kadın olsun, hiçbir çalışanın amelini karşılıksız bırakmayacağım”*⁴² buyrulmaktadır. Görüldüğü üzere zikri geçen ayetlere göre kimse kimsenin günahını çekmez ve her kim ne işlediyse mutlaka karşılığını bulur.

Kadının bugünkü konumunu anlayabilmek için geçmiş çağlardaki durumuna bakmak gerekmektedir çünkü geçmiş geleceğin aynasıdır. Elbette ki geçmiş zamanlara bakarken ve değerlendirirken o dönemin şartlarından bağımsız olmamalıyız. Her dönemin kendine has özellikleri vardır ve her geçen dönem gelişip farklılaşmaktayız. Bu sebeptendir ki tarihi kendi bağlamından koparmamak önem arz etmektedir. Bu kadar gelişmişliğe rağmen günümüzde halen geçmiş medeniyetlerde mevcut olumsuz kadın imajının devam ediyor olması düşündürücüdür. Kültür ve inançlar kuvvetli yapılara sahiplerdir, değiştirilmesi zaman alır ve direnç gösterirler. Yüzyıllar öncesinden edinilen bilgilerin, inançların, kültürlerin halen güncelliğini koruması bunun kanıtı niteliğindedir.

Tarih boyunca birçok toplumda kadının duygusal ve fiziksel yönden sömürüldüğüne dair bilgiler mevcuttur. Gerek yazılı kaynaklarda gerekse sözlü kaynaklarda kadına dair olumlu ve olumsuz rivayetlere rastlanmaktadır. Kadın yanlış algılara sahip kişilerin yanında bulunuyorsa eğer evlenene kadar babasının himayesinde evlendikten sonra da kocasının

³⁸ Apaydın vd., *Diyanet İlmihali*, s. 313- 314.

³⁹ Yaratılış, 3/ 16.

⁴⁰ Behiy Hulyi, *Müslüman Kadının Aile ve Toplumdaki Yeri*, Mustafa Özcan (çev.), Özgü Yayınları, İstanbul 2017, s. 17.

⁴¹ Fatır, 35/ 18; İsrâ, 17/ 15.

⁴² Al-i İmran, 3/ 195.

himayesinde çoğu zaman ikinci sınıf muameleye maruz kalmıştır. Kocaları kendilerinden önce vefat ederse erkek çocuklarının kontrolü altında yaşamak zorunda bırakılmışlardır.⁴³

İslam dünyasında kadının her dönemde ve her yerde aynı muameleye maruz kaldığını söylemek mümkün değildir. Kadınlara davranışlar döneme ve şartlara göre farklılık göstermektedir. Şehir, köy, kasaba, belde gibi yerlere göre kadına bakış açısı değişmektedir. Tüm bu farklılıklara rağmen İslam toplumlarında kadının hakları ve konumuna dair ortak paydada buluştukları durumlarda mevcuttur.⁴⁴

Geçmişe baktığımızda kadın ve erkekten meydana gelen ailelerin bir kısmı anne hâkimiyeti bir kısmı baba hâkimiyeti üzerine kurulmuştur. Anaerkil aileyi oluşturan anne merkezli, ataerkil aileyi oluşturan baba merkezli aile yapısı hemen hemen her medeniyette görülmüştür. Bunun yanında geniş aile, çekirdek aile, çok eşlilik, tek eşlilik gibi farklı birçok aile yapıları kendini göstermiştir. Örneğin; Babilliler, Mısırlılar, Slavlar, Cermenler gibi daha birçok toplulukta çok eşliliğe rastlanmaktadır. Anadolu'da da bazı zamanlarda çok eşlilik boy göstermiştir. Cahiliye dönemine bakıldığında da benzer durum söz konusudur. Tüm bu kültür harmonisi içinde kadının kimi zaman erkeklerle eşit haklara sahip olduğu düşünülmüş, kimi zaman ona kutsallık atfedilmiş, bazı medeniyetlerde de tanrıça olarak adlandırılmıştır. Bu durum genelde anaerkil yapılarda kendini göstermiştir. Bir diğer kategori olan ataerkil yapılanmada ise kadınların haklarının hiç olmadığını ya da erkeğin hakkının çok altında bir hakka sahip olduğunu öğrenmekteyiz. Örneğin; Eski Hintlilerde kadının herhangi bir yeri, kıymeti yoktu. Kadının hep kız çocuğu dünyaya getirmesi sonucunda kocası onu terk edebiliyordu. Sümer, Babil, eski Türkler gibi medeniyetlerde kadın diğer medeniyetlere göre daha iyi bir konumdaydı diyebiliriz.⁴⁵

Roma, Hint, İran gibi bazı medeniyetlerde kadına değer verilmediği dikkat çekmiştir. Eski Hint telakkisine göre kadın, yaratılış olarak zayıf karakterli, kötü ahlaklı ve murdar bir varlıktı. Budizm'in kurucusu Buda başlangıçta kadınları kendi dinine kabul etmemişti. Hint hukuku kadına evlenme, miras ve diğer uygulamalarda hiçbir hak tanımıyordu. İsrail hukukunda baba kızını satabilirdi; ailede erkek evlat varsa kızlar mirastan pay alamazlardı. İran'da Sasaniler döneminde kız kardeşle evlenilebilirdi. Eski Yunan'da koca dilerse karısını

⁴³ Caner Taslaman ve Feryal Taslaman, *İslam ve Kadın*, 1. Baskı, İstanbul Yayınevi, İstanbul Ocak 2019, s. 25.

⁴⁴ Ömer Faruk Karhan, "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 24, İstanbul 2001, s. 86.

⁴⁵ İbrahim Sarıçam, Seyfettin Erşahin, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara Eylül 2013, s. 29- 30.

başkasına devredebilir, kendisi öldükten sonra eşinin başkasına devredilebilmesi için anlaşma yapabiliirdi. Çinlerde kadın insan sayılmadığı için ona ad bile verilmezdi.⁴⁶

Kadının Eski Türklerdeki konumuna bakıldığında daha farklı bir durumda olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte bazı yanlış uygulamaları da ne yazık ki vardı. Erkeğin istediği kadar evlenebilmesi, babası ölen erkek evladın babasının geride bıraktığı tüm eşleriyle evlenmek zorunda bırakılması, kızların miras konusunda sıkıntı yaşaması gibi problemler kadının Eski Türklerdeki birtakım uygulamalardır. Kadın buna karşılık siyasal hakları konusunda iyi bir konumda bulunuyordu.⁴⁷ İslam öncesi Türklere ait bilgiler M.Ö. 4000-4500 yıllarına dayanmaktadır. Bu eski ve güçlü bilgiler arasında kadının temel özellikleri “annelik” ve “kahramanlık”⁴⁸ olarak ifade edilmektedir. Kadının bu kahramanlığı erkekler gibi savaşabilme özelliğine de sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yine bakıldığında eski Türklerde yaygın olan hak ifadesinin ‘ana hakkı’ ve ‘tanrı hakkı’ bağdaştırmasıyla yapılması kadın ve tanrı haklarını önemsediklerini ifade eder.⁴⁹

Yine kadının tarihini incelediğimizde Hunlar döneminde kadının konumunun çok iyi olduğunu görmekteyiz. Kadın erkek ayrımı yapılmadığı gibi kadına danışılmadan da bir iş yapılmazdı. Birbirleriyle bütün olduğu düşünülen kadın ve erkek aynı konumdaydılar ve değerliyidiler. Kadının konumunun bir göstergesi de hakanın emirleri ‘Hakan buyuruyor ki’ sözleriyle başlıyorsa geçerliliğini yitirmesidir, çünkü kadın da devlet yönetiminde söz hakkına sahiptir. Elçilerin kabul edildiği bölümlerde sadece erkek değil kadın ve erkek aynı zamanda ve aynı mekânda bulunuyorlardı.⁵⁰ Zaman zaman da kadınlar tek başlarına elçileri kabul ederlerdi ve devlet işlerinde söz hakkına sahip olurlardı.⁵¹ Görüldüğü üzere her medeniyette kadının değeri ve konumu farklılık arz etmiştir. Aynı medeniyet içerisinde kadına bir konuda hakkı verilirken bir başka konuda verilmemiştir. Birbirlerinden etkilenen kültürler zaman zaman farklı uygulamalara gitmişler ve bu durum kadının aleyhine olmuştur.

Tarihte insanlar hayatta kalabilmek için hayvancılık, tarım, ticaret gibi alanlarda kendilerini göstermişlerdir. Yaşam mücadelesi vererek topraklarına sahip çıkma, zaman zaman da kendilerini kanıtlama gayretine girmişlerdir. Erkeğin savaşan, koruyan halleri, davranışları

⁴⁶ Apaydın vd., *Diyanet İlmihali*, s. 313.

⁴⁷ Apaydın vd., *Diyanet İlmihali*, s. 314.

⁴⁸ Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yayınevi, İnsan ve Toplum Dizisi, İstanbul, 1994, s. 9.

⁴⁹ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, TTK Basımevi, Ankara, 1958, s.27.

⁵⁰ Necdet Sevinç, *Eski Türklerde Kadın ve Aile*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1987, s. 31.

⁵¹ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK Yayınları, Ankara 2001, s. 151.

yaşam biçimi haline gelmiş ve bu da erkekleri yavaş yavaş daha üstün konuma taşımıştır. Yaşayış biçimi, sahip olunan şartlar, coğrafi yapılar hepsi inançların oluşmasında birer etkindirler. Tarihten bugüne kadar da savaşlarda sergilenen '*savaşçı erkek*' tasviri erkeği kadına göre daha ön planda tutan bir inancı da beraberinde getirmiştir. Oysaki savaşın arkasında çocukların bakımını sağlayan, yiyecek-içecek temini için çırpınan, barınılacak bir evi çekip çevirenin kadın olduğunu fark etmek gerekir. Çünkü savaş anında erkeğin arkasında da her zaman güçlü kadınlar bulunmuştur hatta zaman zaman tarihi verilerden edindiğimiz bilgilere göre kadının da pek çok savaşta güçlü bir savaşçı karakterinde olduğu örnekler mevcuttur. Kurtuluş Savaşımızda cesur, yürekli birçok kadının hem savaş anında hem de savaş gerisinde üstlendikleri kahramanca davranışlar kadınların da ihtiyaç anındaki mücadele azmini göstermektedir. Tarih sahnelerinde kadının başarısı yadsınamaz bir gerçektir. Kadın hassastır, narindir fakat yeri ve zamanı geldiğinde söz konusu vatan, namus, can olduğunda cesur birer savaşçı olabilmektedirler.⁵²

Yakın tarihe bakıldığında Osmanlı'da kadınla ilgili eserlerin yazıldığı görülmektedir. Örneğin; önemli edebiyatçılardan olan Şemsettin Sami "Kadınlar" isimli eserinde kadının yeri ile ilgili dikkat çekici konulara değinmiştir. Devletin bekası için kadınların daha iyi konumda olması gerektiğini vurgulamıştır. İnsanların büyük bir kısmını oluşturan kadınların eğitim öğretim hayatının öneminin üzerinde durmuş ve kadının toplumun aydınlanmasındaki önemine değinmiştir.⁵³ Osmanlı'da kadınların birtakım işlerde faaliyet gösterdikleri bilinmektedir. Alım- satım, ticari, iktisadi faaliyetler gibi alanlarda kendilerini göstermişlerdir.⁵⁴ Bu bilgiler de kadının tarihteki yerinin göstergelerinden biridir.

En kalabalık medeniyet olan Çin toplumunda kadınla ilgili birtakım görüşler tarihten bugüne ulaşmıştır. Çin medeniyetinde kadın ile ilgili pek çok farklı örnekler mevcuttur. Birtakım inançları şu şekildedir: Ataerkil aile yapısı üzerine kurulan medeniyette erkek egemen bir toplum yapısı vardır. Kadın daima dışlanan aşağılanan ve kıymeti küçümsenen bir varlık haline getirilmiştir. Dünyaya geldiği ilk andan itibaren, toplumda ikinci sınıfa yerleştirilen kadın, yüzyıllar boyu kapatıldığı dört duvar arasında sessizce hayatta kalma mücadelesi vermeye çalışmıştır. Kız çocuklarının evlenip başka ailelere karışacakları öne sürülerek hep yabancı gibi davranılmış, geçici bir aile üyesi gözüyle değerlendirilmişlerdir. Evliliklerinde ve

⁵² Daha fazla bilgi için Bk: Sedef Kaplanoğlu, "*Çin'de Kadın İmgesi*" Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

⁵³ Şemseddin Sâmî, *Kadınlar*, İsmâil Doğan (Haz.), Gündoğan Yayınları, Ankara 1996, s. 11-55; Daha fazla bilgi için Bk: Fatma Aliye, *Hanım Yaşamı-Sanatı-Yapıları ve Nisvân-ı İslâm*, Mübeccel Kızıltan (Haz.), Mutlu Yayınları, İstanbul 1993, s. 57-131.

⁵⁴ Kadriye Yılmaz Koca, *Osmanlı'da Kadın ve İktisat*, Beyan Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 18-145.

kendileriyle ilgili tüm durumlarda karar merci aile büyükleri olmuştur. Kadın evlenip çocuk sahibi olduğu andan itibaren birtakım haklara sahip olmaya başlamıştır. Kadın eğer erkek çocuk dünyaya getirmişse ailesi tarafından saygıya değer bulunmuştur.⁵⁵ Bu görüş cahiliye dönemindeki inançla benzerlik göstermektedir.

Geleneksel Çin toplumu, Konfüçyanist öğretilerin egemen olduğu bir toplum yapısına sahiptir. Kadın kavramına gereken değeri vermeyen bu düşünce yapısına göre kadın, duyguları tarafından yönlendirilen, akılsız bir varlıktır. Kadının sahip olduğu güzellik ise, erkekleri gafil avlayan bir tuzaktan ibarettir. Bu düşünce yapısına göre kadının olumlu olan tek özelliği, uyumlu bir yapıda olmasıdır. Kadının doğası gereği sahip olduğu bu özellik, ona şefkat, yumuşak başlılık, çalışkanlık, detaycılık, zarafet ve nezaket gibi nitelikler kazandırmıştır.⁵⁶ Kadının ikinci sınıf olmasına karşın saygı duyulduğu bazı dönemler de vardır. Duyulan bu saygı sadece ailevi rolüyle ilişkilidir ve ailede bir yere sahip olması kadını var kılmıştır. Kadının güzelliğiyle, sözleriyle, zekâsıyla erkeklerin aklını çelen olumsuz vasıflara maruz bırakılması toplumda zaman zaman kadınların dışlanmalarına ve hor görülmelerine neden olmuştur.

Çin aile geleneklerinde erkek evlada sahip olan insanlar kız çocuğuna sahip olanlara göre daha değerliydi ve dolayısıyla erkek evlat daha önemli konumdaydı. Bunun gerekçesi ailelerinin devamının erkek tarafından sağlanacağına olan inançtı. Bir insanın erkek evladı ne kadar çoksa toplumdaki saygınlığı da o kadar artmaktaydı. Çin toplumunda yaşayan fertlerin istekleri erkek evlat sahibi olmaktı.⁵⁷

Yakın tarih incelendiğinde kadının ehil olması ile ilgili birtakım uygulamaları görmekteyiz. Örneğin; kadının insan olarak dahi kabul edilmesi Fransa’da hayli zaman almıştır. 1938 tarihine kadar Fransa’da akıl sahibi olmayanlar, çocuklar ve kadınlar ehliyet olgunluğuna erişememişlerdir.⁵⁸ Kadın Fransa’da 586 (m.s.) senesine tekabül eden zaman dilimine kadar hayvan tabiriyle anılmıştır. Fakat 586 senesinde bir toplulukta ‘kadın’ olarak anılmıştır. Ancak kadın olarak anılmasına karşın ‘*Erkeğin faydasına yaratılmış bir insan*’ sonucu elde edilmiştir.⁵⁹ Kadın için insan tabirinin kullanılmasının dahi ne kadar zor olduğunu görmekteyiz. Yıllardan beri devam eden kadın üzerine söylemlerin varlığı, kadının tarihteki farklı konumları kadını ileri taşımakta engel teşkil etmiştir.

⁵⁵ Kaplanoğlu, *Çin’de Kadın İmgesi*, s. 16.

⁵⁶ Guisso, Richard W, “*Women in China*” Philo Press, United States Of America, 1981, s. 59- 60.

⁵⁷ Kapanoğlu, *Çin’de Kadın İmgesi*, s. 34.

⁵⁸ Mustafa es-Sibâî, *Tarih Boyunca Kadın Haklarının Gelişimi ve Müslüman Kadın Hukuku, İslam’da Kadın Hakları*, Rehber Yayıncılık, Ankara 1993, s. 23.

⁵⁹ Behiy Hulyi, *Müslüman Kadının Aile ve Toplumdaki Yeri*, s. 18.

Kadın doğumundan başlayarak, tüm hayatında, ölümünde dahi farklı muamelelere maruz kalmıştır. Ne yazık ki bu farklılık çoğu zaman olumsuz olmuştur. Hal böyle olunca da kadının yeri ve değeri doğru olarak tespit edilememiştir. Kadının evlilik hayatında da hep güzelliği yansıtmak zorunda olması gerektiğini düşünen algılar kadının sağlık sorunlarına bile sebep olacak kadar onu istedikleri şekle dönüştürmeyi hedeflemişlerdir. Çin’de ayak bağlama geleneği olarak bilinen kadının istenilen ayak yapısına dönüştürülmesi ciddi sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Ayağın gelişimini ve fitri yapısını bozan bu korkunç geleneğe kadınlar uzun yıllar boyunca maruz bırakılmışlardır. Kadın onların istedikleri vücut yapısına sahip olmalıdır, kadının yaşadığı zorluklar umurlarında olmamıştır.⁶⁰

Kadını fiziksel olarak güzelleştirmeye çalışan zihniyetin kendi vicdanlarını kirletmesi insanlık değerlerinden uzaklaşması çok acı ama gerçektir. Kadını güzelleştirme çabaları geleneklerden etkilenmiş olmalı ki günümüzde de halen her işte kadını ön plana çıkararak sözde değer altında kadın üzerinden kendi çıkarlarına hizmet eden bir zihniyetin varlığı ile karşı karşıyayız. Kadının tarih boyunca peşini bırakmayan insanların ‘kendi kadın profilini’ oluşturma algısı kadını yüceltmez aksine değerini düşürür. Hiç kimse dar kalıplara sokularak çıkarları için değiştirilmeye çalışılmamalıdır.

⁶⁰ Daha fazla bilgi için Bk: Kapanoğlu, *Çin’de Kadın İmgesi*, s. 40- 58.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN İLE İLGİLİ SÖYLEMLERE BAKIŞ

Hadislerde, Peygamberimizin yaşam serüveninde kadınlarla ilgili sözleri ve uygulamaları İslam dininde kadının yerini ve değerini belirlemektedir. Ancak kadınla ilgili bize kadar gelen rivayetlerin tamamı sahih olmadığı için geçerlilik değerine sahip değildir. Bu bölümde kadın hakkında mevcut olan olumsuz rivayetlerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

2.1. Kadının Yaratılışına Bakış

Yaratılış konusu Kur'an-ı Kerim'de yer alan konulardan biridir. Birçok ayette göklerin ve yerin, insanın ve daha birçok varlığın yaratılışından bahsedilmektedir.⁶¹ Yerin ve göğün yaratılması, yeryüzündeki her şeyin yaratılması,⁶² insanın yaratılması⁶³ gibi yaratılışa dair bilgilerin yer aldığı ayetler bulunmaktadır.

Kur'an'ı Kerim'de insanlığın yaratılışı ile ilgili genel bilgileri birinci bölümde ele almıştık. İslam'daki yaratılış bağlamı ile Yahudilikteki ve Hristiyanlıktaki yaratılış bağlamı arasında bazı farklılıklar vardır. Bunların tespiti konumuz açısından önem arz etmektedir.

Kitâb-ı Mukaddes'e göre yaratılan ilk kadın olarak bilinen Havva aynı zamanda da Âdem'in eşidir. Tüm insanlığın da annesi niteliğindedir. Havva ismi Âdem tarafından kendisine verilmiştir. Havva “*canlı, yaşayan*” anlamlarına gelmektedir.⁶⁴ Havva kelimesinin anlamı Aramice'de yılan kelimesiyle ilişkilendirilmiştir. Cennet'ten kovulma hadisesinde yılanın Havva'yı aldatarak yanlış sevk etmesi, Havva'nın da Âdem'i aldatarak doğrudan uzaklaştırması kadın- yılan ilişkisiyle bağdaştırılmıştır. Hadisenin yaşanmasında suçun asıl kaynağının önce yılan olduğu sonra da Havva'nın suçlu olduğu ifade edilmiştir.⁶⁵

Havva ile ilgili bu söylemler yaratılıştan itibaren başlayıp günümüzde de halen birtakım yanlış inançlarla insanlığın annesine ağır sorumluluklar yüklemektedir. Yılan toplumumuzda da olumsuz bir sembol olarak kullanılır. İnsanlığın başlangıcının ilk sebeplerinden olan Havva

⁶¹ Mustafa Çağrı, “Yaratma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 325.

⁶² Bakara, 2/ 29; Ali İmran, 3/ 190.

⁶³ Bakara, 2/ 28; En'am, 6/ 2; A'raf, 7/ 11; Hicr, 15/ 28.

⁶⁴ *Kitabı Mukaddes*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1985, Tekvin, 3/ 20.

⁶⁵ Ömer Faruk Harman, “Havva”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 16, TDV Yayınları, İstanbul 1997, s. 542- 543.

validemize bu yakıştırmanın yapılması İslam inancında kabul edilemez bir benzetmedir. Havva'nın sırf kadın diye karşı cinsini kandırabilir potansiyelde olduğu iddiası kabul edilemez.

Tevrat'ta yaratılma ile ilgili kadının durumundan bahsederken iki hadiseye dikkat çeker. Bunlardan ilki Tanrı'nın kendi suretinde bir insan yaratması olarak geçmektedir. İkincisi ise kadının erkeğin yalnızlığını önlemek için onun kaburga kemiğinden yaratıldığı inancıdır.⁶⁶ Havva, Tevrat'ta geçen bilgilere göre Âdem'in kaburga kemiğinden var olmuştur ve bu var olmanın çok farklı bir yaklaşımla ifade edildiği yargı şu şekildedir:

“Tanrı onu böbürlenmemesi için Âdem'in başından, başkasına bakmaması için onun gözünden, başkasını dinlememesi için onun kulaklarından, dedikodu yapmaması için onun ağzından, kıskanç olmaması için onun kalbinden, hırsızlık yapmaması için ellerinden, başıboş dolaşmaması için ayaklarından yaratmamış; fakat mütevazı olması için bedenin gizli olan kısmından (kaburga kemiğinden) yaratmıştır.”⁶⁷

Burada Havva'nın erkekten bir parça olduğu ve onun uzuvlarından meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu yaklaşım kadın ile erkeğin aynı nefisten meydana geldiklerini beyan eden âyetle çelişki arz etmektedir. Dolayısıyla savunulan bu düşünce Kur'an'ın yaratılış ifadelerinden uzaktır.

Havva'nın ve Âdem'in Cennet'te bulunduğu süre zarfında şeytan tarafından aynı anda kandırıldıkları ve yeryüzüne gönderildikleri ayetlerde bildirilmektedir.⁶⁸ Kur'an'da yer alan bu ifadeler Tevrat'ta bulunan söylemlerle örtüşmemektedir. Tevrat'a göre de yılan Havva'yı, Havva'da Âdem'i kandırmıştır. Yine Tevrat'ta başta yılan suçlanmış sonra da Havva suçlanmıştır. İşlediği bu günahtan dolayı da Havva'ya birtakım ağırlıklar yüklenmiş ve yaratılan tüm kadınların üzerine de bu ağırlıkların doğuştan sirayet ettiği düşünülmüştür. İnsan neslinin annesi konumunda olan Havva⁶⁹ Âdem'i kandırdığı gerekçesiyle bütün insanların en kötüsü olarak nitelendirilmiştir.⁷⁰ Havva'ya yüklenen bu ağır ithamlar kadınla ilgili olumsuz yargıların oluşmasına da sebebiyet vermiştir.

⁶⁶ Tekvin, 2/23.

⁶⁷ Harman, “Havva”, *DİA*, XVI, 543.

⁶⁸ Bakara, 2/ 36- 39.

⁶⁹ Tekvin, 3/ 1, 16.

⁷⁰ Musa Kaval, *İlahi Dinlerde Kadının Problemi*, Akademik Bakış Dergisi 55, 2016, s. 3060- 308.

Havva adı da isim olarak Kur'an'da geçmemesine karşın hadislerde yer almaktadır.⁷¹ İsim olarak geçtiği hadislerin yanı sıra Hz. Havva'dan dolayı olarak bahseden rivayetler de mevcuttur. Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesir el- Kurasî ed- Dimeşki (öl. 1373) tefsirinde bu konuyla ilgili olarak daha kapsamlı şekilde Havva'nın isim olarak 'kadın' ifadesiyle anıldığı hakkında geniş bilgi yer almaktadır.⁷² Havva adının isim olarak geçtiği hadis şu şekildedir: *"Eğer Havva olmasaydı kadın cinsi eşine hıyanet etmezdi."*⁷³ Hadisle ilgili yapılan yorumlarda Havva'nın ilk günahdaki etkisine atıf yapılmaktadır.⁷⁴ Hadis yorumcusu Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449)' ye göre Havva şeytanın gösterdiğini sevimli görmüş, o da Âdem'e sevimli göstermiş ve bahsi geçen hıyanet de böylece vuku bulmuştur.⁷⁵

Bahsi geçen hadisle ilgili bir başka yorumda, Havva'nın kadın olmasından ötürü başlangıçtan itibaren kadınlık cazibesini tüm kadınlara da sirayet ettirdiğinden bahsedilmektedir. Bu durumun birtakım talihsizliklere yol açabilecek potansiyel haline geldiği ifade edilmiştir.⁷⁶ Havva ve kadınlarla ilgili öne sürülen bu fikirler Kur'an'ın kadına verdiği değerle uyusmamaktadır. İnsanda bulunan hiçbir özellik doğuştan onu problemlili, eksik ya da fazla yapmaz. Her kim ne yaparsa kendisine verilen özellikleri, iradesi sonucunda gerçekleştirir ve bu şekilde sorumluluğu başlamış olur. İnsanlar hak ettikleri muameleye adalet çerçevesinde muhatap kılınırlar cinsiyetlerine göre değil.

Kadının yaratılışı ile ilgili bir başka yaklaşım da şu şekildedir: *"Havva, ilk yaratılan kadındı. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldı. Kaburga kemiği kalbe yakın bir yerdedir. Bu erkek ve kadın arasındaki yakın ilişkiyi simgeler."*⁷⁷ Burada farklı bir boyutta tanımlanan kaburga kemiği mevzuu, duygusal bağlamda ele alınmıştır. Yüce Allah yarattığı cinsler arasında bir sevgi bağı da oluşturmuştur. Eşler birbirine ısınır, muhabbeti, sevgisi ve saygısı artar. İki cinsi bir arada tutan değerler bunlardır.⁷⁸

⁷¹ Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid Mace el-Kazvini İbn Mace, *Sünenü İbn Mace* (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki) Daru İhya'il- Kütübî'l- Arabiyye, I- II, "Taharet", 77.

⁷² İbn Kesir, Ebu'l- Fida İsmail b. Ömer b. Kesir el- Kurasî ed- Dimeşki, *Tefsirü'l- Kur'ani'l- Azim*, (thk. Sami b. Muhammed Selame), Daru Taybe, 2. Baskı, I- VIII, Riyad, 1420/ 1999, I- 54.

⁷³ Müslim, "Rada" 62- 63.

⁷⁴ Daha fazla bilgi için Bk: Kadriye Durmuşoğlu, Dini Gelenekte Ötekileştirilen Kadın, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2007, s. 60-64.

⁷⁵ Harman, "Havva", *DİA*, XVI, 545.

⁷⁶ Muhammed Gazali, *Fakihlere ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet*, Ali Özek (çev.), İslami Araştırmalar Yayınları, İstanbul 1992, s. 280- 281.

⁷⁷ Nurcan Kırsaçlı Duran, *Havva ve Ötesi- Kutsal Kitapta Geçen Kadınlar*, Gerçeğe Doğru Kitapları Yayınları, İstanbul Kasım 2017, s. 15.

⁷⁸ Enfal, 8/ 63.

Erkekten kadının yaratılmış olması Kur'an ile bağdaşmaz. İnsanın var olması cinsiyetle değil erkek ve kadını da içine alan insan kavramıyla açıklanabilir.⁷⁹ Kadınlarla ilgili öne sürülen olumsuz inançların kökeninin ilk yaratılışa dayandığını belirtmiştik. Kadının farklı bir yaratılış aşamasının bulunduğu dair söz konusu bu iddialar Kur'an-ı Kerim'den kaynaklı değildir. Bu olumsuz inançlar geçmişte kadının alt tabakada görülmesine günümüzde de kadınlar aleyhine yanlış algıların yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Oluşan bu algıların beslendiği kaynaklar kadına atfedilen haksız ve asılsız birçok inançları doğurmaktadır. Rivayetlerin yanlış yorumlanması, uydurma rivayetlerin mevcudiyeti ve ifadelerin farklı birçok açılardan değerlendirilmesi mevzunun aslını anlamayı güçleştirmiştir.

Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığını söyleyenlerin referans aldıkları kaynaklardan biri de hadis rivayetleridir. Kur'an'da yaratılış anlamında bir eşitsizlik görülmemekle birlikte Müslümanların zihinlerine yer etmiş olan bu eşitsizliğin temeli birtakım hadis rivayetlerinden kaynaklanmaktadır. Kadının yaratılışıyla ilgili en çok atıf yapılan hadis şudur: *“Kadınlara iyi davranın, çünkü kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı üst tarafıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın, kendi haline bırakırsan sürekli olarak eğri kalır. O halde kadınlara karşı iyi davranın.”*⁸⁰

Yukarıda verilen hadis çeşitli tenkitlere uğramış sıhhati konusunda birçok itirazlara muhatap olmuştur. Yaratılma mevzusunun Tevrat'ın Yaratılış bölümüyle benzerlik göstermesi dikkat çekicidir. Hadisi benzetme olarak değil de yaratma olarak ele aldığımızda problem ortaya çıkmaktadır.⁸¹ Rivayetteki eğrilik ifadesi kadının psikolojik durumuna işaret etmektedir. Kadının hassas olması mecazi olarak ifade edilmiş olsa da gerçek anlamda yaratılma olarak ele alındığında yaygın olan kaburga mevzusunun meydana çıkması muhtemel görünmektedir.⁸² Kadındaki farklılıkları biyolojik olarak değerlendirmek yerine psikolojik anlamda değerlendirmek kadını anlamak için sergilenen daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Nevzat Tarhan'ın kadınların manevi hissiyatlarına yönelik hassasiyetlerine yaklaşımı şu şekilde olmuştur: Kadının erkeğe göre ilgiye ve gözetilmeye ihtiyacı daha ön plandadır.⁸³ Bu bağlamda değerlendirildiğinde mecazi olarak yaklaşım daha doğru görünmektedir. Kaburga kemiğine

⁷⁹ Durmuşoğlu, Dini Gelenekte Ötekileştirilen Kadın, s. 58.

⁸⁰ Buhari, “Enbiya”, 1, “Nikâh”, 80

⁸¹ Cemal Ağırman, *Kadının Yaratılışı (İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni bir Yaklaşım)*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s. 179.

⁸² Kalyoncuoğlu, *Modern Dönem Dindarlarının Kadın Algısı*, s. 43.

⁸³ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, s. 206. Daha fazla bilgi için Bk: Salih Kesgin, “Ayetleri Anlamada Hadis Algısının Etkisi- Nisa Suresi -1. Ayet Ekseninde Bir Tahlil Denemesi-”, Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulü, 2009, s. 485.

benzemekle kaburga kemiğinden yaratılmak birbirinden çok farklı ifadelerdir. Kadının tabiatı ile kaburga kemiği arasında teşbih yapılmış ve kadınlara davranırken daha dikkatli olmak gerektiğine vurgu yapılmıştır.⁸⁴

Kaburga kemiği hadisesi başka birçok rivayette⁸⁵ geçmektedir. Kadının yaratılışından bugüne kadar tartışıl原因en bu konu üzerindeki farklı görüşleri irdeleyelim. İsrailiyat bilgileri konusunda uzman olan Vehb b. Münebbih (ö. 114/ 732) “*Allah Teâla Havva’yı, Âdem’in sol kaburga kemiğinden yarattı*”⁸⁶ şeklinde bir rivayet nakleder. Tevrat’ta kaburga kemiğinden yaratılış süreci şöyle nakledilmektedir: “*Rab Tanrı Âdem’e derin bir uyku verdi. Âdem uyurken Rab Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kapadı. Âdem’den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Âdem’e getirdi.*”⁸⁷ Bu izahlar, Tevrat’ın Yaratılış bölümünde kadının yaratılışı ile ilgili ifadelerin yaygınlık kazanmasına sebep olmuş ve birtakım rivayetlerle de desteklenerek tefsir ilmine de sirayet etmiştir.⁸⁸ Fakat İsrailiyat kaynaklarındaki kaburga meselesi İslam anlayışındaki yorumlarla birbirinden farklılık göstermektedir.

Verilen rivayetlerde farklı görüşlerin sebebi ise benzetme ifadesi olarak kullanılan kaburga kemiği hadisesinin yaratılış bağlamında ele alınmasıdır.⁸⁹ Anlaşıldığı üzere hadis rivayetlerinin tümü ‘kadının hassasiyeti’ yönüne vurgu yaparken coğrafyanın ve kültürlerin de tesiri altında kalan tefsir eserlerinde bu mesele yaratılış formuna çevrilmiştir.

Kur’an-ı Kerim’e göre Hz. Âdem ile Hz. Havva aynı özden yaratılmışlardır. Hz. Havva’nın Hz. Adem’in kaburga kemiğinden meydana geldiği inancı Kur’an-ı Kerim’deki ayetleri yanlış algılamaktan kaynaklanmaktadır. İlk yaratılıştan itibaren erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti algısını öne çıkarmak, çeşitli kaynaklardan eksik ya da yanlış faydalanmak, erkek ile kadını birbirinin tamamlayıcısı olarak değil de birbirinin karşısında iki zıt insan olarak konumlandırmaya neden olmuştur. Yaygınlık kazanan bu yanlışlar uzun yıllar devam ettiği gibi günümüzde de halen varlığını sürdürmektedir.

Kadının yaratılışıyla ilgili geçmişten günümüze süregelen olumsuz algıların kökeninde daha önce de değindiğimiz gibi Yahudi ve Hristiyan kültürünün etkisi önemli yer tutmaktadır.

⁸⁴ Emine Ögük, *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*, Emine Ögük (Ed.), İlâhiyât Yayınları, Aralık 2018, s.203.

⁸⁵ Daha fazla bilgi için Bk: Müslim, “Rada”, 59- 60,

⁸⁶ Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam el- Hımyeri, “*et- Tican fî Mülûki Hımyer*”. San’a: Merkezü’-d- dirasat ve’l- ebhas el- Yemeniyye, 1347/ 1929, 14.

⁸⁷ Yaratılış, 2/ 21-22.

⁸⁸ Et- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tefsiru’t- Taberi: Cami’u’l beyan ‘an te’vili ayi’l- Kur’an* (thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et- Türki), Daru Hecr, 1. Baskı, I- XXV, Kahire, 1422/ 2001, XVIII, 478.

⁸⁹ Hüseyin Akgün, “*Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi*”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. 19, S. 2, (Eylül 2019), s. 333.

Yaygın olan bu inanış maalesef İslam kültüründe de kendisini göstermiştir. İslam adına yapılan bazı çalışmalar da erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini haklı kılacak algıların pekişmesine destek vermiştir.

Yaratılış bağlamında cinsiyetler arasında bir üstünlük yarışı yoktur. Çünkü Yüce Allah kadın ya da erkek fark etmeksizin bizleri bir imtihan için yeryüzüne göndermiştir. İlk ve tek gayemiz sadece Allah’a ibadet etmek ve O’nun rızasını kazanmaktır. Yaratılış gayemizi doğru öğrenip kadın veya erkek gibi sınıflandırmalar yerine öncelikle Allah’a karşı sorumlu olduğumuzu ve bu sorumlulukta ayrıma tabi tutulmadığımızı bilmemiz gerekmektedir.

2.2. Kadınların Uğursuz Olmaları

Geçmişte ve günümüzde hurafeler, batıl inançlar yaygınlaşmıştır. Bazı cisimlerin ya da canlıların uğur getirdiğine, bazılarının uğursuzluk getirdiğine inanmak insanları İslam temelli bir yaklaşımdan uzaklaştırmıştır. Bu düşünceler değerlerimizi ve inançlarımızı yanlışla götürmektedir. Örneğin; evden çıkınca kedi ya da köpek görmek, baykuş, Yahudi geleneğinden gelen 13 sayısının uğursuzluk kabul edilmesi, elden bıçak ve makas almanın ayrılık getireceğine olan inanç, daha birçok cisim ve kişiler için yanlış inançlar baş göstermiştir.⁹⁰

Uğursuzluk mevzusu kadına da sirayet etmiştir. Peygamberimizin vefatından sonraki süreçte ‘kadının uğursuz olduğuna’ dair aşağılayıcı bir yakıştırmada bulunulmuştur. Hadis kaynaklarında kadının uğursuzluğu hakkında şöyle bir bilgi yer almaktadır: “*Uğursuzluk (şu’u) üç şeydedir; ev, kadın, at*”⁹¹ Kadının uğursuzluğuna dair zikredilen bu hadis Hz. Aişe (ra) tarafından şiddetli bir tenkide uğramıştır. Hz. Aişe Peygamberimizin eşi olmasının yanı sıra hadis rivayetinde bulunan önemli kişiler arasında zikredilmektedir. İlmi ve dini konulardaki bilgisiyle hadis ilmine büyük katkı sağlamıştır. Bu hadis Hz. Aişe’ye nakledilince şu şekilde karşılık vermiştir: “*Ebu Hureyre dersini iyi öğrenmemiş. Bizim eve, Peygamber tam bir cümlelerin ortasında gelirdi ve sadece son kısmını duydu. Peygamber, Allah, Yahudileri yalanlamaktadır; onlar üç şey uğursuzluk getirir: ev, kadın ve at demişlerdi.*”⁹²

⁹⁰ İsmail Lütfi Çakan, *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 45- 46.

⁹¹ Et- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid), *el- Cami’u’s- sahih: Sünenü’t- Tirmizi*, Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdülbaki, İbrahim Atve (thk.), Şeriketu Mektebe ve Matbaatu Mustafa el-Babi el- Halebi, 2. Baskı, I- V, Mısır, 1975/ 1395. “Edeb”, 58. Daha fazla bilgi için Bk: Buhari, “Cihad”, 47, “Nikâh”, 18; Müslim, “Selam”, 115; İbn Mace, “Nikâh”, 55.

⁹² Bedrüddin ez- Zerkeşi, *el- İcabe li- iradi me’s tedrekethu ‘Aişe ‘ale’s- sahabe* (thk. Said el- Afgani), el- Mektebetü’l- İslami, 2. Baskı, Beyrut, 1390/ 1970, s. 114.

Peygamberimizin davranışlarından öğrendiğimiz çerçevede ele alırsak kadına verilen değer algısı bu anlayıştan çok uzak bir yerdedir.⁹³

Kadının uğursuzluğu ile ilgili verilen rivayetin sebeplerinden biri de İslam toplumunda zaman zaman kıtlıklar, savaşlar, anlaşmazlıklar gibi toplumsal felaketlere yol açacak hadiselerin meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır. Fatımi Halifesi Hâkim Biemrillah 391 (1001) senelerinde meydana gelen kuraklık ve salgın hastalıkların yaygınlaşmasını kadınların rahat bir şekilde ve serbestçe dışarılarda bulunmalarına bağlayarak kadınlara yönelik bir kısıtlama getirmiştir. Toplumsal sıkıntılardan dolayı kadına yönelik engellemelerin yapıldığı başka hadisler de olmuştur.⁹⁴ Başa gelen hadiselerin sebebinin tek başına kadın olarak görülmesi bir günah keçisi aramaktan başka bir şekilde izah edilemez.

Cahiliye Dönemi'nde kız çocuklarının dünyaya gelmesi de uğursuzluk olarak kabul edilmiştir. Kadın da kız çocuğunu dünyaya getirmesiyle uğursuz sayılmıştır. Kız çocuklarına sahip olan babalar da bu durumdan utandıkları için kız çocuklarını canlı olarak toprağa gömmüşlerdir.⁹⁵ Cahiliye inancı olarak bilinen uğursuzluğun yaygınlık göstermesi ile ilgili bir yaklaşım da şu şekildedir:

“Uğursuzluk inancının herhalde bütün cahiliyede olduğu görülmektedir. Onun için ilgili rivayetler bu cahiliye inancının bir şekilde İslam kültürüne yansımaları ve diğer kültürlerle beraber kitaplaştırılmasından başka bir şey olmadığında şüphe yoktur. Bilindiği gibi her dönemde cahiliye mensupları Peygamberleri uğursuzluk ve musibet gibi kötülükleri başlarına getirmekle suçlamışlardır.”⁹⁶

Durum böyle olunca da uğursuzluk tabiri cahiliye insanların tüm yaşamlarına yayılmıştır. Görüldüğü üzere uğur ya da uğursuzluk kavramları İslam ile bağdaşmayan asılsız durumlarda kullanılmıştır. Herhangi bir şeye uğursuz deyip uzaklaşmakla, herhangi bir şeye uğurlu deyip benimsemek aynı kapıya çıkmaktadır, ikisi de kişiyi yanlış yöne götürür. Doğru, ancak temel kaynaklarla ve akılla elde edilebilir. Şansla, uğurla, uğursuzlukla yapılacak çıkarımlar kişiyi doğruya götürmediği gibi yanıltır ve yanlış sürükler.

Yüce Allah yarattığı canlıları uğurlu ya da uğursuz diye ayırmamıştır. Tam aksine Allah mesajlarında uğursuzluğun bulunmadığını bizlere iletmektedir. Allah insanı yaratılanların en

⁹³ İbrahim Sarı, *Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı-I*, Doğan Basım, İstanbul Ocak 2016, s. 72.

⁹⁴ Huda Lütfi, *Manners and Customs of Fourteenth Century Cairene Women, Women in Middle Eastern History, Shifting Boundaries in Sex and Gender*, New Haven 1991, s. 101.

⁹⁵ Tekvir, 81/ 8-9.

⁹⁶ Sarı, *Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı*, s. 74

şerefli olarak nitelendirirken nasıl olur da kadını uğursuz sayabiliriz. Konu ile ilgili ayet şu şekildedir.

“Onlara bir iyilik (bolluk, bereket) gelince ‘Bu bizim hakkımızdır derler’, eğer başlarına bir felaket gelirse bunu Musa ve onunla beraber olanların uğursuzluğuna bağlarlardı. Bilesiniz ki başınıza gelenler Allah katındandır; fakat onların çoğu bilmez.”⁹⁷

Ayette de belirtildiği üzere insanlar başlarına gelen hadiseleri kendi iradeleri dışında bir sebebe bağlayarak her zaman kendilerini aklamaya çalışırlar. Yine bir başka ayette kendilerine elçi gönderilen şehir halkı ile elçiler arasında geçen diyaloglara yer verilmiştir. Şehir halkı elçilerin yüzünden uğursuzluğa uğradıklarını söylerken ona cevaben elçiler de uğursuzluğun kendilerinde olduğunu söylemişlerdir. Onlara nasihat verildiği için karşı çıktıklarına, Allah’ın verdiği düşünme yetisini ve onlara sunduğu şartları boşa harcayan bir toplum olduklarına vurgu yapılmaktadır.⁹⁸ Yine uğursuzluk konusuna yer veren diğer ayetler uğursuzluğun olmadığını bizlere açıkça bildiriyor.⁹⁹

Doğuştan (fitri) insanda mevcut bulunan hiçbir özellikte uğursuzluk bulunmamaktadır. Eğer böyle bir durumun varlığını iddia eden kişiler varsa uğursuzluk onun fikrinde ve zikrindedir. Herkesin anlayışı kendine münhasırdır o yüzden olumsuz bir ithamda bulunacak bir kişi öncelikle kendi yorumlama ve anlama kabiliyetini gözden geçirebilmelidir. Toplum arasında yer edinen ‘uğurlu geldi’, ya da ‘uğursuz geldi’ gibi söylemler insanların günlük hayatta yaşanan hadiselerden yola çıkarak, kendi yorumlama tarzlarına ait bir durumdan ibarettir. Bu durumu din ile bağdaştırmak çok büyük yanıltır.¹⁰⁰

“Uğursuzluğa inanmak şirktir”¹⁰¹ ifadesi uğursuzluğun dinde yeri olmadığını bizlere bildirmektedir. Ebu Abdullah el-Buhari (ö. 256/870) ’in bahsi geçen konuyla ilgili yer verdiği rivayeti “Uğursuzluk diye bir şey yoktur”¹⁰² şeklindedir. Görüldüğü üzere iddia edilen uğursuzluk algısının tam karşısında bulunan rivayetler de mevcuttur.

⁹⁷ A’raf, 7/ 131.

⁹⁸ Yasin, 36 / 18-19.

⁹⁹ Daha fazla bilgi için Bk: Fussilet, 41 / 16; Kamer, 54/ 19; Neml, 27/ 47.

¹⁰⁰ Çakan, *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*, s. 46- 47

¹⁰¹ Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed b. Eş- Şeybani, *Müsnedü’l- İmam Ahmed b. Hanbel*, Şuayb el- Arnaut, Adil Mürşid ve diğerleri (thk.), Müessesetü’r- Risale, 1. Baskı, I- L, Beyrut, 1421/ 2001, “Müsned”, VI, 213.

¹⁰² Buhari, “Tıb”, 19, 25, 43-45; Müslim, “Selam”, 102.

İslam uğursuzluk kavramını kabul etmediği gibi tam karşısında bulunan uğur kavramını da reddetmektedir. Şans getiren, uğur getiren anlayışlar kişinin boş hayallerinden öteye geçemeyen birtakım inançlardır. Oysaki İslam dini istenilen hayırlı bir şey için çalışıp çabalayıp gerisini Allah’a bırakarak beklemeyi tavsiye eder. Bir şeyin şansla ya da bir eşyanın uğur getirmesiyle elde edilmesi İslam anlayışımıza zıt bir söylemdir. Her şeyi Allah’tan dilemeli verenin de vermeyeninde O olduğunu idrak edebilmeliyiz.

2.3. Kadınların Şeytanlaştırılmaları

Şeytan, Allah’ın emrine karşı çıkarak kıyamete kadar insanların zaaflarından ve eksik yönlerinden faydalanacak onları yoldan çıkarmak için çabalayacaktır. İnsan irade sahibi bir varlıktır, şeytanın hilelerine ve tuzaklarına kanmamak için mücadele etmelidir. İradesine hâkim olamadığı yanı sıra sürüklendiği anda da samimi bir tövbeyle Allah’a sığınmalıdır. Hem dünya hem de ahiret mutluluğu için bu gereklidir.

Kadın ile ilgili öne sürülen olumsuz ifadelerden biri de şeytan olarak görülmeleridir. Kadınların ‘sakıncalı’ ve ‘günaha meyilli’ bir yaratılışı olduğunu savunan görüşler şeytanla ortak bir özellikle adlandırılmasına sebebiyet vermektedir.¹⁰³ Birtakım rivayetlerin varlığı insanları bu fikir üzerinde birleştirmiştir. Bahsi geçen rivayet şu şekildedir:

“Peygamberimiz bir mecliste insanlarla sohbet ederken güzel bir kadın gördü (başka bir rivayette ise yolda giderken bu kadını gördü) hemen eve gidip eşi Zeynep ile birlikte oldu, sonra da meclise geri dönüp ‘Kadın şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Şayet biriniz bir kadın görürse kendi eşine gitsin. Bu onun içindekini giderir’ demiştir.”¹⁰⁴

Bu rivayette yer alan bilgilerin Kur’an’ın kadın algısıyla uyuşmadığı aşıkardır. Çünkü Kur’an bize insanın en şerefli mahlûkat olduğunu bildirir. ‘En şerefli’ vasfıyla anılan insan kadın ve erkeği kapsamaktadır. Özele indirildiğinde şerefli olarak anılan insan cinsinden olan kadın, nasıl olur da şeytanla işbirlikçi olarak tanımlanabilir. Kur’an-ı Kerim’e vakıf olan kişi bunu fark etmekte zorlanmayacaktır. Kadına direk şeytan demek yerine, şeytanın insanı aldatmak için çeşitli kılığa girebileceğini bunun kadın veyahut erkek olabileceğini söylemek daha doğru olacaktır. Şeytan sadece kadın kılığında olabilir çünkü kadınla şeytan birbirine benzer ya da işbirlikçidir gibi söylemleri doğru kabul etmek mümkün değildir.

¹⁰³Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 58-59.

¹⁰⁴ Müslim “Nikâh”, 9 (1403); Ebu Davud, “Nikâh”, 44 (2151); Tirmizi, “Rada”, 9 (1158).

İnsan ancak yapıp ettikleriyle şeytanın işbirlikçisi olur bu da cinsiyet fark etmeksizin geçerli bir durumdur. Şeytanla hiçbir insan arasında yaratılış bağlamında bir benzerlik yoktur. Dolayısıyla da kadına şeytan demek İslam'ın öğütleriyle bağdaşan bir durum değildir.

2.4. *Fitnenin Asıl Sebebinin Kadınlar Olduğu Söylemi*

Fitne kelime anlamı olarak “*kişinin iyi veya kötü şeylerle imtihan edilmesidir.*” Kur'an'da fitne kavramı “*kişinin isyanını veya sabrını ölçmeye yönelik ilahi imtihan*” olarak ifade edilmektedir. Kelime zaman içerisinde “*inkâr, günah, fiske, fücür, savaş, kargaşa*” gibi anlamlarıyla yaygınlık kazanmıştır.¹⁰⁵ Fitne toplum içinde yaygın olan karışıklığa sebebiyet verme, düzeni bozma anlamlarından çok daha kapsamlı bir kelimedir. İmtihan sebebi olan şeye de fitne denilebilmektedir. Kadınlara ‘fitneci olma’ yakıştırması yapılırken şu hadis esas alınmıştır: “*Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım.*”¹⁰⁶

İnsanlar yeryüzünde farklı farklı imtihanlara tabi tutulmaktadırlar. Kiminin imtihanı mal, mülkten kiminin imtihanı kadın, çocuk, kibir, güzellik, fakirlik olabilir. Her insan ne ile muhatap oluyorsa onu ön plana çıkarır ve onun çevresinde dolanır durur. Yeryüzünde insan için her şey imtihan olabilir dolayısıyla eşler de birbirleri için imtihan konusu olabilirler. Eşlerin birbirleriyle imtihanı ağır olabilir. Bu sebeptendir ki erkek kadın için, kadın da erkek için bir ‘fitne’ sebebidir. Sadece kadın için bu tabiri kullanmak isabetli değildir. Kadını düzeltilemeyecek ve değiştirilemeyecek bir anlayışa mahkûm etmektir. Bu kadar kötü sıfatlarla donatılan kadın da fitne sebebi olarak ilan edilmiştir.¹⁰⁷

Herkes yapıp ettiklerinden sorumludur ve karşılığını bulacaktır. Hayrı yapan güzelliklerle ödüllendirilirken, şerre sebep olan da cezaya tabi tutulacaktır. Bu durum tüm insanlar için geçerlidir. Hiçbir insan bir başka insan için fitraten fitne sebebi olarak yaratılmamıştır ve dolayısıyla da kadını bu şekilde anmak gerçek değerinin perdelenmesine sebep olmaktadır. İnsanlar kendi iradeleriyle birbirlerinin hayatlarında bir olumsuzluğa sebebiyet verebilirler. Fitne ifadesinin kargaşa, düzen bozucu anlamlarıyla kadına ithaf edilmesi kadının İslam'daki gerçek değeriyle uyuşmamaktadır.

Ayette de belirtildiği üzere verilen nimetler insanoğlu için en zor imtihanlardan biri olabilir. Ayet şu şekildedir: “*Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir fitnedir. Allah'ın yanında ise sizin için büyük bir mükâfat vardır.*”¹⁰⁸ Başka ayetlerde de benzer ifadeler yer

¹⁰⁵ Topaloğlu ve Çelebi, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, s. 98.

¹⁰⁶ Buhari “Nikâh”, 18; Müslim, “Zikir”, 97; Tirmizi “Edeb”, 31.

¹⁰⁷ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 73.

¹⁰⁸ Enfal, 8/ 28.

almaktadır.¹⁰⁹ Buradaki fitne ifadesini de bağlamından kopararak ele alırsak kadına yakıştırılan tabirlerle aynı sonuca ulaşırız. Dolayısıyla fitne kelimesinin anlamlarını değerlendirmeden kadına ağır ithamlarda bulunmak Kur'an'ın bize ifade ettikleriyle ters düşmektedir.

2.5. Kadınların Kocalarına Secde Etmeleri Gerektiği Söylemi

Secde sözlükte '*eğilmek, boyun eğmek, tevazu ile alnı yere koymak*' anlamlarında kullanılmaktadır. Fıkıh terimi olarak da yere kapanmayı namazda yapılan secdeyi ifade etmektedir.¹¹⁰ Secde yalnızca Allah için yapılmalıdır çünkü secde itaati, tam bir teslim oluşu, yaratıcının karşısında acizliği simgelemektedir. Allah dışında hiçbir şeye secde edilemez, bu tevhîd inancına aykırı bir davranıştır. Kur'an-ı Kerim'de de secde edilmesi gerekenin yalnızca Allah olduğu vurgusu yapılmaktadır. Secde sadece yaratıcıya edilir yaratılana değil.¹¹¹ İnsan darda kalınca bir sığınak arar, bazen ruhunu dinlendirmek, kendini bulmak ister, bazen de mutluluğunun asıl kaynağı olan yaratıcısına şükranlarını sunmak ister. İşte secde insanın her halinin karşılık bulabileceği öyle huzurlu bir yerdir ki, adeta uyanışın bir simgesidir. Secde mutlu olduğunda sevincini ifade edecek bir huzurlu bağdır, üzüldüğünde sığınılacak bir limandır, umutlarını diri tutup dileğini talep ettiği bir yalvarıştır. Tüm bunlar yalnızca Allah'tan istenir.

Allah'a secde etmek ile ilgili ayet şu şekildedir: "*Sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol.*"¹¹² Yine Kur'an'da belirtildiği üzere yeryüzünde bulunan tüm canlıların ve meleklerin Rabbimiz için secde ettiği belirtilmektedir.¹¹³ Daha birçok ayette Allah'a secde edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.¹¹⁴

Kadınla ilgili öne atılan birtakım olumsuz rivayetler eşler arasındaki ilişkiye de sirayet etmiştir. Eşler arasında sevgiyi, muhabbeti artıracak sözlerin yaygınlık kazanacağı yerde kadını, erkeğe köle olmaya iten hâkim anlayış kadını bir kez daha değerinden uzaklaştırmıştır. Kadının secde konusunda da erkeğe karşı vazifesinin olabileceği ihtimali yine erkeği kadına göre daha farklı konumda ele almaya sebebiyet vermiştir. Bahsi geçen konunun kendisine dayandırılmak istendiği hadis şu şekilde bizlere ulaşmıştır: "*İnsanın insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim.*"¹¹⁵Verdiğimiz ayetlerden biri olan

¹⁰⁹ Teğabün, 108/ 15.

¹¹⁰ Nihat Dalgın, "Secde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s. 271-272.

¹¹¹ Fussilet, 41/ 37.

¹¹² Hicr, 15/ 98.

¹¹³ Nahl, 16/ 49.

¹¹⁴ Necm, 53/ 62; Alak, 96/ 19; Sad, 38/ 72.

¹¹⁵ Tirmizi, "Rada",10; Ebu Davud, "Nikâh", 41; İbn Mace, "Nikâh", 4.

Fussilet Suresinde secdenin sadece Allah için yapılacağı, yaratılan hiçbir şeye secde yapılamayacağı vurgulanmıştı. Secde ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de bu kadar açık ifadeler yer alırken kadının kocasına secde etmesi gerektiği vurgusu isabetli kabul edilemez.

İmam Mâtürîdî konuya farklı bir boyuttan yaklaşmaktadır. Meleklerle de Âdem'e secde edilmesi emredilmişti.¹¹⁶ Şeytan hariç diğerleri Adem'e secde etmiştir. Ayette geçen 'secde' ifadesi Yüce Yaratıcıya karşı yapılan ibadet bağlamında bir ifade değil, "*Âdem'e selam verdiler, ona yaklaştılar ve onun büyüklüğünü ve üstünlüğünü tanıdılar*"¹¹⁷ şeklinde bir ifadedir. Bilinen anlamda secde ibadet maksadıyla sadece Allah için yapılır.¹¹⁸

İslam dini yaratılanın kulu olmayı ve Yüce Allah'a yapılan secde dışında herhangi bir şeye secde etmeyi kesinlikle yasaklamışken Peygamberimizin böyle bir yaklaşımın olduğunu söylemek kabul edilemez bir durumdur. Kadının secde etmesi ile ilgili ifadeleri kabul etmek dine yapılan büyük bir yanlıştır.¹¹⁹

Tüm bunların yanı sıra secde ile ilgili İslam tarihinde yaşanmış hadiseler bize ışık tutmaktadır. Bahsi geçen hadise şu şekilde vuku bulmuştur: Muaz b. Cebel'in yolculuktan geldiğinde Peygamberimize secde etmek istemesi ve Peygamberimizin Muaz'ın bu davranışını doğru bulmamasıdır. Peygamberimizin neden secde etmek istediğini sorması üzerine Hristiyanların devlet liderlerine secde ettiklerini ve kendisinin de secdeye layık olarak Efendimizi görmesi cevabını almıştır. Peygamberimizin buna müsaade etmemesi¹²⁰ şeklinde bize ulaşmıştır. Rivayette secdenin İslam dininin açıklayıcısı ve bizzat uygulayıcısı olan Peygamberin buna müsaade etmemesi kadınların erkeğe secde etmesi gerektiği görüşünü düşündürmektedir. Yine Peygambere secde etmek isteyenlerin bu durumu ifade etmesi ve yine Peygamberimizin izin vermemesi başka rivayette de geçmektedir.¹²¹

2.6. Cehennem Çoğunu Kadınların Dolduracağı Söylemi

Kadınların dünya hayatında ikinci plana atılmasının yanı sıra ahireti ile ilgili bir genellemeye gitmek kadın ile ilgili olumsuz yargıların ne kadar geniş yelpazede ele alındığını göstermektedir. Erkekten farklı olarak genel bir kadın profili çizip çoğunluğun cehennemi dolduracağı görüşü sırf cinsiyetinden dolayı hayata geri planda başlayan bir insan portresini oluşturmak demektir. İnsanların arasında bir ayrıma gidilerek kadının cehennem çoğunu

¹¹⁶ Bakara, 2/ 34; Kehf, 18/ 50; Ta-ha, 20/ 116.

¹¹⁷ Terzioğlu, *Maturidi'de Kadın Algısı*, s. 27

¹¹⁸ Maturidi, "*Tevilat*", I, s. 88.

¹¹⁹ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 77- 78.

¹²⁰ Ebu Davûd, 'Nikâh', 40.

¹²¹ Ahmed b. Hanbel, 'Müsned', 6/ 76.

dolduracağı rivayeti, erkeklerin kadınlardan daha sağlam akla sahip olduğu ve üstünlük gayreti gibi bir yanılsa sevk edilmelerine sebebiyet vermektedir. Yüce Allah kadın olsun erkek olsun hepsini aynı vazifelere muhatap kılmıştır.

Kadının biyolojik olarak erkekten farklı bir yapıda bulunması zaman zaman onu ibadetlerden alıkoymuştur. Bu da kendi elinde olan bir durum değildir fitri bir haldir. Kadını fitri özelliği sebebiyle eksik, pis, olumsuz görmek onun yaratılışına ait bir özellik olduğunu göz ardı etmektir. Kur'an-ı Kerim'de kadının özel hallerinde yapılması gerekenler belirtilmiştir.¹²² Bildirilen emirlere göre hareket etmek insanın hem dünya hem ahiret mutluluğuna açılan birer kapı niteliğindedir. Peygamberimiz, hayızlı ve nifaslı bulunan kadının o süre zarfında yerine getiremedikleri ibadetlerinden namazı kaza etmeyeceğini fakat orucu kaza etmesi gerektiğini bildirmiştir.¹²³ İlmihallerde de kadının özel halleri ve yapması gerekenler açık bir şekilde derinlemesine izah edilmiştir.¹²⁴ Kadınlarda fitri olarak meydana gelen bu değişimler kadını eksiltmez, eksilttiğini düşünmek fitratından kaynaklı olduğu gerçeğinden uzaklaşmaktır.

İnsan dünya hayatında yaptıklarının sonucunu ahirette alacaktır. Bu cinsiyet fark etmeksizin gerçekleşecek bir durumdur. Kadınların cehennemin çoğunu sırf cinsiyetleri yüzünden dolduracağı söylemi iradeyi yok saymaktadır bu da İslam anlayışıyla örtüşmez. Tartışmaya konu olan ve bahsi geçen hadis şu şekildedir:

'Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz çünkü sizler Cehennem halkının çoğunu oluşturmaktasınız.' Kadınlardan biri 'Niçin böyle oluyor ya Rasulullah' dedi. Hz. Peygamber'de 'Çok lanet etmeniz ve kocalarınızın yaptığı iyiliklere nankörlük etmenizden dolayı' dedi.¹²⁵

Cehennemin çoğunu kadınların oluşturacağı ifadesi Kur'an-ı Kerimde ki birtakım ayetlerle çelişki göstermektedir. Daha önce de değindiğimiz gibi hiçbir kadın cinsiyetinden, lanet okuduğundan ve kocalarına nankörlük ettiğinden dolayı bu günahla dünyaya gelmez. Ayetlerde de belirtildiği üzere kötülük eden, suça bulaşan kişilerin cehenneme maruz kalacakları ifade edilmiştir.¹²⁶ Dolayısıyla insanın cehennemle cezalandırılıp, cennetle mükâfatlandırılacağı bir ahiret hayatı cinsiyete göre değil kişinin yapıp ettiklerine göre sonuçlanacaktır. İnsanların muhatap olacakları sonuç belli bir cinse göre değil, davranışlarına

¹²² Bakara, 2/ 22.

¹²³ Buhari, "Hayız", 20; Müslim, "Hayız", 69; Ebu Davud, "Taharet", 106; Tirmizi, "Taharet", 97.

¹²⁴ Daha fazla bilgi için Bk: Ali Bardakoğlu vd., *Türkiye Diyanet İlmihali*, 20. Baskı, C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, s. 210- 215.

¹²⁵ Buhari, "Hayız", 6; Müslim "İman", 132.

¹²⁶ Bakara, 2/ 81; Zümer, 39/ 60.

göre sonuçlanacaktır. Kişinin ahiretteki durumu ile ilgili yeni bir anlayış getirmek kadın ya da erkek odaklı yaklaşıma göre neticelendirmek Kur'an-ı Kerimle bağdaşmayan bir durumdur.

Kadınların cehennemi dolduracağı iddiasının Peygamberimizin bir yaklaşımı olduğu da kabul edilemez bir gerçektir. Eşler arasındaki hadiselerde kadını, yüklenen böyle bir yükün ağırlığı altında ezmek yerine, kadınların Allah'a karşı vazifelerine değinmek daha doğru ve faydalı olacaktır.¹²⁷ Kadının erkeğe karşı nankör olduğunu ve sonucunda da cehennemle muhatap olacağını ifade eden rivayetin yerine aslında kadının da erkek gibi Allah'a karşı sorumluluklarında ve davranışlarında nankör olmaması gerektiğini vurgulamak gerekmektedir.

2.7. Kadınların Dininin ve Aklının Eksik Oluğu Söylemi

İslam dini tüm insanlığa hitap eden ilahi kaynaklı bir dindir ve mesajları tüm insanlığa yöneliktir. İnsanlara hitap eden ilahi buyruklar düşünülmesi ve ders alınması için bizlere bildirilmiştir. Yüce Allah, insanı akıl sahibi olarak yarattığı için diğer canlılardan ayırmıştır. Akıl doğruyu yanlıştan ayırmamızda en önemli etkidir. Kur'an-ı Kerim insanlardan aklını kullanmasını, düşünmesini ister. Birçok ayette de '*düşünmez misiniz, akıl etmez misiniz*' ifadelerine yer verilmektedir.¹²⁸ Bu ayetlerde Allah bizlerden verdiği en güzel nimeti kullanmamızı istemektedir. Çünkü ancak o zaman doğruyu idrak edebilir hayırlı, faydalı işlerde bulunabiliriz.

İlahi kitapta kadın erkek ayrımı yapılmadan tüm insanlara hitap edilmiştir. Çünkü dini vazifeleri yerine getirebilmek için akıl sahibi olmak gerekmektedir. Eğer akıl etmek sadece erkeklere has bir durum olsaydı ve kadınların aklını kullanmada kısıtlı bir hakkı olsaydı o zaman sorumlulukları konusunda da tartışılması gereken bir durum meydana gelirdi. İbadetleri konusunda da bazı değişiklikler olması yönünde tartışmalar yaygınlaşırdı. Böyle bir durum söz konusu olmamıştır o halde kadını eksik görüp aynı sorumluluklara sahip olduğunu savunmak aklen bir çelişki oluşturmaktadır. Kadınların akıllarının kıt olduğuna dair rivayetleri ortaya atan hiç kimse dini sorumluluklarının da eksik olduğunu gündeme getirmemiştir.¹²⁹ Kadının aklının eksik olduğunun açıklanması ile ilgili hadis rivayeti şu şekildedir:

“...Akıllı başında ve görüşü sağlam bir erkeğe galip gelebilen, akıllı ve dini eksik sizden başka varlık görmedim. Orada bulunanlardan bir kadın: ‘Kadının aklının ve dininin noksanlığı nedir’ diye sordu. Hz. Peygamber de: ‘Sizden iki kadının

¹²⁷ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 81.

¹²⁸ Bakara, 2/ 242; Maide, 5/ 100; En'am, 6/ 32; Enfal, 8/ 22.

¹²⁹ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 82.

şahitliği bir erkeğinkine denktir. Dininizin noksanlığına gelince o da hayızlı olmaktır. Sizden biriniz hayızlı iken 3-4 gün oturur, namaz kılamaz.” dedi.¹³⁰

Aklını kullanmayan bir insan her türlü belayı, kötülüğü kendinde toplayabilir, telafisi olmayan yanlışlara sürüklenebilir. Allah tüm bunlardan arınabilmemiz için aklımızı kullanmamızı emretmiştir. Aklını kullanan ile kullanmayanın farkı elbette ki dünyada da ahirette de açıkça meydana çıkacaktır. Ortaya atılan birtakım rivayetler kadının dinen ve aklen eksik olduğu yönündeki yaygın inanışa olan itibardan kaynaklıdır. Kadın her konuda bir eksiklikle suçlanırken akıl ve din konusunda da eksikliğin olduğu rivayetler ön plana çıkarılmıştır. Bu eksikliğin de kadının doğuştan sahip olduğu bir vasıf olduğu iddia edilmektedir.

Bir mesele hakkında hüküm verirken konu bütünlüğünü esas almak gerekir. Bir metnin bir bölümünü dikkate alıp ondan hüküm çıkarmak yanlış sonuca götürür. Rivayetin sadece bir kelimesini alıp bağlamından koparmak delilsiz ve tutarsız bir çıkarımdır. Kadınların eksikliğini ifade eden bu rivayet şu izah çerçevesinde anlaşıldığında daha tutarlı anlama kavuşacaktır:

“Hadis sahih olsaydı ve dediği gibi kadınların akli ve dini eksik olsaydı, o zaman malları konusunda onlara hacr/ kısıtlama getirmek gerekirdi. Raşid halifeler kadınlara danıştırdı. Örneğin; en çetin anlarda bile Hz. Osman ne yapacağı konusunda eşine danıştırdı. Rasulullah, Hudeybiye günü eşi Ümmü Seleme’ye danışmıştır. Kadının akli ve dini eksik olsaydı, Ebu Hanife bazı durumlarda kadının yargıçlık yapmasını caiz görmezdi. Ashabtan fetva verenler arasında (Hz. Aişe gibi) kadınlarda bulunmazdı. İslam Tarihinde hadis, fıkıh, edebiyat vb. alanlarda bilgin kadınlar olmazdı. Hz. Peygamber’e inanan ilk kişi kadın/ Hz. Hatice iken bu hadis nasıl sahih olabilir? Mushaf haline getirilen Kur’an’ın Hz. Peygamber’in eşi ve Hz. Ömer’in kızı Hafsa’ya emanet edildiği bilinmektedir. Bütün bunlardan sonra Yüce Allah, kadınlardan biri olan Meryem için “Ey Meryem, şüphesiz Allah seni seçilmiş, temizlenmiş ve dünya kadınlarından üstün/ farklı kılmıştır”¹³¹ demiyor mu?”¹³²

¹³⁰ Tirmizi, “İman”, 6; Müslim, “İman”, 132; Daha fazla bilgi için Bk: Münire Mutlutürk, Kelam Kaynaklarında Kadın, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 41.

¹³¹ Al-i İmran, 3/ 42.

¹³² Abdulhamid İsmail el- Ensari, *eş- Şura ve Eseruha fi’l- Dimukratiyye*, el- Mektebetü’l- Asriyye, Beyrut, tsr. s. 274.

Kadının akıllı ile ilgili bir noksanlığı bulunmadığını gerek Peygamber'imizin uygulamalarından gerekse halifelerden öğrenmekteyiz. Kadını eksiklikle anmak, olaylara bakış açısındaki acizlik yakıştırmasıyla adlandırmak Kur'an'a da Peygamberimizin uygulamasına da ters düşmektedir.

Tüm bu sebeplerin ve hadiselerin varlığının karşısında rivayetin bir tereddüt içerisinde bulunmaya mahal verilmeyecek şekilde sahih olduğunu belirten âlimler bulunmaktadır. (Ebu Bekr) İbnu'l- Arabi, (öl. 543/ 1148), Nevevi, (öl. 676/ 1277, İbnu Hacer Askalani (öl. 852/ 1448) ve daha başka âlimlerde hadisin sahihliği konusunda fikir birliği etmişlerdir.¹³³ Ali Osman Ateş durumu şu şekilde izah ederek sosyal bir deney sonucunda da kadınla ilgili bu rivayetin doğru kabul edilmesinin isabetsizliğini belirtmiştir:

“Biz kadınların ‘akıl ve dinlerinin noksan olduğunu, cehennem halkının çoğunu kadınların oluşturduğunu’ söyleyen bu rivayetlerin fitrata aykırı düştüğü kanaatindeyiz. Bu satırları kaleme almış bulunduğum şu anda, yaklaşık yarım asırlık bir ömre ve en azından bunun yarısından fazla bir eğitim öğretim hayatına sahip bulunmaktayım. Bu süre içerisinde, çeşitli vesilelerle yapılan tartışma ve görüşmelerde hiçbir kız öğrencimin bu rivayetlerin sahih olduğunu kabul ettiğine şahit olmadım. Bunların sahih birer hadis olduğuna dair yapılan eski ve yeni şerh/ izah ve açıklamalardan tatmin olarak bu konuda ikna olduklarına da rastlamadık. Ki bunlar İslam karşıtı olan ya da inanmayan kimseler değil, İslami değerlere inanan ve en yüksek seviyede bunların tahsilini yapan İlahiyat Fakültesi öğrencileridir. Bu açıdan hanımların, bu rivayetlerin sahih olmadığı (Peygamberin bunları söylemediği) kanaatini taşımış olmaları, bunlara karşı çıkmaları, bu rivayetlerin fitrata aykırı düştüğü konusunda bize önemli bir delildir.”¹³⁴

Açıklamalarına sosyal deney yaparak ulaşan Ateş, kadınla ilgili bu hadis rivayeti ile ilgili tespitlerine günlük yaşamla ilişkilendirerek bizzat kadınların maharetlerine bakarak ulaşmıştır.

2.8. Kadının, Eşegün ve Siyah Köpeğün Namazı Bozduğı Söylemi

İslam dini kişiyi ibadetlerle sorumlu tuttuktan sonra bunların birtakım açıklamasını da Kur'an'da yapmıştır, sünnetle tamamlanmıştır. Dinin direğı olan namaz ibadetini bozan ve

¹³³ Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s. 198

¹³⁴ Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s. 227

bozmayan haller Fıkıh dalında teferruatlı olarak yer almaktadır.¹³⁵ Konuyla alakalı hadis rivayeti Ebu Hureyre tarafından şu şekilde aktarılarak bize ulaşmıştır: “Sizden biriniz namaza durduğu vakit, önünde deve semerinin arka kaşı kadar bir şey bulunursa, o kendini sütireler. Önünde semerin arka kaşı kadar bir şey bulunmazsa bunun namazını eşek, kadın ve siyah köpek bozar.”¹³⁶

Verilen bu rivayetle telif-i kabil olmayan başka bilgiler de vardır. Bunlardan biri de şöyledir: Hz. Aişe’nin yanında namazı bozan durumlar konuşulunca kadının da bahsi geçmesi üzerine Hz. Aişe “Bizi yine eşeklere ve köpeklerle benzettiniz. Vallahi ben Resulullah’ı kiblesiyle arasında yatakta yatar halde olduğum halde namaz kılarken gördüm. Benim için ihtiyaç hâsıl olunca oturup onu rahatsız etmek istemezdim, yatağın ayak tarafından sıyrılıp çıkardım.”¹³⁷ Peygamber Efendimiz’in eşinin yanında ve karşısındayken namaz kılması kadınların namazı bozduğu yönündeki anlatımlarla bağdaşmamaktadır.

Kadınlarla ilgili tartışmalı olan hadislerin pek çoğu Ebu Hureyre tarafından rivayet edilmiştir. Ebu Hureyre’nin rivayetlerine Hz. Aişe birçok kez itiraz ederek hakkında açıklamalarda bulunmuştur.¹³⁸ Hz. Aişe, Ebu Hureyre ile ilgili şu hitapta bulunmuştur. “Ebu Hureyre hiç duymadığın bir sözü (hadisi) anlatıyorsun” demiş. Ebu Hureyre ise “Müslümanların annesi, sen aynan ve sürmenle meşgulken ben hadis topluyordum”¹³⁹ şeklinde cevap vermiştir.¹⁴⁰

2.9. Kadınların Mescitlerden Uzak Tutulmaları

Camiler Müslümanların ibadet yeri olması bakımından önem arz etmektedir. Aynı zamanda da İslam’ın sembolü niteliğindedir. Müslümanlar ibadetlerini özgürce istediği her vakitte yerine getirebilmeleri için camiler daima hizmete açık yerlerdir. Kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk demeden dileyen her insanın adabına uygun şekilde ibadetlerini yerine getirebileceği mekânlardandır. Geçmişte de günümüzde de kadınlar için özel tahsis edilen bölümlerde kadın cemaatler de camilerde bulunmaktadır. Namaz kılmak, Kur’an okumak, ilim tahsil etmek gibi pek çok alanda camilerde faaliyetler verilmektedir.

¹³⁵ Daha fazla bilgi için Bk: Bardakoğlu vd., *Diyanet İlmihali*, s. 259.

¹³⁶ Buhari, “Salat”, 103, 106; Müslim, “Salat”, 265; Ebu Davud, “Salat”, 110; Tirmizi, “Salat”, 253; Nesai, “Kible”, 7.

¹³⁷ Buhari, “Salat”, 22, 99, 102, 103, 104, 105, 108, “Amel fi’s- Salat”, 10, “Vitr”, 3, “İsti’zan”, 37; Müslim, “Salat”, 267.

¹³⁸ İbn Kuteybe, “*Te’vilü Muhtelifi’l- Hadis*”, 89.

¹³⁹ Zehebi, “*Siyeru a’lami’n- nübela*”, II, 604- 605.

¹⁴⁰ Hz. Aişe, Ebu Hureyre’yi duymadığı sözleri aktardığı konusunda tenkit etmiştir.

Kadınlar için camilerde, mescitlerde özel alanlar tahsis edilmesine karşın kadınların ibadetlerine kısıtlama getiren rivayetler vardır. Bu rivayetler kadınların mescitlerden uzak durması gerektiğini savunmaktadır. Kadınların mescitlere gidebilecekleri fakat evlerinde namazlarını kılmalarının daha uygun olacağı ile ilgili hadis rivayeti şu şekilde geçmektedir. “Kadınlarınızı mescitlerden men etmeyiniz. Bununla birlikte evlerinde (namaz) kendileri için daha hayırlıdır”¹⁴¹ Fakat İslam Tarihine ve Peygamberimizin uygulamalarına baktığımızda bu rivayetin gerçeklikle çeliştiğini görmekteyiz. Kadınların bazı dönemlerde mescitlerden uzak tutulmak istenmesine karşılık Peygamberimizin kadınları mescide teşvik etmesi kadınlar ve mescit ilişkisini bizlere açıklamaktadır. Peygamberimiz döneminde kadının mescitlerde ibadet tercihi bulunuyordu. Kadın dilerse adabına uygun bir şekilde -ki bu adap erkekler için de geçerlidir- namazını mescitte eda edebilirdi. Peygamberimiz zamanında Medine’deki camide cinsiyet fark etmeksizin herkesin camiye geldiği bilinmektedir. Camide her türlü eğitim öğretim faaliyetleri de yapılıyordu. Bayram, Cuma ve vakit namazları kadın erkek herkesin katılımıyla topluca usulüne uygun birlik ve beraberlik içerisinde gerçekleşmekteydi.¹⁴² Bu bilgiler çerçevesinde kadınların mescitlerden uzak tutulması gerektiğini savunan anlayışın Peygamberimizin uygulamalarından uzak olduğunu ifade etmek gerekir.

Zamanın ve şartların değişimine göre birtakım uygulamalarda da farklılıklar meydana gelmektedir. Eğer kadın için riskli, tehlikeli bir durum oluşturacaksa evlerinde ibadetlerini eda etmeleri daha uygun olacaktır. Fakat bilinçli ve kasıtlı olarak sırf kadını kısıtlamak amacıyla bu durum öne sürülüyorsa kadının İslam Tarihindeki yeri ve değeri göz ardı ediliyor demektir. Kadının lehine olan durumlar göz önüne alınarak sıkıntı oluşturabilecek vakitlerde ya da hadiselerde kadın için evde ibadet edilmesi tavsiye edilmiştir. Bu durum kadın olduğu için uzak tutulmasından değil bazı durumlarda farklılık olabileceğinden kadının hayrına olan bir durumdur. Kadınların evlerinde namaz kılması tavsiye niteliğindedir. Şartlara ve duruma göre kadının dini hassasiyete dikkat etmesi ona göre davranması gerekmektedir.

Bu konuda Hz. Aişe’den nakledilen kadınları mescitten men etmek gerektiğine ilişkin bir başka hadis rivayeti de dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Hz. Aişe, ‘Kadınların uygun olmayan şekilde mescide gittiklerini Peygamberimiz görmüş olsaydı onları mescitten uzaklaştırırdı’ demiştir.¹⁴³ İnsanlar kadın olsun erkek olsun eğer kendini bozup doğasından uzaklaşıyorsa faydalı bir iş yapıyorum derken yanlışla sürüklenebilir, insanlar için de kötü örnek

¹⁴¹ Ebu Davud, “Salât”, 52/ 567; Müslim, “Salât”, 135, 138, 140; İbn Mâce, “Mukaddime”, 2; Ahmed b. Hanbel, II, 43, 90, 140.

¹⁴² Leila Ahmed, *Women and Gender in İslam* Yale University Press, Connecticut, 1992, s. 72.

¹⁴³ Buhari, “Ezan”, 163; Müslim, “Salât”, 30/ 144; Tirmizi, “Cum’a”, 35; Ebu Davud, “Salât”, 53/ 569.

olabilir. Bahsi geçen rivayette de bize bildirildiği üzere kadının da erkeğin de usulüne ve adabına uygun şekilde davranmaları gerekmektedir. Eğer bir kişi topluma zararlı bir davranışta bulunuluyorsa bireysel yönden faydalı olsa da bundan kaçınmalıdır.

Hadis tarihinden edinilen bilgiler de kadınların camilerde aktif olduğunu göstermektedir. Peygamberimizin döneminde kadınlar namaz vakitlerinde Efendimizin arkasında namaz kılmışlardır. Cuma ve Bayram namazlarında da bu durum vuku bulmuştur. Kadınların camiye devamlılığının göstergesi de Cuma namazlarına gittiği için Kaf Suresini Peygamberimizden dinleyerek ezberlemesidir. Kadınların camide aktif olduklarına dair çok yerinde bir örnektir.¹⁴⁴ Hz. Aişe'nin mescitte Kur'an dinlediğini eve gelince Peygamberimize söylemesi ve daha sonra Peygamberimizle beraber gidip dinlemeleri kadınların da Efendimizin bilgisi dâhilinde mescitte bulunduğunu gösterir.¹⁴⁵ Kadınların mescide giriş çıkışlarında rahatlığın sağlanması için onlara özel bir kapı tahsis edilmiştir.¹⁴⁶ Kadınların mescitlere gitme uygulaması dört halife devrinde de devam etmiştir. Konuyla ilgili rivayet şu şekilde geçmektedir: İlk halife olan Hz. Ömer'in eşi mescitte her gün bulunurdu. Hz. Ömer'in bu durumdan rahatsız olmasına rağmen niye gittiğini sorduklarında ise “*Ömer'in benim mescide gelmeme yasak koymasına Hz. Peygamberin 'Allah'ın hanım kullarını Allah'ın mescitlerinden men etmeyiniz' hadisi engel oluyor*”¹⁴⁷ şeklinde cevap vermiştir. Görülmektedir ki hanımların da mescide gidebileceği ve buna dayanağın da Peygamberimiz olduğunu Hz. Ömer belirtmiştir.

Görüldüğü üzere kadınlar Peygamberimiz zamanında mescitlere katılım sağlıyorlardı.¹⁴⁸ Sevgili Efendimizin ilminden istifade edip bizzat kendisinden dinleme fırsatı buluyorlardı.¹⁴⁹ Peygamberimiz sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı olmak üzere toplam beş vakit namazda geceleyin de mescide gitmek isteyen kadınlar için bir kısıtlama getirilmemesini istemiştir.¹⁵⁰ Peygamber döneminde mescitlerin işlevi sadece ibadet etmekle sınırlı değildi. Bireysel, toplumsal, hukuksal, ilim alanında her türlü faaliyeti de kapsayan pek çok yönden hizmet veren yerler olması sebebiyle Müslümanların hayatında önemli bir yere sahipti. Bu nedenledir ki kadın olsun erkek olsun faydalanabilecekleri bölümler fazlasıyla mevcuttu. Peygamberimizin kadınların da mescitte bulunması gerektiğini söylemesi kadınların da her

¹⁴⁴ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, I, Erkam Yayınları, İstanbul 2017, s. 115.

¹⁴⁵ Hâkim, “*el- Müstedrek 'ales'- Sahihayn*”, III, 250.

¹⁴⁶ Ebu Davud, “*Salat*”, 17.

¹⁴⁷ Buhari, “*Cuma*”, 11.

¹⁴⁸ Buhari, “*Mevakitü's- salat*”, 27.

¹⁴⁹ Buhari, “*İlim*”, 32.

¹⁵⁰ Buhari, “*Ezan*”, 162; Müslim, “*Salat*”, 138.

türlü faaliyetlerde yer aldığını göstermektedir.¹⁵¹ Hz. Muhammed kadınların özel durumları da dahil olmak üzere her zaman mescide gelebileceklerini bildirmiştir.¹⁵²

Bayram günleri Müslümanlar için coşkuyla, birlik beraberlik içerisinde geçer. İnsanlar birbirleriyle bayramlaşır, küsler barışır, güzellikler bayram günü tüm Müslümanların kalbine yerleşir. Bayramın manevi hislerinin yanı sıra bu günlerde yapılması gereken ibadetler de bulunmaktadır. Birtakım dini vecibeleri yerine getirerek insanlar o günü ihya ederler. Bu vecibelerden biri de bayram namazıdır. Peygamberimiz zamanında kadınların da iştirak ettiği bayram namazları birlik ve beraberlik içerisinde kutlanılıyordu. Özel günlerinde bulunan kadınlar da o ortamın havasından feyz alarak yapması gerekenleri yapıyorlardı.¹⁵³

Kadınlarla ilgili bize ulaşan rivayetleri bir bütün içerisinde değerlendirmek daha doğru sonuçlara ulaşmaya vesile olacaktır. Kesin yorumlar yapmak yerine rivayetlerin ışığında dönem şartlarına göre değerlendirmelerde bulunmak gerekmektedir. Kadını da erkeği de dar kalıplara sokarak değil de din ve toplum gerçekliğinde ele almak gerekir. Konumuzu oluşturan kadın olduğu için kadını sosyal, toplumsal, siyasal bağlamda daraltan zihin ibadet boyutunda da bir daraltmaya gitmiştir.

2.10. Kadınla İlgili Diğer Söylemler

Kadınlarla ilgili öne sürülen rivayetler kültürlerin etkisi altında kalmıştır. Nesiller boyu devam eden kültürel yozlaşmanın ağır baskısı altında kadın olumsuz algılara maruz kalmaktan kurtulamamıştır. Zaman zaman erkekler başlarına gelen olumsuz durumların suçlusun olarak kadınları işaret etmiştir. Oysaki bu ayrıştırmayı onaylamadığı Kur'an ayetleri birbirine eş olan kadın ve erkek arasında sevgi bağının bulunduğunu haber vermektedir.

Halk arasında mevcut olumsuz kadın algılarından birisi de erkeğin cennete kavuşmasının önündeki en büyük engelin kadın olduğuna ilişkin inançlardır.¹⁵⁴ Bu inançlar şu rivayetlere dayalı olarak gündeme taşınmıştır: “Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibadet edilecekti.”¹⁵⁵ Kadınların cennete girmenin önünde bir engel olarak görülmesi, toplum içinde dışlanmasının nedenlerinden birini oluşturmuştur. Allah insanları kadın ve erkek ayrımına tabi

¹⁵¹ Huriye Martı, *Hadislerle Kadın*, s. 53

¹⁵² Müslim, “Salatü'l- ideyn”, 12; Ebu Davud, “Salat” 238, 241.

¹⁵³ Buhari, “İdeyn”, 12; Müslim, “Salatü'l- ideyn”, 12.

¹⁵⁴ Huriye Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 3, (2009): s. 106.

¹⁵⁵ İbnü'l- Cevzi, el- *Mevzuat*, II/ 255; Şevkani, “el- *Fevaidü'l- Mecmua*”, s. 119, h.no: 1.

tutmaksızın sorumlu kılmıştır. Yerine getirilemeyen sorumluluğun sahibi kadın da erkek de değildir ancak kişinin nefsidir, iradesidir.

Kadının güvenilirmez olduğu¹⁵⁶, kadına rüyaların anlatılmaması gerektiği¹⁵⁷, kadının dediğinin tam aksini yapmanın daha doğru olacağı¹⁵⁸ türünden kadını mevzu eden kaynaklarda yer alan tezyif edici rivayetler, toplumlarda mevcut olumsuz kadın algısını pekiştirici bir özellik arz etmektedir. Oysaki yüce Allah kadın erkek fark etmeksizin insanları akıl sahibi olarak yaratmıştır ve hadiseler karşısında da akıl muhakemesi yapabilecek donanımdadırlar.

Kadınlara danışılma konusunda da tereddüt yaşayan zihniyet ‘kadına itaat etmenin pişmanlık getireceği’¹⁵⁹ türünden söylemleri öne çıkarmak suretiyle Peygamberimizin eşleri ile olan iletişimini görmezden gelmek istemiştir. Peygamberimizin ilk vahyi aldığı zaman korku ve telaşını bir başkasıyla değil, öncelikle kıymet verdiği eşi Hz. Hatice ile paylaşmayı tercih etmiştir.¹⁶⁰ kadının değerini ve konumunu en güzel şekilde bize göstermektedir. İlk vahiy aldığı anda önce eşiyle paylaşan bir Peygamber nasıl olur da kadınlara ilgili bu kadar olumsuz ifadeleri bildirebilir. Konunun araştırılmasının ve akıl muhakemesi yapılmasının sonucunda bu rivayetlerin zıtlığını görebiliyoruz. Yine bir başka örnekte Peygamberimiz ihramdan çıkmak için yavaş hareket eden ashabın karşısında Efendimizin sıkıntıya düşmesi üzerine, eşi Ümmü Seleme önce kendisinin ihramdan çıkmasını ve onu gören ashabın da bu davranışı uygulayacaklarını tavsiye etmiş, Ümmü Seleme’nin bu teklifi doğrultusunda hareket eden Hz. Peygamber, ashabın ihramdan çıkmasını hızlandırmıştır.¹⁶¹

Kadını en fazla mağdur eden konulardan bir diğeri de ilim konusundaki şartlarıdır. İlimden, eğitimden yoksun kalmak pek çok şeyden de eksik kalmayı beraberinde getirmiştir. Kadın evinde danışılacak bir kız çocuğu, evlenince müşterek kararlar alınacağı bir eş, çocuk sahibi olunca evladını güzel bir şekilde yetiştiren anne, yaşlanınca bilgi ve tecrübesinden istifade edilecek bir birey olmalıdır. Tüm bunların doğru bir şekilde gerçekleşebilmesi için kadın eğitim hakkından mahrum edilmemelidir. Kız çocuklarının okumaması gerektiğini düşünenler sadece bireysel zarara değil toplumsal bir zarara sebebiyet verdiklerinin farkında

¹⁵⁶ Aliyyü'l Kari, “*el- Esraru'l Merfua*”, s. 181, h. No: 150; Acluni, “*Keşfü'l- Hafa*”, I/323, h. no: 1033; Sehavi, “*el- Mekasidü'l- Hasene*”, s. 168, h. no: 356.

¹⁵⁷ İbnü'l- Cevzi, “*el- Mevzuat*”, III/ 70; Suyuti, “*el- Leali'l- Masnua*”, II/ 279; İbn Arrak, “*Tenzihü's- Şeria*”, II/ 281; Zehebi, “*Mizanü'l- İ'tidal*”, II/ 665; İbn Kayyim, *el- Menaru'l- Münif*, s. 132, h. no: 298.

¹⁵⁸ Aliyyü'l Kari, “*el- Esraru'l Merfua*”, s. 220, h. no: 240; Sehavi, “*el- Makasidü'l- Hasene*”, s. 248, h. no: 585.

¹⁵⁹ İbnü'l- Cevzi “*Mevzuat*”, II/ 273; Elbani, “*Silsiletü'l- Ehadisi'z- Zaife ve'l- Mevzua*”, I/ 433, h. no: 435; Şevkani, “*el- Fevaidü'l- Mecmua*”, s. 129, h. no: 32; Aliyyü'l- Kari, “*el- Esraru'l- Merfua*”, s. 226, h. no: 240; İbn Arrak, “*Tenzihü's- Şeria*”, II/ 210, h. no: 36.

¹⁶⁰ Buhari, “*Bed'ül- vahy*”, 1.

¹⁶¹ Buhari, “*Şurut*”, 15.

bile değıllerdir. Yanlış büyüme yanlış yetişmeyi, yanlış yetişme de yanlış yetiştirilmeyi beraberinde getireceğı için kız çocuklarını okutmama yönündeki tutumlardan vazgeçmek gerekir.¹⁶²

Kadının eğitimden, öğrenmekten uzak tutulması gereken rivayetlerin varlığı toplum meclislerinde anlatılmış ve yaygınlaştırılmıştır. Bahsi geçen rivayet şu şekildedir: “*Kadınları yola bakan odalarda oturtmayınız. Onlara yazı yazmayı öğretmeyiniz. Yün eğirmeyi ve Nur suresini öğretiniz.*”¹⁶³ Hâkim en-Nisaburi (ö. 405/1014) Müstedrek eserinde bu rivayetin sahih olduğunu söylemesine karşı Ebu Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebi et-Türkmani el-Fariki ed-Dımaşki (ö. 748/1348) tarafından eleştirilmiştir.¹⁶⁴ Rivayeti destekleyen nitelikte benzer başka rivayetler de mevcuttur.¹⁶⁵ Bu rivayetlerin asılsız olduğunu Peygamberimizin eşlerine karşı gösterdiğı davranışlardan anlamaktayız. Peygamberimizin eşlerinden biri olan Hz. Hafsa yazı yazmayı öğrenmiş ve Efendimiz de bu durumu onaylamış. Hz. Hafsa’nın eğitimini tamamlamasını istemiştir.¹⁶⁶

Peygamber Efendimizin eğitime önem vermesi ve kadının da eğitimini bizzat onaylaması, desteklemesi kadınlâ ilgili öne sürülen olumsuz algıları ve rivayetleri çürütmektedir. Eğitim kadın ve erkek herkesin üzerine birer vazifedir. İlim öğrenip, başkalarına öğretmek insanlık adına yapılacak önemli hizmetlerden biridir. Faydalı ilme gönül vermek erkek olmayı gerekli kılmaz, dinin emirleri çerçevesinde meşru yollardan ucu bucağı olmayan ilmin peşinde koşmakla olur.

İslam dini herkese şamil ifadelerle ilmin önemine vurgu yapmıştır. İslam öğretileri çerçevesinde hareket etmek faydalı ilmin önünü kadın erkek herkese açmayı gerektirir. Cinsiyetlerin özü itibariyle değıl de ruhsal, psikolojik boyutuyla farklılık gösterebileceğini söylemiştik. Bu farklılıkların da zengin bakış açısıyla değışik pencerelerden kazandıracağı yaklaşımlar aşıkârdır. Meşru olan her bir farklı açı ufkumuzun genişlemesine yardımcı olur.

Kadınlâ ilgili inanılan bir diğerk hadise de Hz. Yusuf kıssasında bahsi geçen Züleyha’nın durumudur. Züleyha’nın Hz. Yusuf’a (as) karşı sergilediğı davranış kadınların üzerinde olumsuz bir yargıya varılmasına sebep olmuştur. Bu yargı çerçevesinde kadın kıskanç, kurnaz,

¹⁶² Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, s. 108

¹⁶³ İbnü’l- Cevzi, “el- Mevzuat”, II/ 268- 269; Şevkanî, “el- Fevaidü’l- Mecmua”, s. 126, h. no: 27.

¹⁶⁴ Hâkim, “el- Müstedrek, II/ 430, h. no: 3494. Eleştiri için bkz. Zehebi, “Telhisu’l- Müstedrek”, II/ 430; Zehebi, “Mizanü’l- İ’tidal”, I/ 419.

¹⁶⁵ Aclunî, “Keşfü’l- Hafa”, II/ 316, h. no: 2705; İbnü’l- Cevzi, “el- Mevzuat”, II/ 277; Süyutî, “el- Leali’l- Masnua”, II/ 179; İbn Arrak, “Tenzihü’ş- Şeria”, II/ 202, h. no: 14; Elbani, “Silsiletü’l- Ehadisi’z- Zaiife ve’l- Mevzuat”, I/ 27, h. no: 19.

¹⁶⁶ Ebu Davud, “Tıp”, 18; İbn Hanbel, “Müsned”, VI, 372.

plancı olarak adlandırılmış ve tüm kadınların bu özelliklere sahip olduğu söylenmiştir. Maturidi kadınların maruz kaldığı bu yoldan çıkarmaya meyilli olduğu şeklindeki yorumlara şu şekilde açıklık getirmiştir. O, kadının Yusuf'un fiziksel güzelliğinin etkisi altında kalarak insanlarda meydana gelebilecek bir hadisenin yaşandığını ifade etmiştir. Bu durumu ifade ederken de kadında herhangi bir kurnazlık ya da şeytani bir özellik bulunduğunu ima eden görüşlere iltifat etmemiştir. Züleyha'nın hadise sonrasındaki durumu kurnazlıktır bu olayın aralarında kalmasını istemesidir.¹⁶⁷ Bu örnek, kadınların geneline yansıtılarak, kadınlara farklı bir gözle bakılmasına sebep olması gereken bir hadise olmayıp, zaman ve mekânla mukayyet şekilde değerlendirilmesi gereken bir olaydır. Ancak ne var ki öyle değerlendirilmemiş kadınların hileli, kurnaz yapılı olduğunu kabul eden algılar bu ve benzeri olayları referans almışlardır. Maturidi durumun tüm kadınlara sirayet etmesinin önünde durarak hadiseye açıklık getirmiştir. Yaşanan olaylara, duruma ve şartlara göre bütüncül şekilde yaklaşmış ve akla, mantığa uygun açıklamalar getirmiştir.¹⁶⁸

Kadın ile ilgili öne sürülen bir başka konu da kadının hayattaki değerinin alçaltılmaya çalışılmasının yanında bir de ölüm hayatının onlar için daha iyi olduğunun söylenmesidir. Toprağın altının kadın için daha hayırlı olması bir diğer mevzu hadistir.¹⁶⁹ Rivayet şu şekildedir: *“Kadın için iki tane koruyucu örtü vardır: Kabir ve koca. Hangisinin daha iyi olduğu sorulduğunda ise Peygamber: ‘Kabir’ buyurdu.”*¹⁷⁰ Toprağın altının kadın için daha hayırlı olduğu yönündeki bu rivayet de mevzu hadisler içinde yer almaktadır. Kadının yeryüzünde bulunmasının dahi rahatsızlık veren bir durum olduğu fikrini ön plana çıkaran bu rivayetler, kadın adına olumsuz ve değerini düşüren bir algının yaygınlaşmasına vesile olmaktadır. Kadını ötekileştiren ve itibarsızlaştıran her türlü fikri değerlendirirken Kur'an-ı rehber edinmeli, sahih hadisleri göz önünde bulundurmalı, birtakım rivayetleri de doğru analiz ederek süzgeçten geçirdikten sonra bir yargıya varmalıyız. Her olayda kadını öne sürüp olumsuzluklar abidesi haline getirmek toplumda her zaman derin ve onarılması güç yaralar açılmasına neden olacaktır. Kadının kıymetini ve değerini bilmeliyiz çünkü insanlar birlikteyken bir bütündür ayrıştırılınca eksik ve darmadağın olurlar.

¹⁶⁷ Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el- Maturidi es- Semekandi, *Tevilatü'l- Kur'an*, C. VII, Mizan Yayınları, İstanbul 2007, s. 294.

¹⁶⁸ Maturidi, *Tevilat*, VII, s. 296.

¹⁶⁹ Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, s. 109

¹⁷⁰ İbnü'l- Cevzi, “el- Mevzuat”, III/ 237; Şevkani, “el- Fevaidü'l- Mecmua”, s. 266, h. no: 182; Sehavi, “el- Mekasidü'l- Hasene”, s. 215, h. no: 491; Zerkeşi, “et- Tezkira, s. 186, h. no: 32; Acluni, “Keşfü'l- Hafa”, I /407, h. no: 1308.

Evlilik erkek ve kadının birlikte karar vermelerini icap ettiren ve birtakım sorumlulukları olan kıymetli bir birlikteliktir. Evlilik süresince kadının da erkeğin de çeşitli sorumlulukları vardır. Evliliğin olumsuz bir durum gibi aksettirilmesi ve uzak durulması gerektiğini savunan uydurma rivayetler evliliğe teşviki engellemektedir.¹⁷¹ Yine başka bir rivayette evlilikle Allah sevgisini kıyaslamak suretiyle evlilikten uzak durmak gerektiği vurgulanmıştır.¹⁷² uzak durulması gereken bir müessese gibi gösterilmesi toplumu zehirleyen rivayetlerdir. Oysaki İslam dini evliliğe teşvik etmekte ve eşlerin birbirlerine muhabbet duyup yakın hissetmeleri için eşler yaratıldığını¹⁷³ bildirilmektedir.

Kur'an'ın eş vurgusunda bulunması evliliğe teşviki yasaklayan rivayetlerin Kur'an kaynaklı olmadığını açıkça göstermektedir. Hadislerde evliliğe teşvik edildiği yönündeki bilgiler bizlere sağlam senetlerle ulaşan rivayetlerle bildirilmiştir. Durumu evlenmeye yetenin evlenmesi gerektiği¹⁷⁴ Nikâhın Peygamberimizin sünneti olduğu¹⁷⁵ evlenmenin gûnahtan alıkoyacağı¹⁷⁶ ve evliliğe dair daha birçok hadis bulunmaktadır. ¹⁷⁷ Kadına atfedilen uğursuz, akıl çelen gibi haksız yakıştırmalar erkeklerin kadına bakışını etkilemekte ve dolayısıyla evlilik sürecini zafiyete uğratmaktadır.

¹⁷¹ İbnü'l- Cevzi, "el- Mevzuat ", II/ 272; Süyuti, "el- Leali'l- Masnua", II/ 180; İbn Arrak, "Tenzihü's- Şeria", II/ 203, h. no: 19.

¹⁷² İbnü'l- Cevzi, "el- Mevzuat", II/ 278; Süyuti, "el- Leali'l- Masnua", II/ 180.

¹⁷³ Rum, / 21.

¹⁷⁴ Buhari, "Nikâh", 3; Müslim, "Nikâh", 1.

¹⁷⁵ İbn Mace, "Nikâh", 1.

¹⁷⁶ Buhari, "Savm" 10.

¹⁷⁷ Tirmizi, "Salat", 13/ 171; İbn-i Mace, "Nikâh", 1/ 1846.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADININ YERİ VE HAKLARI

İnsanlar medeniyetlerde, toplumlarda, dinlerde ve yaşanan coğrafyalarda farklı haklara sahip olmuşlardır. Şartlara ve zamana göre insanlar şekillenmiş, toplumdaki yerini edinmiştir. Söz konusu kadın olduğu için kadın üzerinden değerlendirmede bulunacağız. Kadın, geçmişten bugüne olumlu, olumsuz birçok şekilde anılmıştır. İslâm'ın gelmesiyle de haklarına kavuşmuştur. Fakat zamanla yeniden kadın üzerindeki olumsuz algılar artmış ve kadın dönem dönem eleştirilere, adaletsizliklere mahkûm edilmiştir. Üçüncü bölümümüzde kadının geçmişten farklı olarak bugünkü konumundan ve haklarından bahsedilecektir.

3.1. Kur'an'ın Kadına Bakışı

Kur'an-ı Kerim tüm insanlığa seslenen evrensel ilahi bir kitaptır. Yüce Allah Peygamberler vasıtasıyla bizlere dünya ve ahiret mutluluğumuz için mesajlar göndermiştir. Yanlış inançlardan kurtulup doğruya yönelmek ancak Kur'an-ı Kerim sayesinde ve hadislerin desteklemesiyle mümkündür. Kur'an-ı Kerim'i genel çerçeveye değerlendirdiğimizde cinsiyete dair bir ayrıma rastlamak mümkün değildir. Muhatap olunan varlık, kadınıyla erkeğiyle insandır. Bayraktar konuyu şu şekilde izah etmiştir: *“İnsanlığın gelişim sürecinde kutsal kitapların kadında aradığı vasıfların belli bir kültür oluşturduğu, inkâr edilemez bir gerçektir. Kutsal kitaplar kadının onurunu, kişiliğini ve toplumsal seviyesini koruyan değerler getirmişlerdir.”*¹⁷⁸ Kutsal kitapların kadına değer vermesi, haklarını koruması kadının konumu açısından çok önemlidir.

Kadınla ilgili olumsuz eleştirilerin geneli gelenek ve göreneklere dayanmaktadır. Dilden dile yazılı ve sözlü kaynaklarda yerini korumaya çalışmış maalesef çoğu zaman da bunu başarmıştır. İslam dininin gelmesiyle birlikte kadının değeri yükselmeye başlamış fakat bunu kabullenip, uygulamak hayli zaman almıştır.

İslam dinini kaynaklardan ibaret olan düşsel bir din olarak ifade edemeyiz. İslam aynı zamanda pratiğe dönüştürülen ve uygulamalarla hayatın içinde olan bir gerçekliktir.¹⁷⁹ Peygamber Efendimizin, İslam Tarihinden edindiğimiz kadınla ilgili sözleri ve uygulamaları bize ışık tutmaktadır. Sevgili Peygamberimiz kadınlarla ilgili çok hassas konulara değinmiş, insanları da yanlış algılarından kurtulmaları için her fırsatta uyarmıştır. İnsanlar bizzat

¹⁷⁸ Bayraklı, *Din ve Kadın*, s. 41- 42.

¹⁷⁹ Emin Ögük, *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*, s. 192.

Peygamberimizden görüp işittikleri için kadına verilen değer o zamanlarda yükselmeye başlamış fakat Peygamberimizin vefatıyla yanlış uygulamalar ve sözler yaygınlık kazanmaya devam etmiştir. Cahiliye döneminde kız çocukları utanç sebebi olarak gördükleri için diri diri toprağa gömülmüştür. Kur'an-ı Kerim'de kız çocukları ile ilgili ayet şu şekilde geçmektedir:

“Onlardan birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman içi öfkeyle taşarak yüzü simsiyah kesilir. Verilen müjdenin (kendisine göre) kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir aldatici duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte ne kötü yargıda bulunuyorlar!”¹⁸⁰

Cahiliye Arapları kız çocuklarını iki sebepten ötürü istemezler ya da hor görürlerdi. Birincisi geçim sıkıntısı, ikincisi de namus anlayışları. Erkek çocuklarına olan düşkünlüklerinin altında yatan nedenler savaşma, eli silah tutma ve evin reisi olma sorumluluklarının erkekler tarafından yerine getiriliyor olmasıydı. Bu sebeplerle erkeği gurur kaynağı olarak görüyorlardı. Savaşlarda erkeklerin eli silah tutarken, kadınların esir düşmeleri, cariye olarak satılmaları kız çocuğuna sahip aileler için utanç kaynağı olmuştur.¹⁸¹ Erkek çocukları, savaşlarda fiilen bulunacaklarından dolayı onların geçimini gerekli görürken kız çocuklarının bakımlarını dahi yersiz görülmüştür.¹⁸² Onur kırıcı bir inanç olan bu durum Kur'an-ı Kerim'de kız çocukları için kullanılan 'müjde' nitelemesiyle bağdaşır bir tutum değildir.

Kız çocukları ile ilgili bu olumsuz tutumlara karşılık ayetlerde yer alan hitap ve nitelermeler kız çocuklarına dolayısıyla da kadınlara karşı İslâm dininin nasıl bir tavır içinde olduğunu bizlere göstermektedir. “*Erkek olsun, kadın olsun, bir mü'min olarak kim salih amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız ve onların karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle muhakkak veririz.*”¹⁸³ Görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerim'de erkek-kadın ayrımı yapılmaksızın iyi işlerde bulunanlar ifadesiyle her iki cins de muhatap alınmıştır. Bu şekilde benzer ifadeler birçok ayette geçmektedir.¹⁸⁴

Kur'an'daki kadın ile erkek arasındaki üstünlük anlamına gelebilecek ayetler toplumsal algı ve anlayışlardan kaynaklanmaktadır. Örneğin; Nisa Suresinde “... Allah'ın bir kısmınızı diğer kısmınıza üstün tuttuğu şeye imrenmeyin...”¹⁸⁵ Ve bir başka ayet olan “Erkekler hem

¹⁸⁰ Nahl, 16/ 58.

¹⁸¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. 3, s. 410.

¹⁸² Şemsettin Günlaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 1. Baskı, 1997, s. 117-121.

¹⁸³ Nahl, 16/ 97.

¹⁸⁴ Nisa, 4/ 124; Tevbe, 9/ 71-72.

¹⁸⁵ Nisa, 4/ 32.

Allah'ın kendilerine sağladığı bu üstünlük hem de kendilerine harcamada bulunmaları sebebiyle, kadınların işlerini çekip çevirirler...”¹⁸⁶

Kişinin kadın ya da erkek olarak yaratılması kendi takdirinde olan bir durum değildir. Allah'ın dileyip takdir etmesi sonucunda insana bir cinsiyet belirlenir. Dünyadaki düzenin devam etmesi insanların üreyip çoğalması için cinsiyetlerin varlığı gereklidir. Bu sebeple de kimi insanlar erkek kimi insanlar da kadındır. Yaratılışın gereği sonucunda sahip olunan cinsiyete neden diye soru sormak gereksizdir. Erkek kadın arasında Allah katında bir ayrım söz konusu değildir. Toplumsal algılardan meydana gelen bu çıkarımlar Allah nezdinde önemli değildir.¹⁸⁷

3.2. Hadislerin Kadına Bakışı

Peygamberimizin zamanında insanlar her konuda bizzat kendisine giderek doğru kaynaktan bilgi edinmişlerdir. Ayrımcılık, anlaşmazlık ya da sorun çıkan hadiselerde Peygamberimiz insanlara öncülük etmiş, sorunlara çözümler üretmiş ve oluşabilecek tatsızlıkların önüne geçmiştir. Kendisinin de öncülük ettiği vahiy kâtipleri sürekli yanında bulunuyorlardı. Vahiyler yazıya geçirilirken Peygamberimiz gözetmenlik yaptığı için hiçbir yanlışlığa kapı aralamıyordu. Fakat Peygamberimizin vefatından sonra birçok konuda ihtilaflar baş göstermeye başladı. Oluşan bu ihtilaflar insanları da kutuplaştırmış ve birlik beraberliği ciddi manada zedelemiştir. Bu ihtilaflardan kaynaklanan problemlerin halen etkili olduğu görülmektedir. Yaşanan bu ihtilaflar farklı hadis rivayetlerin ortaya çıkmasına hadislerin tartışılmasına sebep olmuştur.

Kadına yönelik yıllardır süregelen olumsuz algıların ilk yaratılıştan itibaren başladığını belirtmiştik. Yaratılış kıssasında yer verilen Hz. Âdem'in, eşi dolayısıyla hataya sürüklendiği inancı, bu sebeple de Allah'a karşı işlediği ilk günahın kadına yüklendiği,¹⁸⁸ ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in bizlere ilettiği mesajlarda kadınlara karşı takındığı tavır bu tip yaygın inançları çürütmektedir.¹⁸⁹ Allah Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'i ve Hz. Havva'yı birbirlerine karşı değil şeytana karşı uyarmıştır ve dikkatli olmalarını buyurmuştur.¹⁹⁰ Yüce Allah işlenen

¹⁸⁶ Nisa, 4/ 34.

¹⁸⁷ Apaydın vd., *Diyanet İlmihali*, s. 315- 316.

¹⁸⁸ Yaratılış, 3/ 6, 12.

¹⁸⁹ Huriye Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, s. 102.

¹⁹⁰ Taha, 20/ 117.

bu hatadan dolayı her ikisinin de pişman olup tövbe ettikleri bildirmiştir. Dünya hayatının onlar için beraber başladığını ifade eden ayetlere yer verilmiştir.¹⁹¹

Kadına karşı takınılan olumsuz yargı içeren birtakım rivayetler, kız çocuklarının doğumundan yetiştirilmesine kadar tüm yaşam tarzına müdahaleci bir yaklaşıma sebep olmuştur. Baskı ve kısıtlı yaşam tarzı kadının ilerleyen hayatındaki sosyal, siyasi, eğitim ve daha buna benzer birçok hakkına da gaspı beraberinde getirmiştir. Belli alanlarda kendine özgü bir fikri, hayali ve yaşam tarzı elinden alınmak istenen kadın, günlük hayatta hep itilip kakılmaya mahkûm edilmiştir.¹⁹² Bazı zaman ve ortamlarda fikrine, davranışlarına önem verilmeyen kadın, kısıtlı bir hayat penceresinden ufku daraltılarak beden ve fikren zincirlenen kadın profilini oluşturmuştur.

Kadınla erkek birbirinden duygusal ve fiziksel olarak farklıdır. Kadınların zihin dünyası, olaylar karşısındaki tutumları erkeklerden farklılık arz eder. Geçmişte çeşitli engellerinde etkisiyle filozoflar, âlimler, siyasiler, yöneticiler, mucitler büyük oranda erkeklerden oluşmuştur. Hal böyle olunca da kadın ikinci planda kalmıştır. Bu durumun erkeklere verilen görevlerin farklılığından ve her iki cinsin yetiştirilme tarzından kaynaklandığını söylemek mümkündür.¹⁹³

Cahiliye döneminden kalan alışkanlıklar, adetler kadınlar üzerindeki olumsuz algılar sebebiyle kadınlar küçümsenmiş, dışlanmış ve haklarından mahrum edilmiştir. Kadın aleyhine söylenen sözlerin artması ve bazı kaynaklara dayandırılması bunların toplum içinde kabul görmesine sebep olmuştur. Bu rivayetlerin din ile bağdaştırılması aynı zamanda yanlış inançların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir.¹⁹⁴ Bu rivayetlerde yer alan kadın algısıyla dinde kadına verilen değerler birbiriyle örtüşmemektedir.

Peygamber Efendimize nispet edilen kadın rivayetlerine bakıldığında bunların olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitli kategorilere ayrıldığını görmekteyiz. Kimi rivayetler kadını överken kimi rivayetler de kadını olumsuz birçok sıfatla tanımlamıştır. Zıt konumda bulunan bu rivayetlerin birbirinden ayrılabilmesi için Peygamberimizin bizzat kendisine ait olanlarla kendisine atfedilenleri ayırtmamız gerekir.¹⁹⁵

¹⁹¹ Bakara, 2/ 36-38; Taha, 20/ 121- 123.

¹⁹² Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, s.105.

¹⁹³ Faruk Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, Paradoks Yayınlar, İstanbul 2015, s. 31.

¹⁹⁴ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 49- 50.

¹⁹⁵ İhsan Toker, “Kadınların Peygamber Algısı Müslüman Kadınlar ve Hz. Muhammed”, Usul, 7 (2007/ 1), s. 143.

Peygamber Efendimiz (sav) kadınlara karşı davranışlarını hem sözlü olarak ifade etmiş hem de eşlerine gösterdiği değerle de fiili olarak bizlere örnek olmuştur. Her konuda Peygamberimizin izinden gitmemiz gerektiği gibi eşlerine ve kadınlara olan davranışlarını da örnek almalıyız. Hz. Muhammed eşlerine her zaman nazik, kibar, saygılı ve sevgi çerçevesinde bir yaklaşım sergilemiştir.¹⁹⁶ Peygamberimizin insanlar arasında cinsiyet ve statü ayrımı yapmadan insana insan olduğu için değer verdiğini gösteren pek çok örnek vardır. Bunlardan biri de şöyledir: Mescidi temizleyen zenci bir hanımın rahatsızlandığını öğrenen Peygamberimiz kadına hasta ziyaretinde bulunmuş ve kadın vefat ederse bilgilendirilmesini istemiştir. Gece vefat etmesinden dolayı Peygamberimize haber verilememiş olması Efendimizi çok üzmüş ve kadının kabri başına giderek kendisi tekrardan cenaze namazını kılmıştır.¹⁹⁷

Kadının anne olması toplum nezdinde makbul sayılırken kadınlık vasfının olumsuz bir algıya sebebiyet vermesi karmaşık bir durumdur. Anne ve kadın olmak birbirinden bağımsız düşünülemezken bazı kesimler tarafından bu ikisi farklı konumlandırılmıştır.¹⁹⁸ Her kadın aslında evlatlarının da annesidir. Kadın hakkında söylenen olumsuz ifadeler o kadının evlatları tarafından işitildiği için bu sözler kitlelere aktarılmaya devam etmektedir. Bu sebeple de kadını erkekten farklı düşünmek mümkün olamayacak.¹⁹⁹ Peygamber Efendimiz’de bu minvalde meşhur olan şu hadisi dile getirmiştir: “*Cennet annelerin ayakları altındadır.*”²⁰⁰ Bu hadis-i şerif annelik gibi kutsal bir görevi layığıyla yerine getiren bir annenin mükâfatlandırılacağına vurgu yapmaktadır.

Peygamberimiz kadınların fikirlerine, düşüncelerine her zaman vakit ayırır ve onlara saygı gösterirdi. İslam Tarihinden edindiğimiz bilgiler ışığında bir gün bir sahabî hanımın Resûlullah’a gelip, “*Ya Resulullah! Senin sohbetinden hep erkekler faydalaniyor.*” Şeklinde serzenişi kadınlara ait bir eğitim programı düzenlemesine vesile olmuştur. Kadınlar erkekler gibi istedikleri her an Peygamber Efendimizin yanında bulunamıyorlar her haline şahit olamıyorlardı. Kadınların ortak serzenişlerini dile getiren bu hanım sahabî, Peygamberimizin kadınlara da ayrı bir gün ayırmasını ister. Kadın sahabînin “*Bize bir gününü ayırsan da o gün sana gelsek ve bize Allah’ın sana öğrettiğinden öğretsen*”²⁰¹ isteği üzerine Peygamberimiz

¹⁹⁶ Daha fazla bilgi için Bk: Mutlutürk, *Kelam Kaynaklarında Kadın*, s. 84- 88.

¹⁹⁷ İmam Malik, “Cenâiz”, 15.

¹⁹⁸ Öztürk, *Cahileyeden İslamiyet’e Kadın Algısı*, s. 131

¹⁹⁹ Emine Ögük, *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar, Toplumda Kadınlarla İlgili Bazı Kalıp Yargılar ve Dini Değeri*, Emine Ögük (Ed.), İlâhiyât Yayın, Aralık 2018, s. 201.

²⁰⁰ Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu’ay b. Ali en-Nesai, *Sünen*, I- VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, “Cihad”, 6.

²⁰¹ Buhari, “İ’tisam”, 9; Müslim, “Birr ve Sıla”, 152.

kadınlara özel bir gün tahsis etmiştir. Görüldüğü üzere Peygamberimiz kadınların da söz hakkını dikkate alarak onların isteğine uygun bir yaklaşım sergilemiştir. Kadınların da toplumda söz hakkının olduğunu kabul etmek hadisleri ve Kur'an-ı Kerim'in öğretilerini dikkate alanlar için hiç de zor olmasa gerektir.

Dinimiz her konuda olduğu gibi kadına karşı davranışlarımızın da nasıl olması gerektiğine ilişkin tavsiyelerde bulunmuştur. İlgili hadis şu şekilde ifade edilmiştir: “*Kadınları dövmeyiniz, kadınları döven kimseler, sizin hayırlınız değildir.*”²⁰² Gücü yeten insan yetmeye karşı kendini onun üzerinde her türlü hakka sahip sanmamalıdır. Bu şekilde davranan kişilere karşı Efendimiz ikazda bulunmuş, kaba kuvvet ve zorbalığın dinde yeri olmadığını ve bu tip kişilerin hayırlı insan olamayacağını bizlere bildirmiştir. Kadın ile ilgili bir başka hadis rivayeti de şu şekildedir: “*Sizin en hayırlınız, kadınlara karşı hayırlı olanınız ve onlara iyi davrananınızdır.*”²⁰³ Allah katında hayırlı olabilmek ancak İslam'a uygun davranışlar sergilemekle olur. Kadınlara karşı davranışlarımız da dinin isteği doğrultusunda şekillenmelidir çünkü din kadına karşı hayırlı davranılmasını istemektedir.

Kadınlar hakkında zikredilen rivayetler içerisinde olumlu ve olumsuz ifadeler yer almaktadır. Olumsuzların yanı sıra olumlu pek çok rivayetin varlığı inkâr edilemez. Olumsuz olarak nitelendirilenlere de doğru anlamak icap eder. Bu konuda uydurma rivayetlerin de olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Kadın ile ilgili sayıca fazla olan sahih ve olumlu mana içeren rivayetlerin yanında çok az bir kısma sahip olan olumsuz rivayetlerin ön plana çıkarılması kadın erkek arasındaki dengesizliği de beraberinde getirmektedir. Yetmiş bin sahih rivayetin karşısında bulunan birkaç adet olumsuz rivayetin varlığı büyük bir yanlışın vurgulandığını da gözler önüne sermektedir.²⁰⁴

3.3. Kadının Konumu ve Değeri

İslam'da kadının yerini belirlerken sadece temel kaynaklara bakarak ilerlemek eksik olacaktır. Kur'an-ı Kerim ve hadisler kadına dair doğru bilgileri edinmemizi sağlar fakat kadının konumu ile ilgili yaklaşımlarda bulunurken toplumların tatbiklerini göz önünde tutmak gerekir.²⁰⁵ Ancak ne var ki Müslüman toplumlarda kadınların maruz kaldığı tutumların

²⁰² Süleyman b. El- Eş'as. Es- Sicistani el- Ezdi Ebu Davud, *Sünenü Ebi Davud*, Muhammed Muhyiddin Abdülhamit (thk.), El- Mektebetü'l- Asriyye, I- IV, Beyrut, “Nikâh”; 42.

²⁰³ Müslim, “Bir”, 149.

²⁰⁴ Asma Barlas, “*Beliweing Women*” in *Islam. Unreading Pertriarchal Interpretations of the Qur'an*, Austin: Universty of Texas Press, 2002, s. 45.

²⁰⁵ Emine Ögük, *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*, s.191- 192.

temelinde dini bilgiler değil, büyük oranda toplumun oluşturduğu kadın idraklerinin etkisi olmuştur.²⁰⁶

İslam dini kadını hem eş olması dolayısıyla hem de anne vasfından dolayı kıymetli bir konumda görmektedir. Kadını ve sahip olduğu hakları savunan Kur'an tüm olumsuz algıların karşısında olarak kadına dair yeni bir dönem açmıştır. Kur'an'ın toplum içindeki pozisyonları üç şekilde ifade edilebilir. Kız çocuğu olarak kadın, zevce olarak kadın, anne olarak kadın şeklinde bir kategoriye ayırmak kadının fiilen bulunduğu sahaya işaret etmektedir.²⁰⁷

Kadın, dolayısıyla da anne, yeryüzünde insanlık için çok önemli bir konumdadır. Anne hakkı ödenmez, annenin değeri ölçülemez, annenin merhameti yücedir, paha biçilemeyen tek şey anne sevgisidir gibi anonim olarak geçen pek çok söz bizim değerlerimizi oluşturmuştur. Annelik Allah tarafından kula bahşedilen mükemmel bir hediyedir. Her kadın anne olmak ister, fakat Yüce Allah kimi insanlar için anne olmasını diler, kimi insanlar için de annelik bir imtihandır. Ayette de belirtildiği üzere Allah kimin için annelik vasfını dilerse onlar çocuk sahibi olur ve cinsiyeti de Allah ne dilerse o olur.²⁰⁸

Yeni ilmî kelimcilerden olan İzmirli İsmail Hakkı'ya göre İslâm dini kadını erdemli kılmış, kadının haklarını ve vazifelerini belirlemiş bazı özel halleri dışında kadın ve erkeği denk kılmıştır. Örneğin; kadının özel günlerindeki durumları kadını bazı ibadetlerden yoksun etmiştir. Kadının ruh halini de etkileyen bu durumdan dolayı hassas ve narindir. Erkeğe göre daha hassas yapıda olan kadın zor ve meşakkatli işlerde daha dayanıksızdır. İslâm dini kadını vazifeler yönünden erkekten farklı bir konuma koymamıştır.²⁰⁹

3.4. Kadın ve Şiddet

Şiddet kelimesinin kökeni Arapça olup 'şedde' fiilinden gelmektedir. Kelime manası olarak da sertlik, katılık anlamlarına gelen şiddet, yumuşaklığın karşısında olan bir anlama sahiptir.²¹⁰ Türkçede "Bir hareketin bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik, karşıt görüşte olanlara inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma"²¹¹ gibi anlamları vardır. Şiddet

²⁰⁶ M. Zeki İşcan, 'Bazı İslam Modernistlerine Göre Kadın Hakları Konusunda Kısmî Bir Değerlendire', Ekev Akademi, 2001, III, sy.1, s. 38.

²⁰⁷ Bayraklı, Din ve Kadın, s. 50- 53.

²⁰⁸ Şuara, 42/ 49- 50.

²⁰⁹ İzmirli İsmail Hakkı, *el- Cevâbü's- Sedîd fî Beyânî Dini't- Tevhîd*, 1366/ 1946.

²¹⁰ İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, Beyrut tarihsiz, III/ 232.

²¹¹ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, II/ 1385.

İngilizcede de ‘*violence*’ kelimesinin karşılığı olan zorba, zorbalık, tecavüz²¹² gibi anlamlarıyla kullanılmaktadır.

Şiddet sadece fiziksel temasla yapılan bir eylem değildir. Fiziksel, sosyal, ekonomik her anlamda kişi şiddete maruz kalabilir.²¹³ Şiddet kimine göre doğuştan meyilli olunan kalıtsal bir durumken²¹⁴ kimine göre de sonradan çevrenin etkisiyle²¹⁵ gerçekleşebilmektedir. Her iki durumda da bu tehlikeli davranış Allah’ın verdiği irade ve akıl sayesinde kontrol altında tutulmalıdır. Zira şiddet insanı sonuçları telafisi olmayan yanlışlara sürüklemektedir.

Bazı ataerkil yapılanmalarda hadiselerle şiddetle yaklaşım kültürel hale gelerek yaygınlık kazanmıştır. Kaba kuvvet kullanılarak birbirlerine karşı üstünlük yarışı, bir hadiseye kaba kuvvetle karşılık vermek gibi sebepler insanların şiddete meyletmesine sebep olmaktadır. İnsanlar kötü örnek olan bu şiddet davranışlarını sadece aileye ve çevreye sergilemekle kalmamış okulda, sokakta çocuğun hayatına da sirayet etmiş ve böylelikle geniş bir kitlelere yayılmıştır.²¹⁶

Şiddet insanın nefsine yenik düşmesi, aciz hale gelmesi, üstünlük yarışını kazanmak istemesi gibi birçok sebeple zayıf ezmek için yapılan çirkin bir davranıştır. Akıl sahibi bir insanın İslâm dininin canlıya verdiği değeri idrak etmesi gerekir. Sadece kadına değil erkek, çocuk, hayvan kısacası tüm canlılara karşı insanın merhamet sahibi olması gerekir. İslam alimlerinden Mâtürîdî şiddetin nedenlerine ilişkin şu açıklamalarda bulunmuştur:

“İnsanların beşerî yapılarında nefsanî istekler olduğunu söyleyen Mâtürîdî, insanların kendileriyle baş başa bırakıldıkları durumda menfaat paylaşımında ve çeşitli üstünlük, şeref ve hükümranlılığın ele geçirilmesinde mutlaka birbirleriyle çatışacaklarına ve bunun da nefreti körükleyerek kanlı mücadelelerin ortaya çıkmasına sebebiyet vereceğine dikkat çekmiş ve bu tavrın evrenin yaratılış gayesiyle örtüşmediğini beyan etmiştir.”²¹⁷

Şiddeti kıssalar açısından değerlendirmek gerekirse Habil ile Kabil kıssasında Kabil tarafından ilk kanın dökülmüş olması şiddetin zararlı sonuçlarını bizlere göstermektedir.

²¹² Anna G. Edmonds, *Redhouse İngilizce- Türkçe Sözlük*, İstanbul 1998, s. 1998.

²¹³ Nuri Tuğlu, *Bireysel ve Aile İçi İlişkilerde İslam’ın Şiddet Karşılığı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016, s. 82-87.

²¹⁴ Fromm, Erich, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, Say Yayınları 2016, s. 22.

²¹⁵ Âdem Güneş, *Şiddet Din Eğitimi ve Değerler*, Arı Yayınları, İstanbul 2016, s. 55- 57.

²¹⁶ Hayati Hökelekli, “Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 5, S. 14, (Aralık 2007): s. 65.

²¹⁷ Emine Ögük, “Dindarlık Algıları ve Şiddet”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Dergisi*, C. 7, S. 1, (Nisan 2019): s. 4.

Âdem'in iki oğlunun Allah'a sundukları karşısındaki tutumları ve talebi kabul edilmeyen Kabil'in nefesine yenik düşmesi²¹⁸ ayette de bildirildiği üzere insanlığın ilk başlangıcından beri şiddetin var olduğunu göstermektedir. Allah nefisini arındırana da kurtuluşun kapılarını açacağını bildirmiştir.²¹⁹ Tüm bu anlatılanların varlığına rağmen İslam dininin şiddete yakın olmakla itham edilmesi üç nedene dayandırılmaktadır. Bunlardan biri Habil- Kabil Kıssası,²²⁰ diğeri insanda fitri olarak mevcut bulunduğu varsayılan '*fesat çıkarma ve kan dökme*' özelliği,²²¹ üçüncüsü de cihadın İslam'da var olmasıdır.²²² Bu nedenler gerekçe gösterilerek İslam dininde şiddetin var olduğu öne sürülmüştür. Şiddet ile ilgili bahsi geçen bu iddiaları inceleyelim.

Habil Kabil kıssası²²³ incelendiğinde Kabil'in zorunlu bir durumla karşı karşıya kalmadan kendi özgür iradesiyle bu davranışı sergilediğini ve sonrasındaki pişmanlığını görmekteyiz. O herhangi bir zorlama olmaksızın yaptığı bu çirkin fiilden yine iradesiyle pişman olmaktadır. *“Onu kötü fiile zorlayan, onun kendi fitratı değildir. Eğer Allah onu kötülüğe mecbur bırakmış olsaydı, o takdirde Habil'i de zorlamış olması gerekirdi ve o da Kabil'in yaptığıнын aynısını yapardı. Habil'in kendi iradesini iyi yönde kullanabilmesi, Kabil'in buna mecbur olmadığının açık bir göstergesidir.”*²²⁴

İnsanın fitratında mevcut olan fesat çıkarma ve kan dökme potansiyeline sahip olmasına gelince tüm devletlerde, milletlerde savaşların, kargaşaların yaygınlık göstermesi bu algının oluşmasını kuvvetlendirmiştir. Din insanlardan, aklını kullanmasını, muhakeme gücünden faydalanmasını ve iradesini doğru yönde kullanmasını istemektedir. İnsanları hayra, doğruya davet eden dinin, insana fitraten yüklenen şiddet meylinin sorumlusu olduğu iddiası büyük bir tezatlık içerisinde olduğunu göstermektedir.²²⁵ Bu sebeple hiçbir insan yaptığı yanlışla karşılık fitratımızda yatkınlık var diyerek sorumluluğunu azaltma eğilimine gitmemelidir.

İslam'daki cihad anlayışı da İslam dininin savaşa, şiddete meyilli bir din olarak eleştirilmesine de sebep olmuştur. Oysaki İslam'da cihad anlayışı sadece fiilen sergilenen silahla, kılıçla olan bir durum değildir. Asıl cihad nefisle mücadele etmektir. Tüm insanlık adına hayırlı, faydalı olacak işler yapmak cihadın asıl amaçlarındandır. Can, namus, mal gibi

²¹⁸ Maide, 3/ 27.

²¹⁹ Şems, 91/ 9.

²²⁰ Maide, 5/ 27- 31.

²²¹ Bakara, 2/ 30- 32.

²²² Furkan, 25/ 52; Ankebut, 29/ 69.

²²³ Maide, 5/ 31.

²²⁴ Ögük, “Dindarlık Algıları ve Şiddet”, s. 10.

²²⁵ Ögük, “Dindarlık Algıları ve Şiddet”, s. 12- 13.

değerlerin kendi adına ve insanlık adına korunması için mücadele edilmesi cihadın doğru tanımlanmasıdır.²²⁶ Ayette de geçtiği üzere “*Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yolumuza eriştireceğiz*”²²⁷ buyurulmuştur. Bir başka ayette de inanmayanlar karşısında onlara karşı koyulması gerektiği ifade edilmiştir.²²⁸ Cihadın gayesiyle ilgili şu yaklaşımı benimsemek esas olmalıdır:

“*Cihadın gayesi, bütün insanların din ve vicdan hürriyeti içerisinde yaşadığı, baskı ve zorlamalara maruz bırakılmadığı, temel insan haklarına saygılı bir ortam oluşturmak ve Müslümanları saldırılardan korumaktır.*”²²⁹ Kur’an’ı Kerim şiddeti ve savaşı değil barışı ve güzelliği tercih etmektedir²³⁰ insanlığa da bunu bildirmiştir.

İnsan yeryüzünde vazifeleri olan ve yaşadığı alanı güzelleştirecek olan varlıktır. O, akıl ve irade ile donatıldıktan sonra bu görevle yeryüzüne gönderilmiştir. İnsanlar olumlu ve olumsuz bir sürü özelliğe sahip potansiyelde yaratılmışlardır ve tüm bu özelliklerin kişide tezahür etmesi kendi iradesiyle olan bir durumdur. Mevcut olan özelliklerinin bulunması insanı imtihana tabi kılar, iradesi sonucunda doğruyu da yanlış da kendi gerçekleştirir. Eğer bir zorunluluk olsaydı iradeden söz edemezdik ve kişi de imtihana tabi tutulmazdı.²³¹ İslam dini gibi hoşgörülü bir dine şiddet yakıştırmayı yapmak İslam dinini tanımaktan ne kadar uzakta olduğunu bizlere göstermektedir. Bu sebeplerden dolayı şiddeti din ile bağdaştırmak yanlış bir tutumdur. Şiddeti erkeğin buna kadın üzerinde fiilen göstermesinin onun bir hakkı olduğunu söylemek bunu da fıtraten erkeğin meyilli olmasına bağlamak Peygamberimizin kadınlara karşı sergilediği davranışlarla uyusmamaktadır.

Sevgi ve merhamet abidesi olan Peygamberimiz Hz. Muhammed insanlara karşı her zaman nazik ve düşünceli davranırdı. Sevgisi, kibarlığı ile nezaketi ile insanları her zaman etkilemiş ve üslubu sayesinde çevresinde çokça kişiyi toplayabilmiştir. İnsanlığa gönderilen mesajları iletme yöntemiyle ilgili Kur’an Peygamberimize şu şekilde seslenmiştir: “*Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi.*”²³² İletilen mesajları kabul etmeyenler için üzülen

²²⁶ Seyyid Şerif Cürcânî, Ali b. Muhammed el-Cürcânî, et-Ta’rifât, nşr. Abdurrahman Maraşlı, (Beyrut: Dârü’n-Nefâis, 2007), 142; Tehânevî Muhammed Ali, Keşşâfulİstılâhâtî’l-fünûn ve’l-ulûm, Kalkuta 1862, Kahraman Yayınları, İstanbul 1984, “chd” md.; Muhammed Hamidullah, İslam’da Devlet İdaresi, Beyan Yayınları, İstanbul 1998, 260.

²²⁷ Ankebut, 29/ 69.

²²⁸ Furkan, 25/ 52.

²²⁹ Ögük, “*Dindarlık Algıları ve Şiddet*”, s. 18.

²³⁰ Bakara 2/ 259; Nahl 16/ 125.

²³¹ Ömer Özsoy, *İlhami Güler, Konularına göre Kur’an*, Fecr Yayınları, Ankara 1998, s. 39- 40.

²³² Ali İmran, 3/ 159.

Peygamberimize de yine Kur'an cevap vermiştir.²³³ İnsanların iyiliği için çabalayan, mücadele eden bir Peygamber davranışlarında da her zaman sevgiyi, merhameti esas almıştır. Tüm canlılara karşı sevgi ve merhamet gösteren Peygamber kadına da merhametli yaklaşım sergilemiştir ve asla şiddet içeren bir söz ve uygulamada bulunmamıştır.

İslam dini şiddetin her türlüsüne karşıdır. İnsanlar hiçbir konuda zorlamaya tabi tutulamaz. Zira din konusunda dahi insanlar zorlanmamıştır. Peygamberimizin vahiyleri iletirken herhangi bir zorlama ve şiddet örneklerine rastlamak mümkün değildir. “*Dinde zorlama yoktur*”²³⁴ ayeti bu gerçeğe işaret eder. İslam dini insanı özgür kılmıştır dileyen iman eder dileyen inkâr eder²³⁵ ayeti insanın seçimlerini kendisinin yapma iradesinin olduğunu gösterir. Bu tercihlerin sonucunda da Allah kişiyi ya ödüle ya da cezaya muhatap kılacaktır. İnsan aklı sayesinde davranışlarına, inancına, doğruya ve yanlışa karar verebilecek potansiyeldedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda dinde baskı, zorlama gibi kavramların yer edinmediği görülmektedir. Dolayısıyla dinin kadına karşı şiddeti fiziksel ya da psikolojik açıdan desteklemesi mümkün değildir. Kadına şiddeti hak gören zihniyet İslam dininin barış, sevgi ve insana değer veren bir din olduğunu göz ardı etmiştir. Kadına şiddeti hak görerek dinde dayanağını bulmaya çalışmak nafile bir uğraş olacaktır.

Peygamberimiz ayetlerin fiili olarak uygulanmasıyla bize örnek olmuştur. Peygamberimiz ile kızı Fatıma karşılaştıklarında aralarındaki sevgi bağını eşi Hz. Aişe şu şekilde anlatmaktadır: “*Resul geldiğinde Fatıma kalkar onu öper, yerini ona verirdi. Fatıma gelince de Allah Resulü kalkar, kızını öper ve yerini ona verirdi.*”²³⁶

Kız çocuklarının hor görüldüğü, cinsiyetinden dolayı utanç duyulduğu bir toplumda Peygamberimizin kızı Fatıma'ya olan davranışı kız çocuğunun İslam dinindeki yerini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Böyle bir toplumda Peygamberimiz kadına verdiği değeri belirtmiştir.²³⁷ Peygamberimizin bu hadisesi kız çocuklarına nasıl davranmamız gerektiğini bize bildirmektedir. Yine bir başka hadis rivayetinde “*Hiz. Aişe Hiz. Peygamber'in ne bir hizmetçi ne de bir kadına asla vurmadığını ifade etmiştir.*”²³⁸ Kadına şiddetin reva görüldüğü bir toplumda Peygamberimizin bu tutumu bize yol göstermiştir. Gerek kızı Fatıma'ya gerekse eşlerine karşı davranışları kadına ve kız çocuklarına verdiği değeri somutlaştırmıştır.

²³³ Şu'ara, 26/ 3- 4.

²³⁴ Bakara, 2/ 256.

²³⁵ Kehf, 18/ 29.

²³⁶ Tirmizi, “Sünen”, Menakıb,61.

²³⁷ Hatice Gülber, *Şiddetin Karşısında Hiz. Peygamber*, ASEAD, C. 5, S. 6, 2018, s. 271.

²³⁸ Ebu Davud, Sünen, “Edeb”,4785.

İbn Ömer Peygamber Efendimizin döneminde kadına verilen önemin insanlar üzerindeki tesirini şu şekilde ifade eder: “Biz Resulullah (sav) zamanında kadınlarımıza kötü söz sarf etmek veya istediğimiz muameleyi yapmaktan, hakkımızda bir ayet gelir endişesiyle kaçınırdık. Resulullah vefat edince, istediğimiz gibi konuşmaya başladık.”²³⁹ Verilen rivayetten de anlaşıldığı üzere kadına saygılı, nazik ve değerli davranış Peygamberimiz döneminde dikkate alınmıştır ve ne yazık ki vefatıyla birlikte tekrar olumsuz davranışlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.

Peygamberin vefatıyla birlikte bu kadar açık hadis rivayetlerinin ve uygulamalarının bulunmasına karşılık kadın üzerindeki şiddet, zorlama ve hâkimiyeti kuvvetlendiren algılar artmıştır. Peygamberin sünnetine, davranışlarına uygun olmayan rivayetler yaygınlık kazanmıştır.²⁴⁰

3.5. Kadının Hakları

Kadın farklı toplumlarda çeşitli haklara ve değerlere sahip olmuştur. Kimi zaman önemsiz, değersiz olarak anılmış kimi zaman da kıymetiyle ön plana çıkmıştır. Kadının bu ikilemi yaşaması yerinin ve değerinin tam olarak belirlenememesine sebep olmuştur. Konumu belirlenemeyen kadın, hakları konusunda da farklı birçok uygulamaya maruz kalmıştır. Kısıtlı haklara sahip olan kadın erkekten bir alt tabakada yer almıştır. Kadın eski medeniyetlerde anaerkil yapılanmalarda yüceltilmiş ataerkil anlayışlı toplumlarda yerilmiştir. Kadının ne yerilmeye ne de övülmeye ihtiyacı vardır. Kadının sadece hakkı olana muhatap olmaya ve toplumdaki değerini de buna göre belirlemeye ihtiyacı vardır. Bu durum sadece kadınlar için değil erkekler hatta tüm canlılar için de bu şekildedir. Her canlı yaratılmış ve çeşitli vazifelerle yeryüzüne gönderilmiştir. Yaratılışlarında farklılık bulunmayan insanların üstünlük yarışına sokulması Kur'an'ı doğru anlamamaktan kaynaklanmaktadır. Kadının ve erkeğin sahip olduğu hakları nedenleri ve sonuçlarıyla irdelemek İslam'ın kadına verdiği değeri daha doğru anlamamızı sağlayacaktır.

²³⁹ İbn Mace, “Cenaiz”, 65. 1632.

²⁴⁰ Ali Osman Ateş, *Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yayınları, İstanbul 2000; İbrahim Sarıms, *Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı*, Düşün Yayınları, İstanbul 2011; Tuksal Şefkatli, *Kadın Karşıtı Söylemin İlam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2000.

3.5.1. Kadının Dini Hakları

İslam dini kadını kul olma bakımından erkekten farklı bir konuma yerleştirmemiştir. Üstünlüğün cinsiyetle değil takvayla, Allah'tan hakiki manada korkmakla elde edeceğini vurgulamıştır. Kur'an'ı Kerim kadını ve kadının haklarını korumaktadır.

Yaşadığımız dünyada toplumlar, medeniyetler, milletler arasındaki hukukun kötüye gidişi, insanların haklara riayet etmemesi, yanlış yollara sürüklenmelerin başlaması gibi sebeplerin neticesinde Kur'an'ı Kerim tüm insanlığa rehber olarak gönderilmiştir. İlahi kitap olan Kur'an kötü gidişatı engellemek, insanları doğruya sevk etmek için mesajlarıyla kâinata ışıkt tutmuştur. Yüce Allah'ın gönderdiği tüm kutsal kitaplarda dünya ve ahiret saadetimiz için insanlara mesajlar bildirilmiştir. Allah mesajlarını insanların içinde bulundukları duruma ve ihtiyaçlarına göre göndermiştir. Kur'an'ın indirilmeye başladığı dönemde kadınlar değersiz görülüyor ve dışlanıyorlardı. Bu kötü gidişatın durdurulması için de kadına verilen değer Kur'an'la insanlara bildirilmiştir.²⁴¹

İslam dininden önce kadın günlük hayatında ve haklarını kullanmada serbest bir yapıya sahip değildi. Erkeklerin yaptıkları iş ve eylemleri kadınlar yapamazdı. Kadını zayıf karakterli, hor ve hakir gördükleri için de kız evlada sahip olan aileler bu durumdan utanç duyuyorlardı. Kur'an'ı Kerim kız çocuklarının maruz kaldığı ve hayatına mal olan bu olumsuz tutuma karşı çıkmaktadır. Kur'an cahiliye devrine ait bu fikri reddederek kız evladını da erkekle aynı konuma yerleştirmiştir.²⁴² Ayette de bildirildiği üzere Yüce Allah kız çocuğunun dünyaya gelmesini 'müjdeli bir haber' olarak vurgulamaktadır.²⁴³

3.5.1.1. Kadının Miras Hakkı

Sözlükte “*kök, temel; birinin diğerinden devraldığı eski durum, bakiye*” anlamlarındaki irs “*bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasından kalan, tevariüs edilen şey*” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Fıkıhta ise ölen bir kişinin mal varlığının İslam kuralları çerçevesinde bölüştürülmesini ifade etmektedir.²⁴⁴

Miras kadının ve erkeğin hak sahibi olduğu maddi bir menfaattir. Fakat kadının mirasta hakkı olmadığını öne süren fikirleri mevcuttur. Oysaki Kur'an açıkça kadının pay hakkından bahsetmektedir. Miras ile ilgili ayet şu şekildedir: “*Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe*

²⁴¹ Bayraklı, *Din ve Kadın*, s. 60.

²⁴² Süleyman Ateş, *İslami Araştırmalar*, Cilt: 10, Sayı: 4, Ankara 1997, s. 304.

²⁴³ Nahl, 16/ 58- 59.

²⁴⁴ Hamza Aktan, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, TDV Yayınları, İstanbul 2005, s. 143.

*iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. (Mirasçılar) ikiden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarındır...*²⁴⁵ Mirasın pay edilmesinde kadınların erkeklerden az almasını eleştirenler olmuş kadının daha fazla pay alması gerektiğini ileri sürenler olmuştur. Hayrettin Karaman bu konuya şu şekilde açıklık getirmiştir:

“Müslüman olmayan bazı yazarlar da bu bakımdan İslâm miras hukukunu tenkit etmişlerdir. Hâlbuki konuya, İslâm’ın getirdiği yükümlülükler bütünü, nimet-külfet dengesi gibi başka unsurlar göz önüne alınarak bakıldığında bu dağıtım şeklinin adalet ve hakkaniyete daha uygun olduğu görülmektedir.”²⁴⁶

Miras ayeti kadının mirasta hakkı olduğunu belgeler niteliktedir. Kadın ve erkek arasındaki farklı dağılımın nedenlerine gelince kadının mirastaki payı her durumda aynı değildir, örneğin; çocukları bulunan kadının durumu farklılık arz etmektedir.²⁴⁷ Yani kadının miras durumu bazı şartlara göre farklılık göstermektedir. Karaman’ın bu konuya da şu şekilde açıklık getirdiği görülmüştür:

“Aynı derecede erkekle kadın akraba yan yana geldiğinde erkeğe, iki kadın hissesi kadar pay verildiği durumlarda aile ve kamu yararı ile malî yükümlülükler göz önüne alınmış ve buna göre bir denge kurulmuştur. Bugün daha ziyade Batı toplumlarında durumun kısmen değiştiği gözlenmekte olsa bile geçmiş zamanlarda erkekler, ticarî tecrübe, bilgi birikimi ve toplumsal aktivite gibi imkân ve konumları itibarıyla servetin rasyonel kullanımına kadınlardan daha yatkın olmuşlardır. Ayette, bu gibi objektif durumlar dikkate alınarak, içinde toplumun da hakkı bulunan servetin daha çoğu üzerinde tasarruf hakkı erkeğe verilmek suretiyle bu anlamıyla servetin daha iyi korunması, idare edilmesi, aile ve toplumun ondan âzami derecede istifade etmesi amaçlanmıştır.”²⁴⁸

Farlı medeniyetlere bakıldığında Eski Roma, Yunan, Mısır, Hint, İran, Çin ve Arabistan’da kadınlar mirastan bütünüyle yoksun bırakılıyorlardı. Mirasın pay edilmesindeki gaye sahip oldukları mal varlığının aile içinde kalmasını, dışarıya gitmemesini sağlamaktı. Orta çağdan sonra ise Batı’da kadının bu yoksunluğunu gidermek için bazı düzenlemelere gidildi. Bu düzenlemelerle de kadının mirasını ya da malını özgür kullanma haklarının tasarrufuna kısıtlamalar getirildi, erkeklerin kadına izin vermesi dışında malı üzerinde tasarrufta bulunma

²⁴⁵ Nisa, 4/ 11.

²⁴⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Nisa Suresi 11- 12. Ayet Tefsiri.

²⁴⁷ Nisa, 4/ 12.

²⁴⁸ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Nisa Suresi 11- 12. Ayet Tefsiri.

imkânı sınırlandırıldı. Ancak zamanla yeni düzenlemelere de gidilen kadının miras hakkındaki durumunda mülkiyet ve tasarrufta bulunma noktasında erkeklerle aynı konuma gelebildiler. Kur'an'ın kadına en baştan sağladığı hak mülkiyette üçte bir, tasarruf ve istifade de ise üçte ikiye kadar olan paylaşımdır.²⁴⁹ Başka medeniyetlerde kadın miras hakkından bütünüyle yoksun iken düzenlemelerle haklarına nail olmuşlardır. Oysaki İslam kadına baştan beri miras hakkını vermiştir. Miras oranındaki değişimler yine insanlığın hakkını korumak içindir. Kur'an kadına verdiği haklarla kadını hiçbir zaman yoksun bırakmamıştır. Başka din ve medeniyet mensupları İslam dinini lekelemek ve eleştirmek için çeşitli karalamalarda bulunsalar da bu İslâm'ın hakikatine zarar veremez.

Geçmişe gittiğimizde kadının uğradığı haksızlıkların ve sömürülmesinin yollarından birinin de mirastan mahrum edilmesi olduğunu görmekteyiz. Kadının kendi çalışma hayatının olmaması maddi yönden kadını zora sokmaktadır. Örf ve âdet sonucunda eşinin vefatıyla da bir pay elde edilememesi kadını hepten zorda bırakmıştır. Kadın ekonomik anlamda yoksun bırakılmak suretiyle mahrumiyet hayatı yaşamaya mahkûm edilmiştir. Kur'an kadının bu hakkını en güzel şekilde iade ederek gerçek konumunu ve değerini belirlemiştir.²⁵⁰

Kadının miras hakkı bir sosyal olaya dayanmaktadır. Sahabeden eşi ölen bir kadının beş kızı vardır. Ailenin erkekleri mirası pay etmeye gelmeleri üzerine mirastan men edilen Ümmü Kura durumu Peygamber'e şikâyet etmiştir.²⁵¹ Bu hadise üzerine de Nisa Suresindeki pay dağılımı indirilmiştir. Ve yine mirasın farklı şart ve durumlarda değişebileceğini görmekteyiz.²⁵² Bu hadis rivayeti kadının mirası hakkında bizlere yol göstermektedir.

Kadın ve erkek arasında miras konusunda farklı taksimlerin olmasının sebepleri şu şekilde izah etmek de mümkündür. Erkeğin çalıştığı kadının çalışmadığı bir ailede erkeğin pay alma oranı daha fazla olacaktır. Çünkü mirasın kazanılmasında esas olan emektir, çabadır. Bir başka sebep de kız çocuğu kendi ailesinde aldığı yarım mirasa ilaveten eşinin ailesinden aldığı bir mirasla toplam bir buçuk mirasa sahip olmaktadır. Yine aynı şekilde erkeğin ailesindeki kız kardeşi yarım miras alarak eşinden gelen bir mirasla toplamında yine bir buçuk mirasa sahip olmaktadır. Durum böyleyken bir dengesiz ya da adaletsiz dağılım söz konusu değildir. Bir başka sebep de ailenin geçim sorumluluğu erkeğe verildiği için miras taksiminde de fazla paya sahip olmasının adaletsizlik doğurmamasıdır. Ayrıca aile içinde paydaşların kendi aralarında

²⁴⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Nisa Suresi 11- 12. Ayet Tefsiri.

²⁵⁰ Bayraklı, *Din ve Kadın*, s. 72- 73

²⁵¹ Taberi, "Cami'u'l Beyan, 4/ 275.

²⁵² Nisa, 4/ 7.

belirlediği taksime de Kur'an karşı çıkmaz. Yani kadının miras taksiminde taban miktar belirlidir, bunun dışında daha yüksek bir paylaşım yapılmak istenirse bu durum da geçerli olmaktadır. Erkeğin kendi payına düşen miktardan isterse kız kardeşine verme durumu da bulunmaktadır.²⁵³ Böylelikle miras dağılımında hem kadının hem de erkeğin hakkı vardır. Erkek kadın arasındaki farklılıklar da yine insan menfaati gözetilerek yapılacağı için adaletsizlik söz konusu olmayacaktır. Kur'an tüm insanların hakkı adaletli bir şekilde taksim edilmiştir.

Kadının miras ile ilgili haklarından bir tanesi de varislerine miras bırakabilme hakkıdır. Kur'an'da bu husus şu şekilde geçmektedir: “*Ana ve babanın geriye bıraktıklarından...*”²⁵⁴ Kadının ne şekilde miras bırakabileceği ise Nisa suresinde anlatılmıştır. “*...Erkeklerin kendi kazandıklarından bir payı var; kadınların da kendi kazandıklarından bir payı vardır.*”²⁵⁵ Buna göre kadın ve erkeğin kendine ait kazançları bulunabilir. Kadının da kendine ait olan gelirinden miras bırakabilme hakkı vardır. Bu ayet kadınların da ekonomik kazanç sahibi olabileceğini kendi kazancı üzerinde tasarruf hak ve yetkisinin olduğunu göstermektedir. Kadının kendi emeğiyle elde ettiği kazanç yine kendisine aittir. Kur'an kadının bu konudaki hakkına da açıklık getirmiştir.²⁵⁶ Kadının mirasla ilgili paylaşımına gerekçeleriyle açıklık getiren İlmihal bilgileri de dengenin hangi nedenlerle sağlandığı ifade edilmiştir. İlmihalde mirasın dengeli şekilde dağılımı şu şekilde açıklanmıştır:

“Kişinin sonradan kazandığı vasıflar sebebiyle sahip olacağı haklar ve taşıyacağı sorumluluklar arasında diğer hukuk düzenlerinde olduğu gibi İslam Hukukunda da kişilerin durum ve özellikleri ölçü alınarak makul bir denge kurulmuştur. Bu yüzden kadın, askerlik, cihad, yakınlarının geçimini sağlama, yakınlarının işlediği cinayetlerden doğan kan bedeli borcuna katılma gibi mali ve bedeni borçlarla yükümlü sayılmamış veya mali yükümlülükleri asgari seviyede tutulmuş, bununla dengeli olarak kadına mirastan erkeğe göre yarı pay verilmiştir. Kadının diğer mali ve ticari alanlarda erkeklerle eşit konumda olduğu, kadın olması sebebiyle herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadığı dikkate alınırsa, İslam miras hukukundaki bu özel düzenlemenin böyle bir nimet- külfet dengesine dayandığı söylenebilir.”²⁵⁷

²⁵³ Bayraklı, *Din ve Kadın*, s. 74

²⁵⁴ Nisa, 4/ 7.

²⁵⁵ Nisa, 4/ 32.

²⁵⁶ Bayraklı, *Din ve Kadın*, s. 75

²⁵⁷ Apaydın vd., *Diyanet İlmihali*, s. 318.

3.5.1.2. Kadın ve Evlilik

Aile genel çerçevede ele alındığında anne, baba ve çocuklardan meydana gelen bir kurum olarak tanımlanır. İnsanın gözünü dünyaya açtığı ilk andan itibaren sahip olduğu bir eğitim yuvası ailedir. İlk insan Hz. Âdem, Hz. Havva ve çocuklarının birlikte oluşturdukları aileyi Kur'an bize bildirmektedir.²⁵⁸ Aile kavramı insanın içerisinde mutlu olacağı, güvende hissedeceği sıcak bir yaşam alanıdır. Ailenin önemi sebebiyle Aile Hukuk sistemi hakkında teferruatlı bilgi edinmek oldukça önemlidir.²⁵⁹ Kadın ve erkeğin sorumlulukları, hakları vardır. Bu haklardan evlilikle ilgili olanları inceleyerek kadının sahip olduğu konumu tespit etme imkanına kavuşmak mümkündür.

İslâm dini kadının can ve mal güvenliğini koruma altına almış ve kadını kendi ayakları üzerinde durabilen, tercihlerini yapabilen bir statüye kavuşturmuştur. Yine kadın, eşini seçebilen huzurlu, mutlu bir yuva kurabilen etken bir boyuta ulaşmıştır.²⁶⁰ Bu bağlamda kadının evlilikte eşini seçme hakkı olduğunu bildiren rivayetler mevcuttur. Örneğin; Hz. Aişe validemize gelen bir kız babasının zoruyla istemediği bir kişiyle evlilik yapmak zorunda kalmış ve bu durumun Peygamberimize intikal etmesini istemiştir. Peygamberimiz kızın babası ile görüşmüş ve ona kızın söz sahibi olduğunu vurgulamıştır. Bu konuda özgürlüğe kavuşan kız evliliğini devam ettirmek istediğini belirtmiştir. Bu hadise benzer bir yaşanacak olay karşısında kadının takınabileceği tavra örnek teşkil etmektedir.²⁶¹ Burada kadının evlilikte eşini seçme hakkının olduğuna vurgu yapılmıştır. Hem erkeğin hem de kadının kendine uygun eşler seçebilmesi insani bir hak olarak değerlendirilmiştir.

3.5.1.2.1. Nikâh

Nikâh sözlükte “birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlilik gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıh dilinde ise “*Şer‘an aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akdi ve bu yolla eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisini*” ifade etmektedir.²⁶² Nikâh Allah

²⁵⁸ Bakara, 2/ 35; Maide, 5/ 27; A'raf, 7/ 19; Taha, 20/ 119.

²⁵⁹ Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 15. Baskı, İstanbul Kasım 2015, s. 17- 18.

²⁶⁰ M. Ali Haşimi, *Kur'an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Şahsiyeti*, çev. H. İbrahim Kutluay vd. İstanbul, Risale Yayınları, 18. Baskı, 2009, s.155- 158.

²⁶¹ Ebû Davûd, 'Nikâh', 2096.

²⁶² Fahrettin Atar, “Nikâh” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları C: 33, İstanbul 2007, s. 112.

katında kıymetlidir ve nikâhın Allah tarafından kıyıldığına işaret eden ayetler bulunmaktadır.²⁶³ Nikah ile ilgili ayetlerin varlığı ailenin önemini de göstermektedir.

Aynı cevherden yaratılan kadın ve erkek nikâh vasıtasıyla hayatlarını birleştirirler. Ailenin temelini oluşturan bu müessese eşler arasında sevgiyi ve muhabbeti de artırmaktadır. Bu birlikteliğin meydana gelmesi Yüce Allah tarafından teşvik edilmiştir. Hz. Âdem'e Allah tarafından gönderilen sahifelere bakma şansımız olabilseydi orda da nikâh ile ilgili bilgilere ulaşmak mümkün olabilirdi.²⁶⁴ Kadın ailenin temel yapı taşlarından olduğu için nikahta beyan hakkının olması gayet tabii bir durumdur.

3.5.1.2.2. Boşanma

Her evliliğin mutluluk içinde uzun yıllar devam edebilmesi tüm evlenen çiftler için temenni edilen bir durumdur. Fakat evlendikten sonra meydana gelen hadiseler, şartlar, daha sonradan değişen davranışlar, sağlık problemleri, bireysel sıkıntılar gibi daha birçok sebebin meydana gelmesi sonucunda evliliğin sonlandırılması iki taraf için de kolay bir durum değildir. İslam dini boşanmayı hoş görmemekle birlikte gerekli olan durumlarda da boşanmanın gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Kur'an'da boşanma ile ilgili ayetlerde hareketle²⁶⁵ bu hakkın erkeklerin yetkisi dahilinde olduğu yorumu öne çıkarılmıştır.

Boşanma yetkisinin erkeğe ait olduğu kabul edilmiş, kadının evlenirken böyle bir hakkı belirtmesi ve evlendikten sonraki süreçte de erkeğin kadına bu hakkı vermesi dışında boşanma yetkisinin erkeğe verildiği değerlendirilmiştir.²⁶⁶ Erkeğe boşanma hakkının verilmiş olmasının sebepleri arasında erkeğin bu hakkı daha doğru kullanabileceği öngörüsü olabilir. Kadının fitri olarak sahip olduğu bazı özelliklerinden bu kararı sağlıklı veremeyeceğinden dolayı erkeğe verilmiş olma ihtimali sebepler arasında sayılabilmektedir. Boşanma eylemi ekonomik sebeplerden dolayı erkeği değil de kadını mağdur edeceği için kadının bu yetkisinden bahsedilemeyeceği ifade edilmiştir.²⁶⁷ Aslında erkeğin kontrolünde olduğu kabul edilen boşama hakkına Kur'an birtakım kurallar getirerek kadının mağdur edilmesinin önüne geçmiştir. Fakat geçmişten beri bu kuralları belirli bir yapıya dönüştüremeyen Müslümanlar bu kuralların uygulanabilirliğini de sağlayamamışlardır.²⁶⁸ Durum böyle olunca da erkeğin söz sahibi olduğu alan genişleyerek boşanma hakkı erkeğin olmuş ve kadının söz hakkını

²⁶³ Nisa, 4/ 1; A'raf, 7/ 189.

²⁶⁴ Bayraklı, *Din ve Kadın*, s. 80- 81

²⁶⁵ Bakara, 2/ 230- 237; Ahzap, 33/ 49; Talak, 65/ 1; Tahrim, 66/ 5.

²⁶⁶ Yunus Vehbi Yavuz, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Feyiz Yayınları, İstanbul 2011, s. 106.

²⁶⁷ İlhami Güler, *Sabit Din Dinamik Şeriat*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, s. 179.

²⁶⁸ Yavuz, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, s. 100

baltalanmıştır. Kadın ve erkeğin birlikteliğiyle meydana gelen evlilik müessesinde erkek merkezli bir yaşam alanı olan evlilik ve boşanma kadının ikinci plana itilmesine sebep olmuştur.

3.5.1.3. Kadın ve Şahitlik

Şahitlik, sözlükte kesinliği olan bilgi anlamında geçer. Sözünün doğruluğuna itibar edilen kişinin ispatı olarak bilinir.²⁶⁹ İslam çerçevesinde şahitlik mevzusu önemli bir yere sahiptir. Şahitlik doğru şekilde yapılmalı ve Allah'ın rızasını düşünerek hareket edilmelidir.²⁷⁰ Kur'an'ı Kerim'de şahitlikle ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin bir kısmında yalancı şahitlikten uzak durulması gerektiği kesin olarak belirtilmiştir.²⁷¹ Şahitlikte tartışmaya sebep olan ayet '*deyn ayeti*' olarak da bilinmektedir.²⁷² Ayette kadınla erkeğin aynı sayıda şahitliğinin bulunmadığı ifade edilmiştir.

Şahitlik bağlamında ticari ilişkilerde borçlanmaya gidildiğinde bunun yazıya geçirilmesi ve iki erkek şahidin bulunması gerektiği ifade edilmiştir. İki erkek bulunmadığı durumlarda ise şahitliğin geçerli olabilmesi için bir erkekle iki kadın şahidin gerektiği dile getirilmiştir. Kadının iki şahit olarak belirlenme sebebinin ise birinin unuttuğu durumda diğerinin ifadesine başvurmak için olduğu ifade edilmiştir. Bu unutkanlığın sebebinin ise müfessirlerden bir kısmı kadının akıl yönünden yetersizliği, unutkanlığı gibi sebeplere dayandırarak bunu fitri bir durum olarak görmüşlerdir.²⁷³ Bu ayet çerçevesinde erkeğin üstünlüğüne değinen ayetle "...Erkeklerin hanımları üzerinde hakları olduğu gibi, hanımların da kocaları üzerinde meşrû hakları vardır. Ancak erkekler kadınlara göre bir derece daha fazla hak sahibidirler..."²⁷⁴ erkeğin üstünlük alanı şeklinde değerlendirme yapılmıştır. Hâlbuki '*derece*' olarak ifade edilen kelimenin eşler arasında meydana gelen haklar ve sorumluluklar ilkesi çerçevesinde erkeğe dolayısıyla da kocaya yüklenen sorumluluk olarak anlaşılması mümkündür.²⁷⁵

Mâtürîdî'ye göre şahitlikte bir erkek yerine iki kadın şahidin gerekli görülmesi kadının tehlike arz edecek konulardan korunmasını sağlamak içindir. Zaten her durumda kadının şahitliğine değil erkeğin bulunmadığı durumlarda kadının şahitliğine başvurulmaktadır. Kadının evinden çıkıp sıkıntılı, tehlikeli durumlarda bulunması güvenliği ve mahremiyeti

²⁶⁹ Vehbe, Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, A. Efe-B. Eryarsoy vd.(çev.), C. 10, Risale Yayınları., İstanbul, 1991, s. 301.

²⁷⁰ Terzioğlu, *Maturidi'de Kadın Algısı*, s. 128

²⁷¹ Nisa, 4/ 135; Maide, 5/ 8; Nur, 24/ 2; Talak, 65/ 2.

²⁷² Bakara, 2/ 282.

²⁷³ Terzioğlu, *Maturidi'de Kadın Algısı*, s. 128

²⁷⁴ Bakara, 2/ 228.

²⁷⁵ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015, s. 112.

açısından da önem arz etmektedir ve bunun korunması gerekmektedir. Dolayısıyla da tehlikeli vaziyetler çok tercih edilip hoşlanılacak bir durum da değildir.²⁷⁶ Bu konulara şartlara ve döneme göre yaklaşımda bulunmak daha doğru olacaktır. Günümüzdeki şartlarla geçmiş dönemdeki şartlar farklılık göstermektedir.

Mâtürîdî olaya farklı bakış açılarından yaklaşmaktadır. Bir taraftan kadının fitri olarak unutmaya meyilli olduğuna vurgu yapmış bir başka taraftan ise kadının korunması, tehlikelerden uzak tutulmasını vurgulamıştır. Şahitliği yapılan mevzunun sağlıklı şekilde çözüme kavuşturulması ve kadının bunalıcı ve yorucu bir duruma maruz kalmaması amacıyla kadına karşı bu tarz bir yaklaşım sergilemiştir. Şahitlik gibi önemli bir görevin kişilerin lehine veya aleyhine sonuçlanması durumunda riskli ve sonuçları itibarıyla kişinin zorda kalacağı durumlara sebebiyet verme ihtimali tanıdığı için oldukça riskli bir konudur. Tüm bu risk ve tehlikelerden kadınlar uzak tutulmaya ve korunmaya çalışılmıştır. Sadece kadınlar değil erkeklerinde şahitlik konusunda da temkinli davranmalarında fayda vardır. Günümüzde dahi bu durumdan bahsedebiliyorsak bundan yüzyıllar öncesinde meydana gelebilecek tehlikeleri algılayabilmek çokta zor bir durum değildir. Kadınların ticari konularda tecrübelerinin olmaması ve yanlış yollara zorlanmalarına sebebiyet vermemek için kadının iki şahitliğinin istenmesi olası bir durum telakki edilmiştir.²⁷⁷

Kadının sadece ticari durumlarda bu şahitlik ayrımının geçerli olduğu, gerekli durumlarda kadının da tek başına şahitlik yapabileceği belirtilmiştir. Bu mevzu, kadının şahitlik yapamayacağı yönünde bir sonuca götürmemeli, mevzunun doğru, adil bir şekilde sonuçlanması böyle bir hüküm verildiğinin farkına varılmalıdır.²⁷⁸

Kadına doğuştan getirdiği bir özellik olarak nispet edilen unutkanlık durumunun sadece kadına ait bir durum olmadığını şu ayetten hareketle temellendirmek mümkündür: “*And olsun biz, daha önce de Âdem’e ahit (emir ve vahiy) vermiştik. Ne var ki o, (ahdi) unuttu.*”²⁷⁹ Âdem’in durumundan bahsedilen ayette cennette işlenen ilk günahda da bir unutkanlığın meydana geldiği belirtilmiş unutkanlık direkt olarak da Âdem’e nispet edilmiştir.²⁸⁰ Bu ayette erkeğin unutkanlığından bahsedilmiş olması sadece kadının fitri unutkanlıkla yaratıldığı algısını ortadan kaldıran bir izahtır. Bu sebeple de kadının şahitlikteki konumuna atıf yapılmıştır.

²⁷⁶ Maturidi, *Tevilat*, II, s. 211.

²⁷⁷ Terzioğlu, *Maturidi’de Kadın Algısı*, s. 129

²⁷⁸ Apaydın vd., *Diyanet İlmihali*, s. 319.

²⁷⁹ Taha, 20/ 115.

²⁸⁰ Seyyid Kutub, *Fi Zilali’l- Kur’an*, X, s. 82; Mevdudi, *Te’fhimu’l- Kur’an*, çev. M. Han Kayani, Y. Karaca, Nazife Şişman, vd. İnsan Yayınları, İstanbul 1996, III, s. 281.

Kadını ve erkeği her durumda derecelendirip erkeği üstün görmek yerine ayetleri, hükümleri doğru anlayarak kadının değerini ve yerini tespit etmeliyiz. Ayrımcılığa mahal vermeden kadının da erkeğin de haklarını, sorumluluklarını, yerini ve değerini belirlemek gerekir. Aynı özlerden yaratılan farklı cinslere sahip olan kadın ile erkeği birbirleriyle yarıştırmak adaletsizliğe sürükler ve düzensizliği de beraberinde getirir. İnsanları birlik ve beraberliğe sevk etmenin yolu cinsleri birbirlerine karşı değil de kendi bünyesinde değerlendirmeye tabi tutmakla olur.

Tartışmalara konu olan Bakara Suresi'nin 282. âyetinde kadının şahitliği ile ilgili dikkat edilmesi gereken başka bir husus şahitliğin davet şeklinde meydana gelmesidir. Olaya davetli olarak şahit olmakla, görerek şahit olmanın arasındaki ince fark önemlidir. Tüm durumlarda erkeğin şahitliği ile kadının şahitliği arasında cinsiyet farkına dayalı bir ayrım olsaydı bir dışlama olduğunu söyleyebilirdik fakat sadece uzun vadeli borçlanmada bu durumun gerçekleşmesi bizi cinsiyetler arasında ayrıma götürmez. Daha doğru algılayabilmemiz için sebeplerini irdelemekte fayda var. Âyette dikkat çekici olan “*yazıcı ile şahitlerin bu görevden kaçmamaları*” ve “*yazıcıya ve şahitlere zarar verilmemesi*” ifadeleri konuya yaklaşımımız açısından önem arz etmektedir. Maddi durumlar ön plana çıktığında kişilere zarar verme ve onları baskı altında tutma ihtimali de yükselmektedir. Böyle büyük bir sorumluluğa girmek kimi zaman erkeklerinde kaçındıkları bir durum haline gelmiştir. Bu sebeple de kadınların aleyhine değil de lehine olan bir durumdan hareketle kadının şahitlikte eksik olduğu vurgusunu yapmak isabetli değildir. Sadece bahsi geçen ayetten hareketle tek bir alanda geçerli olan şahitlik konusundan yola çıkarak bir erkeğin şahitliği ile iki kadının şahitliğini denk görmek kabul edilebilir bir durum değildir.²⁸¹

Ayetin tercümesini yapan bazı çevirmenler ayetin anlamını “*kadınlardan biri sapınca diğeri ona doğruyu hatırlatsın*” şeklinde tercüme ederken bazıları da “*kadınlardan biri unutulunca diğeri ona hatırlatsın*” şeklinde çevirmeyi tercih etmişlerdir. Oysaki “unutma” olarak çevrilen “*dalle*” kelimesinin Kur'an'daki genel kullanımı “*sapma*” olarak geçmektedir. Buna ilaveten şahitlerin karşılaşabilecekleri zorluklara da vurgu yapılmıştır. Şahitliğin buradaki anlamını ‘unutma’ olarak değil de baskı, zorluk altında gerçekleşebilecek olan sapma durumunun olma ihtimali üzerine düşünmek daha doğru olacaktır. Genel bir kanı olarak da şahitlikte kadının ve erkeğin farklı bulunduğu durum davet üzerine yapılan şahitliklerdeki

²⁸¹ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 114- 115.

olaylarla ilgilidir. Kadının bunun dışındaki diğer alanlarda şahit olarak bulunamayacağını söylemek Kur'an'ın mesajıyla uyumlu değildir.²⁸²

Kadının şahitliği sadece uzun vadeli borçlanmalardan bahseden âyetle sınırlı değildir. Kur'an olaylara şahitlik etmede Bakara Suresi 282. Ayet dışındaki yerlerde de şahitlikten bahsetmektedir. Kur'an'da bu şahitlerin kadın ya da erkek olarak ayrı ayrı zikredilmeksizin genel manada “dört şahit” ifadesiyle teyit edildiği yerler bulunmaktadır. Örneğin; “*İffetli kadınlara iftira atan, sonra da dört şahit getiremeyen kimselere seksen sopa vurun...*”²⁸³ Şeklinde devam eden ayette şahidin cinsiyetinden değil sayısından bahsedilmiştir. Yine başka ayette şahitlikle ilgili “*içinizden adaletli iki kişiyi şahit tutun*”²⁸⁴ buyrulurken genel bir ifade kullanılmış ve sadece sayıya dikkat çekilmiştir.

Şahitlik konularından bir diğeri de erkeğin karısının zina yaptığına dair suçlaması sonucunda karşılıklı yeminle şahitlik etmeleri ve yalan söylemeleri durumunda Allah'ın lanetine muhatap olacakları hatırlatmasıdır. Her ne kadar gerçekliği dünyalık için sonuçlansa da bu durumda da kadının şahitliği kabul edilebilir. Zina ile ilgili durumlarda kadının şahitliğinin geçerliliğini görmekteyiz ve erkeğin beyanını geçersiz hale getirebilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Kur'an'ın genel olarak incelenmesi sonucunda her koşulda “*bir erkeğin şahitliği iki kadına eşittir*” diye bir kural yoktur. Dört şahit istenildiği durumlarda zina için geçerli bir sayı, iki şahit istenildiği durumlarda da boşanma ile ilgili bir sayıdır. Cinsiyet fark etmeksizin sayı olarak belirtilen durumlar bu şekildedir.

Bir erkek yerine iki kadın şahitliği vadeli borçlanmada geçmektedir bunun da gerekçeleri kadının aleyhine değil lehine bir durumdur.²⁸⁵ Konu ile ilgili Bakara Suresinin 282. Ayetinin yorumu şu şekildedir:

“Kadının durumunun ve ekonomik şartlarının büsbütün erkeğin lehine olduğu Kur'an'ın nüzul ortamında inmiş olan bu ayetin, kadının hukuki eksikliğine vurgu yaptığını söylemek, Kur'an'ın adalet ve hakikat değeri açısından yorumlandığında doğru bir anlayış olmasa gerektir.”²⁸⁶

Konu ile ilgili bir yaklaşımda, kadınların yaşadıkları ortamda erkeklere oranla sınırlı bir yapıda bulunan sosyal ve bireysel yaşantıları göz önünde bulundurulduğunda deneyimleri

²⁸² Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 116.

²⁸³ Nur, 24/ 4.

²⁸⁴ Talak, 65/ 2.

²⁸⁵ Taslaman, *İslam ve Kadın*, s. 112- 113.

²⁸⁶ Kalyoncuo, *Modern Dönem Dindarlarının Kadın Algısı*, s. 59

konusunda bir eksiklik yaşadıkları kabul edilebilir bir durumdur. Erkeğin üstünlüğünü ya da konum olarak kadına göre daha üst tabakada bulunduğunu ifade etmek de ayetlere bu şekilde yaklaşmayı gerektirir.²⁸⁷ Maide Suresinde de şahitlik ile ilgili ifade edilen “*Sizden biriniz ölüm döşeğinde vasiyet edeceği zaman içinizden güvenilir iki şahit tutsun*”²⁸⁸ ayetinde de yine cinsiyetten değil sayıdan ve şahitlerin güvenilirliğinden bahsedilmiştir. Bu âyetler şahit sayısından ve şahitlerin vasıflarından bahsedilen âyetleri değerlendirirken kadının şahitliğini yok sayacak görüşleri yaygınlaştıran kişilerin algılarını çürütür niteliktedir.

Mâtürîdî’nin şahitlik hakkındaki görüşü erkeğin bulunmadığı durumlarda kadının şahitlik yapabileceği yönündedir. “İki erkek” olarak ifade edilse de halihazırda erkeğin olmaması şahitlik görevin kadına devredilmesiyle sonuçlanmaktadır.²⁸⁹ Netice itibarıyla Bakara suresindeki ‘*mudayene ayeti*’ olarak bilinen âyete göre uzun vadeli borçlanmada kadının lehine olan bir durum söz konusudur. Bu nedenle şartlar göz önünde bulundurularak yargıya varılmalıdır. Tecrübe, yaşantılar, şartlar hepsi sonuca doğrudan etki etmektedir. Hal böyle iken de şahitlik konusunu adaletsiz bir durum olarak değerlendirmek yerine akla uygun olan sebeplerini benimsemek daha doğru olacaktır ve Kur’an-ı doğru anlama açısından da önem arz etmektedir. Boşanma, zina gibi durumlarda genel anlamda şahitlerin bulunmasının yeterli telakki edilmesi kadının da şahitliğinin Kur’an’ı Kerim’e göre geçerliliğini kanıtlamaktadır. Konuyla ilgili ayetlerin tamamı dikkate alınıp sonuca ulaşıldığında İslâm dininin şahitlik konusunda kadınların görüşünü önemsediğini görmek mümkündür.

3.5.1.4. Kadın ve Yöneticilik

Milletler, toplumlar, kabileler, aileler hepsi birer düzenle ayakta kalabilirler. Bu düzenin sağlanması için de bir yöneticiye, öncüye, lidere ihtiyaç vardır. Yöneticinin cinsiyetle değil hakkaniyetle ve doğru lider olabilmekle alakalı olduğunu geçmiş milletlerden de bilmekteyiz. Dürüst, adil, hak, hukuk bilen yöneticilerin daha uzun süreli devlet yönettiğini ve milletlerinin de huzur ve refah içinde olduklarını tarih sayfalarından öğreniyoruz. Erkeğin egemenlik hayatının geniş sahalara yayılması yöneticilikte de erkek egemen bir toplum yapısını beraberinde getirmiştir. Kadınlar, yöneticilikten uzak tutulmaları gerektiği konusundaki rivayetlerin etkisiyle kısıtlanmışlar ve toplumdan dışlanmışlardır.

²⁸⁷ Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, Cemal Aydın (çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2015, s. 136.

²⁸⁸ Maide, 5/ 106.

²⁸⁹ Ebu Mansur el- Mâtürîdî, *Tevîlâtü'l Kur'an Tercümesi*, Bekir Topaloğlu, Kemal Sandıkçı (çev.), Yusuf Şevki Yavuz (Ed.), C.2, Ensar Yayınları, İstanbul 2015, s. 242.

Kadının yöneticiliği ile ilgili “*İşlerini kadına havale eden bir topluluk iflah olmaz*”²⁹⁰ şeklinde geçen hadis rivayeti kadınları yöneticilikten uzak tutmaya sebep gösterilmiştir. Bu hadisin sebep-i vüruduna bakıldığında Peygamberimizin İran hükümdarının vefatı üzerine hükümdarın kızının yönetici olacağını haber aldığında bu sözü onun için söylemiş olduğu anlatılır. Bu olayı vakti Cemel Savaşı sonrasındaki sürece denk gelmektedir. Bu sözün Cemel vakasından sonra söylenmiş olması hayli düşündürücüdür.²⁹¹Tarihî süreci dikkate alındığında bu rivayetin siyasi içerikli söylemler karşısında dile getirildiğini söyleyebiliriz.²⁹²

Bir başka hadis rivayeti “*İşleriniz kadınlara kalırsa sizin için yerin altı, üstünden daha hayırlıdır*”²⁹³ şeklindedir. Bu rivayete göre de kadının yöneticilikte başarı elde edemeyeceği ileri sürülmektedir. Oysaki önceki bölümlerimizde Peygamberimizin işlerinde eşlerine danıştığına onların fikirleri ve yardımlarıyla hadiselerle çözüm bulduğuna değinmiştik. Peygamberimiz eşlerine danışıp onları dinlediği gibi halktan kadınları da dinler onların çözüm önerilerini dikkate alarak düzenlemeler yapardı.

Kur’an-ı Kerim’de kadınların yönetici olamayacağına dair hiçbir ifade bulunmamaktadır.²⁹⁴ Sadece Sebe Melikesi’nden âyetler vardır. Bu Melike’nin özelliklerine de değinmiştir ve basiret sahibi olmasından dolayı kavmini tehlikelerden koruduğu ifade edilir. Kur’an’da erkek yönetici olan Firavun’da eleştirilmiştir. Erkeğin eleştirilmesi cinsinden dolayı değil de her cinsin iyi ve kötü yöneticilerinin olabileceği yönündeki gerçeği vurgulamak amaçlıdır. Yöneticilik gibi önemli vazifeler cinsiyet dağılımına göre değil, yöneticide bulunması gereken özelliklere göre verilmelidir.²⁹⁵

Kur’an-ı Kerim’de yöneticilikle ilgili birtakım özelliklere sahip olunması gerektiği belirtilmiştir. Emanetin ehline verilmesi gerektiği, insanlara adaletle muamele edilmesi gerektiği²⁹⁶ yöneticide bulunması gereken vasıfların Kur’an’daki belirtilen şeklidir. Kadının devlet yöneticisi olduğunun açıkça anlaşıldığı bir ayet de şu şekilde bizlere bildirilmiştir: “*Mektubu alan Sebe’ Melike’si adamlarına şöyle dedi: Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı.*”²⁹⁷

²⁹⁰ Buhari, “Megazi”, 84, “Fiten” 17; Tirmizi, “Fiten”, 75; Nesai, “Adabü’l- Kudat”, 8.

²⁹¹ Fatima Mernissi, *The Veil and the Male Elite*, 50; Asgar Ali Engineer, *The Rights of Women in Islam*, s. 77.

²⁹² Taslamani, *İslam ve Kadın*, s. 64- 65.

²⁹³ Tirmizi, “Fiten”, 78.

²⁹⁴ Engineer, *The Rights of Women in Islam*, s. 76.

²⁹⁵ Taslamani, *İslam ve Din*, s. 67- 68.

²⁹⁶ Nisa, 4/ 58.

²⁹⁷ Neml, 27/ 29.

Yine Neml suresinde yer alan âyette şu şekildedir: “*Sebe’lilere hükümdarlık yapan bir kadın buldum ki, kendisine her güzel şeyden bir nasip verilmiş; onun büyük bir tahtı ve pek güçlü bir yönetimi var.*”²⁹⁸ Neml Suresinin genelinin incelenmesi sonucunda Süleyman Peygamber ile ilgili yaşanan olaylar ve Belkıs’ın yöneticiliğini yaptığı halk ve yaşanan hadiseler anlatılmaktadır. Sonunda da Melike iman eden kadın hükümdar konumundadır ve o şekilde anılmıştır. Tüm bu ayetlerin varlığı bize ‘kadından yönetici olamaz’ algısının yanlış olduğunu göstermektedir. Kur’an-ı Kerim eğer kadının yöneticilik vazifesini üstlenemeyeceğini ifade etseydi ayetlerde bu durumu bize bildirirdi. O halde yöneticiliğin cinsiyetle değil, vazifenin öneminden dolayı yöneticilik vasfına sahip olmakla gerçekleşeceğini anlamaktayız.

Aile içerisindeki yöneticilik görevini ve sorumlulukların ağırlığından ve öneminden ötürü erkeğe bırakan İslam dini, diğer yöneticilikler konusunda erkek ile kadın arasında bir ayrıma gitmemiştir. Neml Suresi’nde kadın yöneticiden övgüyle söz edilmesi önem arz etmektedir. Sebe halkı için Müslüman olmadan önce de adil bir yönetici olan Melike’ni Müslüman olduktan sonra yöneticiliğinin bittiğine dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Öyleyse Müslüman olduktan sonra da kadın yönetici olarak devam ettiğini söylemek yanlış olmasa gerektir.²⁹⁹ Kadının yöneticilik yaptığına dair örnek sadece Sebe halkıyla sınırlı değildir. Peygamberimiz zamanında da kadınların yönetimde görevleri olduğu bilinmektedir. Mesela Semra binti Nuheykil Esediyye ve Şifa binti Abdillâh adlı kişi Peygamberimiz tarafından görevlendirilmiştir.³⁰⁰ İslam tarihinde kadınların devlet yöneticiliği yaptığına dair başka bilgiler de bulunmaktadır. Kadının yöneticiliğine dair bir bilgi Mehmet Akif Aydın tarafından şu şekilde izah edilmiştir:

“Yemen’de hüküm süren Suleyhîler’den Hürre es-Suleyhiyye önce kocasının sağlığında Yemen’i idare etmiş, onun ölümü üzerine de tek başına hükümdar olmuştur. Delhi’de Sultan Şemseddin İltutmuş’un 1236’da ölümünden sonra devleti dört yıl kızı Raziyye Begüm yönetmiştir. Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü’s-Sâlih Necmeddin Eyyûb Haçlılar ile savaşırken vefat edince savaşın sonuna kadar ölümü gizli tutulmuş ve ardından yerine Turan Şah geçmiştir. Fakat kumandanların Turan Şah’ı kabul etmemesi üzerine Necmeddin Eyyûb’un eşi Şecerüddür hükümdar olmuş; adına hutbe okunmuş ve sikke bastırılmıştır. Ayrıca İran’da

²⁹⁸ Neml, 27/ 23.

²⁹⁹ Şebnem Arslan, Osman Zahid Çiftçi, Mustafa Karabacak, “İslam’ın Kadın Liderliğe Bakışı”, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 8, (Ekim 2015): s. 86- 87.

³⁰⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Salih Tuğ (çev.), C. 2, İrfan Yayınları, İstanbul 1990, s. 959.

hüküm süren Türk Atabeyi Bozaba'nın eşi Zâhîde Hatun ve Salgurlular'ın son hükümdarı Âbiş Hatun da kadın liderlere örnek olarak zikredilebilir.”³⁰¹

Kur'an'da belirtilen Sebe halkının kadın yönetici tarafından idare edilmesi ve kadın olmasından dolayı bir eleştiriye muhatap olmaması kadının yöneticilik vasfının olabileceğine en büyük örnektir. İslam'da idarecilik vazifesi fitri özelliklerden dolayı öncelikli olarak erkeğin hakkı olarak değerlendirilebilir. Ama bu durum kadınların hiçbir zaman yöneticilik vazifesinde bulunamayacağı anlamına gelmemektedir.³⁰²

3.5.1.5. *Kadın ve Ticaret*

Ticaret kelime anlamı olarak “*Kâr amaçlı mal mübadelesi mesleği*”³⁰³ olarak tanımlanmaktadır. Ticaret insanlar arasındaki alışveriş olarak da bilinmektedir.

İnsanlar geçimlerini sağlayabilmek için rızkını aramak zorundadırlar. Ayette de belirtildiği üzere kişinin çalışması ve rızkının peşinden koşması gerekmektedir “*Gece olsun gündüz olsun, uyumanız ve Allah'ın lütfundan nasibinizi aramanızda O'nun varlığının delillerindendir. Gerçekten bunda, işiten bir kavim için ibretler vardır.*”³⁰⁴ Ticaret insanların rızkını aramak için çaba sarf ettikleri bir iştir. Ayetten anlaşılan odur ki İslam dini insanı çalışmaya teşvik etmektedir. Gece olsun gündüz olsun insan için çalışmak ve karşılığını almak vardır. Kadın ve erkek için geçerli olan bu durum İslam'ın helal saydığı bir fiildir. Uygun ortamlarda işini yapabilen bir kadının çalışma hayatını engellemek onun kişisel haklarına saldırı olduğu gibi ekonomik haklarına da saldırı niteliğindedir.

İslam'ın kadın anlayışı ve kadına verdiği konum başka sistemlerle karşılaştırılamayacak kadar farklılık göstermektedir. İslam kadın erkek arasındaki cinsiyet dengesini gözeterek kadın haklarını ve kadının toplum içindeki konumunu kabul etmektedir. Yaşamın her alanında kadının faaliyetleri koruma altına alınmıştır. İslam kadınlara erkeklerle karşılaştırıldığında eşit haklar vermektedir. Bu eşitlik dini yaşama özgürlüğü, konum ve manevi ilerleme gibi alanlarda kendini göstermiştir. İslami çerçevede yapılacak olan ticari faaliyetlerde gözetilmesi gereken kurallar vardır. Sömürü düzen, olanla yetinmeyip aç gözlülüğe meyletmek, haksız kazanç gibi eylemler Peygamberimiz tarafından yasaklanarak ticari ahlak da belirlenmiştir. Peygamberimiz hukuka ve ahlaka aykırı davranışların ve kazançların kişiyi günahkâr yaptığını da bildirmiştir. Müslümana

³⁰¹ Mehmet Akif Aydın, “Kadın” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları İstanbul 2001, s. 91.

³⁰² Rıfat Atay, “*Amme Hizmetinde Kadın*”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994, s. 68- 69.

³⁰³ Cengiz Kalkek, “Ticaret”, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İslam Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 134.

³⁰⁴ Rum, 30/ 23.

yakışan, her işinde olduğu gibi ticari faaliyetlerinde de hukuka, ahlaka uygun davranışlar sergileyerek dürüst bir kişi olmasıdır. İslam girişimcilikte cinsiyete dair bir ayrım yapmamaktadır. Kadın ve erkek her kim ticaretle uğraşacaksa dikkat edilmesi gereken konu cinsiyetinin ne olduğu değil iş ahlakıdır.³⁰⁵

Kadınlar her dönemde yaptıkları faaliyetlerle kendinden söz ettirmiştir. Aktif olarak bulunduğu hayatta ne yazık ki toplumsal görevler üstlenmesi yönünden pasif rollerde bulunmuştur, bulunmak zorunda bırakılmıştır. İslam helal yollardan elde edilen gelirin kazanılmasında kadına da erkeğe de eşit hakları vermiştir. Kadın bir mesleği icra etmede erkekle aynı haklara sahiptir, cinsiyetler arasında iş ayrımı bulunmamaktadır. Peygamberin yaşamı boyunca çeşitli çalışma alanlarında faaliyet gösteren kadınlar kimi zaman tarım, kimi zaman hayvancılık, dokumacılık, ticari faaliyetler gibi alanlarda kendilerini göstermişlerdir. Çalışıp emek veren ve hakkıyla üstesinden gelen kişiler arasında da cinsiyete göre ücret ayrımı yapılmaksızın herkese adil bir pay dağılımına gidilmelidir. İslam'ın hoş gördüğü ve istediği davranış bu şekildedir.³⁰⁶ Kur'an Müslüman'ın işlerinde nasıl olması gerektiğini de bizlere bildirmiştir. Her işimizde olduğu gibi iş ahlakımızda bu ilkelere uygun hareket etmek gerekir.³⁰⁷

Kadının İslam tarihinde birtakım işlerle meşgul olduğunu bilmekteyiz. Bunlardan biri de ticarettir. Bizim için en güzel örnek olan Hz. Hatice'nin ticaretle uğraşan bir hanımefendi olması kadınların meslek alanlarındaki faaliyetlerini de genişletebilir bir örnek haline gelmiştir. Sevgili Peygamber Efendimizin ilk eşi olan Hz. Hatice validemizin, şerefli, mülk sahibi bir hanımefendi olmasının yanında ticaretle uğraşması da dikkat çekmektedir. İşlerinde ücret karşılığında çalışanları bulunan, ticari ortaklıkları olan, şehirlerarası ticari kervanlar kurarak oralardan mal tahsis eden bir ticaret erbabıydı.”³⁰⁸ Hz. Hatice'nin kadın olmasının yanı sıra Peygamberimizin eşi olması ve bu uygulamasının da doğru olarak kabul edilmesi kadın girişimciliğinin desteklendiğinin kanıtıdır. Kadının çalışma sahnesinde bulunmasını bırakın, kendi söz hakkına dahi sahip olamadığı bir dönemde bu uygulama tüm kadınlar için kıymetli ve onurlu olmuştur. Kadının haklarına dair bakış açısı Nihat Altuntepe tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“İslam'a göre; erkekler ve kadınlar arasında hiçbir fark olmadığı için, doğru olan her şey hem erkek hem de kadın için doğru ve yanlış olan her şey hem erkek hem de kadın

³⁰⁵ Hoque, J., Rahman, A. Ve Razia, S., (2014), “Women Entrepreneurship Development under Islamic Perspective- A Study on Some Selected Muslim Women Entrepreneurs of Bangladesh”, World Review of Business Research, Vol. 4. No. 3, October 2014 Issue, pp. 48- 49.

³⁰⁶ Jamal A. Badawi, *The Status Of Woman In Islam*, 1980, s. 9- 11.

https://www.researchgate.net/publication/268402946_The_Status_of_Women_in_Islam/download

³⁰⁷ Daha geniş bilgi için Bk: Tevbe, 9/ 71.

³⁰⁸ Ahmet Güzel, “Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme”, İSTEM, Yıl:10, S. 19, 2012, s. 58.

için yanlıştır. Kadınlar, iyi bir yaşam, eğitim, mülk sahibi olma, evlenme, çocuklara bakma, miras, çalışma ve sosyal statü sahibi olma hakkına sahiptir. İslam, kadının ezilmesine ve sömürülmesine karşı sesini yükselten ve ona toplumda onurlu bir yer veren tek dindir. Kadın elde ettiği kazanç üzerinde harcama yapma hakkına sahiptir.”³⁰⁹

Kadının yeri ve çalışma alanları İslam tarihinde de açıkça belirlidir. Kadını çalışma hayatında ötekileştirmek yerine uygun şart ve imkânları dikkate alarak kadının faaliyetlerine göz atmalıyız. Hz. Hatice’nin İslam Tarihi’ndeki rolü ve faaliyetleri kadınlar için bir rehber konumundadır.³¹⁰ Kadının çalışma sahnesinde bulunduğu birçok örnek bizi aydınlatmaktadır.

3.5.1.6. *Kadın ve Eğitim*

Kur’an-ı Kerim’in ilk emri olan ‘oku’ kelimesi bizim hayatımızı şekillendirmemize yardımcı olan ve üzerinde fazlasıyla düşünmemiz gereken bir emirdir. Evreni okuyarak yaratıcıya ulaşabiliriz, bildiklerimizden yola çıkarak bilmediklerimize akıl yürütme yöntemiyle ulaşabiliriz. Tüm bunları elde edebilmenin yolu ise bilmekten, okumaktan, ilimle meşgul olmaktan geçmektedir. Yüce Allah’ın bizlere gönderdiği ayette de “*Yaratan Rabbinin adıyla oku...*”³¹¹ buyurulmuştur. Hayrettin Karaman’ın ayete yaklaşımı şu şekildedir:

“Çünkü hem insandaki okuma yeteneği ve imkânını hem de onun okuduğu, incelediği, anlamaya ve kavramaya çalıştığı objeleri, nesneleri yaratan Allah’tır. İnsan, bilgi edinme sürecinde Allah’ın verdiği imkân ve yetenekleri kullanmakta, O’nun yarattığı şartlarda ve onun yarattığı varlıklar üzerinde inceleme ve araştırmalar yapmaktadır. Durum böyle iken, yani O’nun yarattığı yeteneklerle O’nun yarattığı varlık âlemini incelerken, bütün bu lütufları görmezlikten gelerek Allah’a şükretmemek, O’nu tanımamak, üstelik bunu bilim adına yapmak büyük bir nankörlüktür.”³¹²

Tüm insanların üzerine vazife olan “oku” emrini hakkıyla yerine getirebilmek için cinsiyet fark etmeksizin Allah’ın rızasına uygun şekilde ilim peşinde koşmalıyız. İlimin önemine işaret eden meşhur rivayet şu şekildedir: “*İlim Çin’de de olsa ona tâlip olun. Çünkü ilim her Müslümana farzdır.*”³¹³ İlimin yakını uzağı olmaz nerede olursa ondan faydalanmak

³⁰⁹ Nihat Altuntepe, “İslam Ekonomisinde Kadın Girişimciliğinin Yeri ve Önemi: Teorik Bir Yaklaşım”, Sakarya İktisat Dergisi, C. 8, S. 2, (2019): s. 124.

³¹⁰ Daha fazla bilgi için Bk: Mehmet Yaşar Kandemir, “Hatice”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 16, İstanbul 1997, s. 165- 166.

³¹¹ Alak, 96/ 1- 5.

³¹² Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, C. 5, s. 651- 653.

³¹³ Beyhakî, *Şuabu’l-İman*-Beyrut, 1410, 2/ 253.

gerekir. İlim öğrenirken dikkat edilmesi gereken hususlardan biri faydalı ilimle meşgul olmaktır. Peygamberimizin ifade ettiği gibi “*Faydasız ilimden Allah’a sığınırım.*”³¹⁴ İlmin ve bilmenin önemi şu şekilde dile getirilmiştir:

“İnsanlar; bilme, düşünme, plan yapma ve tahmin etme kabiliyetlerine sahiptirler. Uygun ilme sahip olmayan kimse, ne düzgün bir biçimde iş görebilir ne de insanlığın en üst seviyesine ulaşabilir. Bu nedenle, ancak ilim elde etmek için çaba gösterenler, varlığın en üst seviyesine ulaşacaktır.”³¹⁵

İnsanlar akıl yürütme, düşünme sayesinde ilme ulaşabilirler. Kur’an’da Yüce Allah ilim sahibi olmanın önemi ile ilgili farklılığı belirtmiştir: “*Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri düşünür.*”³¹⁶ Âlemi keşfetmek, anlayabilmek, yaratıcının gücünü ve kudretini idrak edebilmek için ilimle hemhal olmak gerekmektedir, bu durum cinsiyet fark etmeksizin tüm insanların üzerine vazifedir. Evrende yaratılan her şeyde hikmet aramalıyız ayette de belirtildiği üzere gökyüzü, yeryüzü hepsi insanın keşfetmesi için birer kanıttır.³¹⁷ Keşfetmek de ancak bilgi sahibi olmakla ve evreni okuyabilmekle olur.

Dinde bilmenin, anlamının, ilmin bu kadar önemli olması insanların üzerindeki vazifenin önemini gösterir. İnsan bilmekle, araştırmakla mesuldür. İslam eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinde cinsiyet ayrımı yapmaksızın kadına ve erkeğe ayrı ayrı teşviklerde bulunmuştur. Kadınlara has eğitim faaliyetleri organize edilmiştir. Kadınların Peygamberimizden eğitim için bir gün tahsis etmesini istemeleri üzerine bir düzenleme yapılmıştır. Peygamberimiz döneminde kadın öğretmenler de bulunmaktaydı. Örneğin; Şifa (Ümmü Süleyman) Peygamberimizin eşlerinden biri olan Hz. Hafsa Hanımefendi’ye yazıyı öğretmiştir. Hz. Peygamberin eşleri de kadınların eğitim öğretim faaliyetleriyle meşgul olmuşlardır. Evlerine gelen kızlara bildiklerini anlatırlardı, kızlar da kendi çevrelerine öğrendiklerini aktarıyorlardı. Tüm bunlardan yola çıkarak İslam’ın ve dolayısıyla da Peygamberimizin kadınların eğitim öğretimine ne kadar önem ve değer verdiğini anlayabiliyoruz.³¹⁸ Hz. Aişe’nin ilme katkısı ve muksirûn (en çok hadis rivayet eden) olarak bilinmesi³¹⁹ Hz. Aişe öncülüğünde kadınların ilimdeki yerine işaret etmektedir.

³¹⁴ Tirmizi, “Daavat”, 128.

³¹⁵ Abdullah Muhammed Khou, *İslam’da Eğitim*, Semra Çinemre (çev.), Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 30, (2011): s. 290.

³¹⁶ Zümer, 39/ 9.

³¹⁷ Yunus, 10/ 101.

³¹⁸ Sariçam, Erşahin, *İslam Medeniyet Tarihi*, s. 132- 133

³¹⁹ Bünyamin Erul, *Hadiste Eleştirel Yaklaşım Öncüsü Olarak Hz. Aişe*, İslamiyât Yayınları, III, sy. 2, s. 11-111.

Daha sonraki dönemlerde yaşanan çevre, coğrafya her türlü davranışı ve şartları değiştirmiştir. Kadınların eğitim görme hakkını bırakın kadına danışmaktan dahi uzak olmak gerektiğini vurgulayan kişiler olmuştur. Ayrıca kadına danışılarak tersinin yapılmasının gerektiğini düşünen bir toplumda kadının kendine ait söyleyecek tek bir fikrinin dahi olamamasına değinilerek kadın tamamen etkisiz bırakılmıştır.

İslam tarihi boyunca kadınlar farklı ilim dallarında kendilerini göstermişlerdir. Kur'an'ı Kerim'i ezberden bilenlerin çokluğu nerdeyse erkeklere rakip olacak niteliktedir. Evliya Çelebi yaşadığı dönemde (XVII yy) İstanbul'da ki hafızların toplamının neredeyse yarısının kadınlardan meydana geldiğini ifade etmektedir. Kadın muhaddislerin sayısının da fazlaca olduğu belirtilmektedir. Dönemin genel seyri incelendiğinde talebelerin ilim için yolculuklara çıktıkları, bu yolculukların zor ve riskli olduğunu görmekteyiz. Bu sebepten dolayı kadınların ilim faaliyetlerinde etkisi azalmıştır. Bu sebebe rağmen yine de sayıca güzel bir konumda oldukları söylenebilir.³²⁰

3.5.2. Kadının Hukuki Hakları

Hukuk toplumda ilişkileri adaletli bir şekilde meydana getirmeyi amaçlar ve insanlar arasındaki düzeni korumayı esas alır. Hak kavramının geçmişi insanlığın geçmişi kadardır. Çünkü insanın olduğu bir yerde hak hukuk kavramından söz edilebilir. Semavi dinlerin gayelerinden biri de hak kavramının layıkıyla yerini bulmasıdır. Önem arz etmesinden dolayıdır ki Kur'an'da ve hadislerde hak kavramına değinilmiştir. Hak ile ilgili ayetlerin sayısı bir hayli fazladır. Hak kavramı çeşitli anlamlarıyla kullanılmıştır. Örneğin; evlenen eşlerden erkeğin kadına ödediği miktar³²¹ ve çeşitli anlamlara gelecek hak ile ilgili daha başka örnekler de mevcuttur.³²² Görüldüğü üzere hak kelimesi çok geniş kapsamlı olup çeşitli anlamlarda kullanılabilmektedir. Dini literatürde farklı anlamlar içeren hak her zaman adaleti çerçevesinde tecelli etmektedir.

Tüm insanlar doğumundan itibaren belli haklara sahip olarak dünyaya gelirler. Yaşadığımız evrende en önemli değerlerden biri insan haklarıdır. İnsan hakları demokratik biçimle yönetilen devletlerde vazgeçilmez bir unsur olmaktadır. 'Demokrasi' ve 'insan hakları' kavramları arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ikisi birbirlerine olan etkileri çerçevesinde ele

³²⁰ Sarıçam, Erşahin, *İslam Medeniyet Tarihi*, s. 133

³²¹ Bakara, 2/ 236- 241, Daha fazla bilgi için Bk: İsra, 17/ 26; Mearic, 70/ 24; Maide, 5/ 116.

³²² Ali Bardakoğlu, 'Hak' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 15, İstanbul 1997, s. 139- 140.

alınmalıdır.³²³ Demokrasi insan haklarının düzenlendiği siyasi bir kavramın genel adıdır. İnsan hakları da demokrasinin anlamlılığına yardımcı olur. Birbirlerine olan ihtiyaçtan ötürü demokrasi insan hakları, insan hakları da demokrasi için gerekliliktir.³²⁴ İnsan hakları ile ilgili bakış açısı şu şekilde ifade edilmiştir:

“İnsan hakları, toplumsal bir varlık olan insana ‘etik’ bir bakış açısıyla bakar. İnsanın değeri, onu diğer canlı türlerinden ayıran özellikleridir. İnsanın ürettikleri ve yarattıklarıyla bir bütün oluşu onun değerini oluşturur. İnsan onuru dediğimizde de insanın değerinden söz ediyoruz.”³²⁵

Evrensellik denilen kavram insan haklarını gözetir ve insan haklarının bulunduğu her yerde de evrensellik vardır. Hiçbir ayrıma gidilmeksizin zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde işler. İnsan haklarının önemli olmasından ötürü sahip olunan her hakkın önünde insan haklarının bulunması birinci sırada önem arz eder. Toplumdan topluma fark göstermediği gibi süreç içerisinde de bir değişim söz konusu değildir. İnsanlığı ilgilendiren bu hak dolayısıyla da tüm insanların ortak değeri ve problemidir.³²⁶ Şafak Kaypak ve Mehmet Karaman’ın insan haklarına dair açıklaması şu şekildedir:

“İnsan hakları; insanın maddi ve manevi gelişimini ve insan onurunu korumayı amaçlayan, insanın insan olmasından kaynaklanan haklardır. İnsan hakları olgusu, tüm insanların zaman ve mekâna bağlı olmaksızın dokunulmaz birtakım hakları olduğu varsayımına dayanmaktadır.”³²⁷

Kadının haklarının yorumlanması ve kadının maruz kaldığı durumlar ise şu şekilde ifade edilmiştir: Kadınların deneyimlerinin olumsuz sonuçlanması ile insan hakkının bağdaştırılması kadının toplumdaki konumunu yanlış belirlemiştir. Kadının mâdur edilmesi toplumdaki kadın algısına gereklilik olarak yansımıştır. Böylelikle de şiddetin meşru sayılması kadın için hak olarak görülmüştür. Kadının bu tavırlara maruz kalması toplumlarda benzerlik göstermektedir.”³²⁸

³²³ Yıldırım Torun, “*İnsan Hakları*”, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, S. 16, Erzurum 2007, s. 416.

³²⁴ Anıl Çeçen, *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2000, s. 57.

³²⁵ İoanna Kuçuradi, *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri, (Felsefe ve İnsan Hakları)*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 1982, s. 49.

³²⁶ Tekin Akıllıoğlu, *İnsan Hakları I*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, İnsan Hakları Merkezi Yayını, Ankara 1995, s. 3- 4.

³²⁷ Şafak Kaypak, Mehmet Kahraman, “*Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 13, S. 33, (2016): s. 299.

³²⁸ Ute Gerhard, “*İnsan Hakları ve Kadın Hakları Bağlamında İslam’da Eşitlik ve Cinsiyet Hukuku üzerine Düşünceler*”, (trc. Abdullah Acar), İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. 23, (2014): s. 453.

Kadının maruz kaldığı birtakım adaletsizlikler haklarını kullanma sürecinde de kendini göstermiştir. Kültürel, toplumsal oluşum içerisinde meydana gelen hadiseler kadının hakkı olarak görülmüş ve her zaman hakkın adaletten yana olduğu söylemini ikinci plana atmıştır. Kadının cinsiyetinden dolayı böyle bir muameleye maruz kalması tarihler boyunca telafisi zor olan ve çığ gibi büyüyen bir kadın algısını da oluşturmuştur. Kadın haklarının ihmal edilmesi ve bunlar içerisinde toplumsal kitleye ulaşanların engellenmesi için çeşitli etkinlikler düzenlenmekte ve daha geniş kitlelere seslenmek hedeflenmektedir. Kadının haklarının korunmamasından rahatsızlık duyan ve insan haklarının da daha çok genişletilmesini isteyen kişiler çeşitli etkinliklerle seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar.³²⁹ Toplumun ve duyarlı kesimin göz yummadığı kadın hakları geniş kitlelere ulaşarak ses getirmeyi amaçlamaktadır. Kadın haklarının neler olduğunu Hayrani Altıntaş şu şekilde sıralamıştır:

“Kadının fiziki bütünlüğü, seçme ve seçilme hakkı, bir iş yapabilme ve çalışma hakkı, çalışan kadınların erkeklerle eşit ücret alma hakkı, mülk edinebilme hakkı, kendi isteğine göre evlenme hakkı, dinlerini ve onun gereklerini yaşama hakkı, eğitim hakkı, hukuki eşitlik hakkı”³³⁰

Bahsi, geçen bazı kadın hakları İslam anlayışına göre Yüce Allah tarafından belirlenmiştir. Sevgi ve merhamet abidesi Peygamberimiz Veda Hutbesinde kadın hakları konusundaki hassasiyetini açıklamıştır. Özellikle vurguladığı eşitlik, miras, mülkiyet konularını vurgulama gereği hissetmiş, kadınların korunması gerektiğini vurgulamıştır. Kur’an-ı Kerim’de inananların kardeş olduğundan bahsedilir. Kur’an kadını erkeğin günahına sebebiyet veren bir cins olarak kabul etmez bu durum Kur’an’a terstir. İslam’da Hz. Meryem, Firavunun eşi olan Asiye, Belkıs gibi övgüyle anılan kadınların olması kadına verilen değeri göstermektedir.³³¹

Kadınların önemine, hakkına dair genel bir bildiri olan Veda Hutbesi geçmişte ve günümüzde Peygamberimizden bize gelen en büyük mirastır. Veda Hutbesinde Peygamberimiz’in büyük bir kitleye hitaben insan haklarına ve kadın haklarına değinmesi hak kavramının önemini göstermektedir. İnsan haklarını savunur nitelikte olan Veda Hutbesiyle ilgili Bünyamin Erul’un şu değerlendirmesi dikkat çekicidir:

“Veda hutbelerinde bütün insanlara yönelik evrensel mesajlar olduğu gibi kul haklarını ilgilendiren konular da ele alınmıştır. Dolayısıyla Veda hutbesinin

³²⁹Charlotte Bunch, *Transforming Human Rights from a Feminist Perspective*, in: Peters, Julie/Wolper, Andrea (Hg.): *Women’s Rights – Human Rights*. New York/ London: Routledge, 1995, s. 11-17.

³³⁰ Hayrani Altıntaş, *İslam Demokrasi ve İnsan Hakları*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2011, s. 163.

³³¹ Altıntaş, *İslam Demokrasi ve İnsan Hakları*, s. 163- 164

alternatif bir insan hakları beyannamesi niteliğinde sayılması isabetli olmamakla birlikte Allah'ın affetmeyeceği iki günden biri olan kul hakkına büyük önem vermesi dikkat çekicidir.³³²

Veda hutbesinde insan haklarının yanı sıra kadın haklarından bahsedilmiştir. Peygamberimiz Veda hutbesinde insanlara seslenerek kadın haklarına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yine devamında kadınların birer emanet olduğunu ve emanete iyi bakılmasını söylemiştir. Kadın ve erkeğin birbirleri üzerinde hakkı vardır ve bu haklar gözetilmelidir.”³³³ Peygamberimiz kadına hayatı boyunca verdiği kıymeti sözleriyle ve davranışlarıyla gösterirken yaşamının son demlerinde dahi insanlara tavsiyelerde bulunması kadın haklarının korunmasının önemine dair devrim niteliğinde çağrılardır. Veda Hutbesi tüm insanların haklarını koruyan önemli bir bildiridir.

Kur'an'da kadının haklarına dair evlenirken mehirlerinin kadına teslim edilmesi ve bunun bir görev olduğu,³³⁴ kadına zorla mirasçı olunmaması gerektiği³³⁵ gibi hakları bildirilmiştir. Erkeği kadından ayrı tutmayan İslam dini kadının hakkını da gözetmiştir. Hayatın müşterek olduğu bir yaşamda birbirlerine karşı hak ve hukuka riayet etmekle dünya ve ahiret mutluluğu elde edilecektir. Yaşamın gerekliliklerinden olan kadının hor görülüp ona ikinci sınıf muamelesi yapılması kabul edilebilir bir durum değildir. Allah bu tür yanlış uygulamaları âyetlerle düzeltmiş, Peygamberimiz ise örnekliğiyle kitlelere doğru mesajları iletme için çaba göstermiştir.³³⁶

³³² Bünyamin Erul, “Veda Hutbesi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 591.

³³³ Erul, “Veda Hutbesi”, DİA, XLII, 592.

³³⁴ Nisa, 4/ 4.

³³⁵ Nisa, 4/ 19.

³³⁶ Altıntaş, *İslam Demokrasi ve İnsan Hakları*, s. 167

SONUÇ

İnsan yaşamında önemli bir yeri bulunan kadın özü itibariyle erkekle aynı nefis ve özden yaratılmış olmakla birlikte, bazı özellikleriyle erkekten farklılık göstermektedir. Ancak Allah'ın kullarını yaratırken onlara verdiği bu özellikler erkeği ya da kadını birbirinden üstün ya da aşağı kılmaz. Her bir yaratılış özelliği belli keyfiyetleri yerine getirmek amacıyla planlanmıştır. Kadın ve erkek insanlığın devamı için önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bu durum kadın ve erkeğin birbirlerinin tamamlayıcısı olduğunu gösterir.

Çalışmamızda kadının dindeki gerçek yerini ve değerini İslam kaynaklarını referans alarak tespit etmeye çalıştık. Bu çalışma bize gösterdi ki, kadının farklı dönemlerde geçirdiği evreler göz önüne alındığında ortak bir kadın tanımlamasından söz etmenin mümkün olmadığını gördük. Farklı yapılanmalara ve değerlere tabi olan kadın zaman zaman değişik muamelelere muhatap olmuştur. Tarih sahnesinin çoğu döneminde ataerkil yapılanmaların yaygınlık göstermesi kadının ikinci plana atılmasına zemin hazırlamıştır. Bazı dönemlerde kendini gösteren anaerkil yapılanmalar ise sınırlı toplumlarda görülmüş ve yaygınlık kazanmadan bir müddet devam ederek zamanla yerini tekrar ataerkil yapılanmaya bırakmıştır. Cahiliye dönemini de içine alan Arap kültüründe kadının konumu hiç de iç açıcı değildir. Doğumundan itibaren kız çocuklarının hor görülmesi, diri diri toprağa gömülmesi ve kız çocuğu sahibi olanların şanssız olarak tabir edilmesi gibi inanışlar kadının toplumda dışlandığını gösteren örnekler içinde öne çıkmaktadır. Kadının köle olarak alınıp satılması, fikrine, evliliğine hatta hayatına değer verilmemesi kadını hak etmediği bir konuma sürüklemiştir.

Tarihte kadının konumu din ile bağdaştırılarak kadınla erkek arasındaki değer farklı gösterilmiştir. Bu durum da insanların İslâm dinindeki kadın tanımlamasına etki etmiştir. Kur'an ı Kerim'in ve sünnetlerin kadına yaklaşımı kadının gerçekteki değerini bize bildirmiştir. Çalışmamızın sonun da kadın aleyhine oluşan söylemleri tespit ederek dindeki gerçek karşılığına ulaştık.

Kur'an'da kız çocukları hakkında verilen mesajların bazı toplumlardaki kız çocuk söylemleriyle uyuştuğunu söylemek mümkün değildir. Peygamber Efendimizin yeryüzüne gelmesi ve vahiyleri bildirmesiyle insanlığa ışık olan İslam dini yaşanmaya başlamıştır. Rahmet Peygamberi olan Hz. Muhammed insanlığa hep sevgiyle yaklaşmış kadın, erkek, çocuk, köle ayırt etmeden herkese gereken değeri vermiştir. İnsanlığa merhametle yaklaşan Peygamberimiz

tüm insanlara olduğu gibi kadına karşı olan söz ve davranışlarıyla da tüm insanlığa örnek olmuştur. Peygamberimizin eşlerine karşı davranışlarını görenler alışkın olmadıkları bu tutum karşısında şaşırılmışlardır. Fakat zamanla kendileri de bu uygulamaları hayatlarına geçirmeye başlamışlardır. Peygamberimizin söz ve davranışlarının eşleri yoluyla insanlara aktarılması kadınlara karşı olumlu davranışın benimsenmesinde rol oynamıştır. Görülen, bilgi edinilen davranışlar zamanla insanların hayatlarına sirayet etmiştir, kadına karşı takınılan olumsuz ve yanlış uygulamalardan vazgeçilmeye başlanarak kadının değeri ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Maalesef Peygamberimizin vefatıyla birlikte alışkanlıklarına tekrar dönenler kadına yine haksız ithamlarda bulunmuşlardır. Tarihin tekrerrür etmesi kadını incitmiş ve haklarından yoksun bırakmıştır.

Kadının cinsiyeti sebebiyle ikinci plana itilmesinde insanlığın yaratılışı esnasında Hz. Adem'i suça sürüklemeye fail olarak rol aldığı yönündeki kabullerin etkisi büyük olmuştur. Kadının kandırma potansiyeline sahip olduğunu düşünmek ve fitraten kadına olumsuz vasıflar yüklemek kadının genel karakterine yönelik olumsuz değerlendirmeleri de beraberinde getirmiştir. Kadın ve erkeğin aynı özlerden meydana geldiğini ifade eden ayetlerin ve çeşitli hadis rivayetlerinin yanlış yorumlanmasıyla elde edilen sonuçlar ve İsrailiyata dayalı çeşitli rivayetler kültür ve yaşantılarla bütünleştirilerek kadın hakkında olumsuz hükümler verilmesine sebep olmuştur.

İsrâiliyat bilgilerinin de desteklediği kaburga kemiği hadisesi birtakım hadis rivayetlerinin yanlış yorumlanmasıyla birlikte yaygınlık kazanmıştır. Halbuki Kur'an'a göre kadın ve erkek aynı özden yaratılmıştır. Fakat bazı yorum farklılıkları ve rivayetlerin etkisiyle kadınının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı söylenmiştir. Bu rivayetlerin kadının yaratılışındaki farklılığa değil de özelliklerindeki farklılığa işaret ettiği çalışmalarımızın sonucunda görülmektedir.

Kadın ile ilgili öne sürülen inançlar sadece kaburga kemiği ile sınırlı olmayıp başka birçok konuda kadının olumsuzluklar abidesi olarak anılmasını yaygınlaştırmıştır. Kadının uğursuz olduğu düşüncesinden hareketle bazı işlerini ve sırlarını kadınlarla paylaşmayan ya da kadına danışarak tersini yapan bir zihniyetin dayanakları tespit edildiğinde İslâm'ın öngördüğü kadın algısından ne kadar uzağında olduğunu belirlemek mümkün olmaktadır. Kadının şeytan gibi yoldan çıkardığı ve erkeklerin işlerinde olumsuzluklara yol açtığı yönündeki iddialar kadının adeta bir günah keçisi ilan edildiğini gösteren bulgulardır. Yapılan bir davranışın sonucu olumsuz olduğu takdirde bunu kadına yüklemek adil insan algısının çok uzağındadır. Hiçbir insanın yaratılışında kötü özellikler yoktur ve birbirlerine karşı üstünlükleri de yoktur.

Her insan yapıp ettiklerini iradesi çerçevesiyle şekillendirdiğinden dolayı sonucu kendinde aramalıdır. Ayetlerde de belirtildiği üzere her kim ne yapıyorsa kendisi için yapar ve karşılığını da kendisi alır, kimse kimsenin günahını çekmez. Adil olan Allah'ın insanların günahlarının bedelini kimseye ödetmeyeceği yönündeki beyanına rağmen, insanların olumsuz sonuçlanan işlerini kadınlara yüklemesi adalet ilkesiyle çelişen bir durumdur.

Kadının karşı karşıya kaldığı olumsuzluklardan bir diğeri de var olan haklarından yoksun bırakılmasıdır. Bazı toplumlarda şahitlik, miras, evlilik, boşanma, ticaret, eğitim gibi haklarından yoksun bırakılan kadın erkekten geri planda ya da erkeğin gölgesinde hayatını devam ettirmeye itilmiştir. Kadının maruz kaldığı bu tutumların İslâm'ın öğretilerine göre doğru olmadığı temel kaynaklar referans alınarak açıklanmalı, kadının hakkı olan her şey Kur'an ışığında kitlelere aktarılmalıdır.

Erkek ve kadın arasında mirastaki dağılım farklılığından hareketle kadının daha az payı olmasını, kadının cinsiyetinden kaynaklı bir durum olarak yorumlayanlar cımbızlama bazı ifadeleri ön plana çıkararak kadın hakkında genel kanılara varmışlardır. Halbuki kadının mirastan az pay alması sorumluluklarıyla ilişkili bir durumdur. Bütün bu olumsuz yorumların muhatabı olan kadın ise sadece bu hükümlere boyun eğmek zorunda bırakılmıştır. Buradan hareketle İslâm dininin kadını ikinci plana ittiği yönündeki iddialar kabul edilemez. İnsanlığı kuşatan din kuralları içerisinde herhangi bir dengesizlik ya da adaletsizlik bulunmamaktadır.

Kadının haklarını bizzat Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerden belirleyerek temellendirmek kadının İslâm'daki gerçek konumunu tespit etmede önem arz etmiştir. Kadının şahitliği konusundaki görüş farklılıklarının sebepleri irdelendiğinde bunların kadının aleyhine değil tam aksine lehine bir durum olduğu görülmektedir. Kadının şahitliğinin geçerli olabilmesi için bir erkek yerine iki kadının şahitliğinin gerekli görülmesi kadını yeren kesimi sevindirmektedir. Ticaretin zorlukları ve kadının o ortamlarda bulunma engeli sebebiyle tecrübe konusunda erkekten daha deneyimsiz olması kadının aleyhinedir. Bu sebeple de ayetleri, rivayetleri, tarihte gerçekleşmiş hadiseleri kendi bağlamını da göz önünde bulundurarak incelemeliyiz. Algılarımızdaki yanlışlığı sorgulamak yerine dini adaletsizlikle suçlamak kadına hakkı olan değeri vermediği gibi kadın ile erkek arasında gereksiz rekabetin ve kutuplaşmanın meydana gelmesine sebep olmaktadır.

Kadın ile ilgili öne sürülen söylemleri incelediğimizde birçok farklı yorumlama ve bilgilere ulaştık. Tüm bu bilgiler değerlendirildiğinde hangilerinin İslâm dininde karşılık bulunduğunu hangilerinin de sadece algıdan ibaret olduğunu tespit ettik. Peygamberimizin

uygulamalarından ve sahih hadislerinden de yola çıkarak çalışmamızı tamamladık. İsrailiyat bilgilerinin kültürümüzde fazlasıyla yer edinmesi toplumlarda oluşan kadın algısını da etkilemiştir. Bu sebeple de dini kaynakları referans alarak kadınla ilgili inançları belirledik ve dindeki karşılığını irdeledik. Kadına dair öne sürülen olumsuz söylemlerin yorumlama farklılığını, toplumdaki kültürlerin tesiri altında kalındığını ve başka dinlerdeki kadın tanımlamalarından etkilenildiğini tespit ettik. Böylece de birçok bilginin harmanlaması sonucunda kadınla ilgili inançların İslâm dinindeki yerine ulaştık.

KAYNAKÇA

- ACAR, F. *Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Yükümlülükler (Der. O. Çiftçi), 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, TODAİE İnsan Hakları ve Araştırma ve Derleme Merkezi Yayını, Ankara 1998, 23-31.
- ACLUNİ, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l- Hafa ve Müzili'l- İlbas*, I- II, Daru'l- Mektebeti'l- İlmiyye, Beyrut 1988.
- ADLER, Alfred Cinsiyetler Arasında İş birliği: Kadın- Erkek, Aşk- Evlilik ve Cinsellik Üzerine Yazılar, Payel Yayınevi, İstanbul 19 99.
- AĞIRMAN, Cemal, *Kadının Yaratılışı (İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım)*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001.
- AHMED B. HANBEL, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed b. Eş- Şeybani, *Müsnedü'l- İmam* (thk. Şuayb el- Arnaut, Adil Mürşid ve diğerleri), Müessesetü'r- Risale, 1. Baskı, I- L, Beyrut, 1421/ 2001.
- AHMETBEYOĞLU, Ali, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK Yayınları, Ankara 2001.
- AKGÜN, Hüseyin, “Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi”, Din Bilimleri Araştırma Dergisi, C. 19, S. 2, (Eylül 2019): s. 323- 338.
- AKTAN, Hamza, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, TDV Yayınları, İstanbul 2005, s. 143- 145.
- AHMED, Leila, *Women and Gender in Islam*, Yale University Press, Connecticut, 1992.
- AKILLIOĞLU, Tekin, *İnsan hakları I*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, İnsan Hakları Merkezi Yayını, Ankara 1995.
- ALTINDAL, Meral, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yayınevi, İnsan ve Toplum Dizisi, İstanbul 1994.
- ALTINTAŞ, Hayrani, *İslam Demokrasi ve İnsan Hakları*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2011.
- ALİYE, Fatma, *Hanım Yaşamı-Sanatı-Yapıtları ve Nisvân-ı İslâm*, Mübeccel Kızıltan (Haz.), Mutlu Yayınları, İstanbul 1993.

- ALİYYÜ'L- KARİ, Nureddin b. Sultan, *el- Esraru'l- Merfua fi'l- Ahbari'l- Mevzua*, Tahkik: Muhammed es- Sabbağ, el- Mektebetü'l- İslami, Beyrut 1986.
- ALTUNTEPE, Nihat, “İslam Ekonomisinde Kadın Girişimciliğinin Yeri ve Önemi: Teorik Bir Yaklaşım”, *Sakarya İktisat Dergisi*, C. 8, S. 2, (2019): s. 100- 130.
- APAYDIN, H. Yunus, AYDIN, Mehmet, Akif, Bardakoğlu, Ali, Çağrı, Mustafa, *Türkiye Diyanet Vakfı İlmihali*, 20. Baskı, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- ARSLAN, Şebnem, ÇİFTÇİ, Osman Zahid, KARABACAK, Mustafa, “İslam’ın Kadın Liderliğe Bakışı” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, (Ekim 2015): s. 71- 107.
- İBN ARRAK, Ebu’l Hasan Ali b. Muhammed, *Tenzihü’ş- Şeriatı'l- Merfua*, I- II, Tahkik: Abdülvehhab Abdüllatif- Abdullah Muhammed es- Siddık, Mektebü'l- Kahire, Mısır h. 1378.
- EL- ENSARİ, Abdulhamid İsmail, *eş- Şura ve Eseruha fi'd- Dimukratiyye*, 274, el- Mektebetü'l- Asriyye, Beyrut, tsr.
- ATAR, Fahrettin, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 112- 117.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Kadın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s. 86- 94.
- BUHARİ, El-‘Ayni, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, “*Umdetü'l- kari şerhu Sahihi'l- Buhari* (Zabt ve tahsis: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer), Daru'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1. Baskı, I- XXV, Beyrut, 1421/ 2001.
- BARDAKOĞLU, Ali, ‘Hak’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 15, İstanbul 1997, s. 139- 151.
- BARDAKOĞLU, Ali, ALGÜL, Hüseyin, APAYDIN, H. Yunus, DÖNMEZ, İbrahim, Kâfi, ERKAL, Mehmet, HARMAN, Ömer, Faruk, KILAVUZ, Ahmet, Saim, ULUDAĞ, Süleyman, YÜCEL, İrfan, *Türkiye Diyanet İlmihali*, 20. Baskı, C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- BARLAS, Asma, *Believing Women in Islam*, Universty of Texas Press, Texas, 2015.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Din ve Kadın*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2019.

- BEŞER, Faruk, *Hanımlara Özel İlmihal*, Paradoks Yayınları, İstanbul 2015.
- BUNCH, Charlotte, *Transforming Human Rights from a Femi-nist Perspective*, in: Peters, Julie/ Wolper, Andrea (Hg.): *Women's Rights – Human Rights*. New York/ London: Routledge, 1995, s. 11-17.
- İBNÜ'L- CEVZİ, Ebu'l- Ferec Abdurrahman, el- İlelü'l- Mütenahiye fi'l- Ehadisi'l- Vahiye, I- II, Daru'l- Kütübi'l- İlmiye, Beyrut 1983.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Yaratma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 331- 332.
- ÇAKAN, İsmail, *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007.
- ÇEÇEN, Anıl, *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2000.
- DALGIN, Nihat, “Secde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s. 171- 172.
- EBERHARD, Wolfram, “Çin Simgeleri Sözlüğü”, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000,
- EBU DAVUD, Süleyman b. El- Eş'as. Es- Sicistani el- Ezdi, *Sünenü Ebi Davud* (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamit), El- Mektebetü'l- Asriyye, I- IV, Beyrut.
- ERUL, Bünyamin, “Veda Hutbesi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 591.
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, *Hadislerle Kadın*, Huriye Martı (Ed.), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2019.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, I, Erkam Yayınları, İstanbul 2017.
- DURMUŞOĞLU, Kadriye, *Dini Gelenekte Ötekileştirilen Kadın*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2007.
- EL- ELBANİ, Muhammed Nasuriddin, *Silsiletü'l- Ehadisi 'z- Zaife ve'l- Mevzua*, I- II, H. 1309- 1405.
- ELÇİ, Elçin, Türkiye’de “Kadın Olmak” Söylemi: Kadınlarla Yapılmış Bir Söylem Çalışması, *Psikolojik Çalışmaları Dergisi* 31(2011) s. 1-28.
- EL- HÂKİM, Ebu Abdullah Muhammed en- Neysaburi, el- Müstedrek ale's- Sahihayn, I- V, Tahkik: Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l- Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut 1990.

- ENGINEER, Asgar, Ali, *The Rights of Women in Islam*, St Martin Press, New York 1996.
- ERĞİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, TTK Basımevi, Ankara 1958.
- ERUL, Bünyamin, *Hadiste Eleştirel Yaklaşım Öncüsü Olarak Hz. Aişe*, İslamiyât Yayınları, III, sy. 2, s. 11-111.
- ERUL, Bünyamin, “Veda Hutbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 42, İstanbul 2012, s. 591- 593.
- ES- SEHAVİ, Şemsüddin Ebu'l- Hayr, *el- Mekasidu'l- Hasene fi Beyani Kesirin mine'l- Ehadisi'l- Müştehira ale'l- Elsine*, Mısır 1956.
- EŞ- ŞEVKANİ, Muhammed b. Ali, *el- Fevaidü'l- Mecmua fi'l- Ehadisi'l- Mevzua*, Kahire 1960.
- ET- TABERİ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, Tefsiru't- Taberi: *Cami'u'l- beyan 'an te'vili ayi'l- Kur'an* (thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et- Türki), Daru Hecr, 1. Baskı, I-XXV, Kahire, 1422/ 2001.
- ET- TİRMİZİ, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd), *el- Cami'u's- sahih: Sünenü't- Tirmizi* (thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdülbaki, İbrahim Atve), Şeriketu Mektebe ve Matbaatu Mustafa el- Babi el- Halebi, 2. Baskı, I- V, Mısır, 1975/ 1395.
- EZ- ZEHEBİ, Ebu Abdullah Şemsüddin, Mizanü'l- İ'tidal, I- IV, *Daru İhyai'l- Kitabi'l- Arabi*, Beyrut 1963.
- EZ- ZERKEŞİ, Bedrüddin, *el- İcabe li- iradi me'stedrekethu 'Aişe 'ale's- sahabe* (thk. Said el- Afgani), *el- Mektebetü'l- İslami*, 2. Baskı, Beyrut, 1390/ 1970.
- EZ- ZÜHRİ, İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *Kitâbü't- tabakâti'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kâhire, Mektebetü'l-Hanci, 2001, VIII.
- FROMM, Erich, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, Say Yayınları, 2016.
- GERHARD, Ute “*İnsan Hakları ve Kadın Hakları Bağlamında İslam'da Eşitlik ve Cinsiyet Hukuku üzerine Düşünceler*”, (trc. Abdullah Acar), *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 23, (2014): s. 451- 470.
- GAZALİ, *Fakihlere ve Muhaddislere Göre Nebevi Sünnet*, Ali Özek (çev.), İslami Araştırmalar Yayınları, İstanbul 1992.

- GARAUDY, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, Cemal Aydın (çev.), Pınar Yayınları, İstanbul 2015.
- GUISSO, Richard W. “*Women In China*”, Philo Press, United States of America, 1981.
- GÜLER, İlhami, *Sabit Din Dinamik Şariat*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012.
- GÜNEŞ, Âdem, *Şiddet Din Eğitimi ev Değerler*, Arı Yayınları, İstanbul 2016.
- GÜZEL, Ahmet, “*Hiz. Hatice’nin Hiz. Peygamber’le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme*”, İSTEM, Yıl:10, S. 19, (2012): s. 57-100.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Salih Tuğ (çev.), C. 2, İrfan Yayınları, İstanbul 1990.
- HARMAN, Ömer Faruk, “*Havva*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 16, TDV Yayınları, İstanbul 1997, s. 542- 545.
- HOQUE, J. Rahman, A. Ve Razia, S. (2014), “*Women Entrepreneurship Development under Islamic Perspective- A Study on Some Selected Muslim Women Entrepreneurs of Bangladesh*”, *World Review of Business Research*, Vol. 4. No. 3, October 2014 Issue, pp. 45- 63.
- HÖKELEKLİ, Hayati, “*Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler*”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 5, S. 14, (Aralık 2007): s. 61- 78.
- HÖKELEKLİ, Hayati, “*Cinsiyet*”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 21-27.
- HAKKI, İzmirli İsmail, *el- Cevâbü’s- Sedîd fi Beyânî Dini’t- Tevhîd*, 1366/ 1946.
- HAŞİMİ, M. Ali, *Kur’an ve Sünnete Göre Kadının Şahsiyeti*, H. İbrahim Kutluay vd. (çev.), Risale Yayınları, İstanbul 2009.
- HİŞAM, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam el- Hımyeri, “*et- Tican fi Mülîki Hımyer*”, San’a: Merkezü’d- dirasat ve’l- ebhas el- Yemeniyye, 1347/ 1929.
- HÜLİY, Behiy, *Müslüman Kadının Aile ve Toplumdaki Yeri*, Mustafa Özcan (çev.), Özgü Yayınları, İstanbul 2017.
- İBN KAYYİM EL- CEVZİYYE, Şemsüddin Ebu Abdullah, *el- Menaru’l- Münîf fi’s- Sahihi ve’d- Daif*, Tahkik: Abdülfettah Ebu Gudde, Mektebetü’l- Matbuati’l- İslami, Beyrut 1994.

- İBN KESİR, Ebu'l- Fida İsmail b. Ömer b. Kesir el- Kuraşi ed- Dimeşki, *Tefsirü'l- Kur'ani'l'- azim* (thk. Sami b. Muhammed Selame), Daru Taybe, 2. Baskı, I- VIII, Riyad, 1420/ 1999.
- İBN MACE, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid Mace el-Kazvini, Sünenü İbn Mace (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki) Daru İhya'il- Kütübi'l- Arabiyye, I- II.
- İŞCAN, M. Zeki, *Bazı İslam Modernistlerine Göre Kadın Hakları Konusunda Kısmî Bir Değerlendirme*, Ekev Akademi Dergisi, III, 2001.
- JÜLİDE, Sevim, *Tanrı'nın Sesi kadın*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001.
- KALKEK, Cengiz, "Ticaret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 134- 144.
- KALYONCUO, Ayşe, *Modern Dönem Dindarlarının Kadın Algısı*, İletişim Yayınları, Ankara 2018.
- KANDEMİR, Mehmet, Yaşar, "Hatice", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 16, İstanbul 1997, s. 165- 166.
- KAPANOĞLU, Sedef, *Çin'de Kadın İmgesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- KARAMAN, Hayrettin, ÇAĞRICI, Mustafa, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, GÜMÜŞ, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, C. 2, 2012.
- KARHAN, Ömer Faruk, "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s. 82- 86.
- KAYPAK, Şafak ve KAHRAMAN, Mehmet "Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 13, S. 33, (2016): s. 298- 315.
- KHOU, Abdullah Muhammed, *İslam'da Eğitim*, Semra Çinemre (çev.), Ondokuz Mayıs İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 30, (2011): s. 277- 303.
- KILIÇ, Sadık, *Benliğin İnşası*, İnsan Yayınları., İstanbul 2000, s.279
- KIRSAÇLI, Nurcan, *Havva ve Ötesi- Kutsal Kitapta Geçen Kadınlar, Gerçeğe Doğru Kitapları* Yayınları, İstanbul 2017.

Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1985.

KUÇURADİ, İoanna, *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri, (Felsefe ve İnsan Hakları)*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 1982.

Kur'an-ı Kerim Meali, Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin (çev.), *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, 3. Basım, Ankara 2009.

LUTFİ, Huda, “*Manners and Customs of Fourteenth Century Cairene Women*”, *Women in Middle Eastern History, Shifting Boundaries in Sex and Gender*, New Haven 1991, s. 99- 121.

MARTİ, Huriye, “*Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri*”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 3, (2009): s. 112- 115.

MÂTÜRÎDÎ, Ebu Mansur, *Kitabu't- tevhid*, Bekir Topaloğlu (çev.), İsam Yayınları, Ankara 2019.

MÂTÜRÎDÎ, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud es- Semekandi, *Tevilatü'l- Kur'an*, C. VII, Mizan Yayınları, İstanbul 2007.

MÂTÜRÎDÎ, Ebu Mansur, *Tevîlâtü'l Kur'an Tercümesi*, Bekir Topaloğlu, Kemal Sandıkçı (çev.), Yusuf Şevki Yavuz (Ed.), C.2, Ensar Yayınları, İstanbul 2015.

MERNİSSİ, Fatıma, *Beyond the Veil*, Indiana University Press, Bloomington, 1987,

MUTLUTÜRK, Münire, *Kelam Kaynaklarında Kadın*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

MÜSLİM, Ebu'l- Hüseyin Müslim b. El- Haccac el- Kuşeyri en- Neysaburi, *Sahihu Müslim*, (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), *Daru İhyai't- Türesi'l- Arabiyye*, I- V, Beyrut, 1412/ 1991.

NESAI, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu'ay b. Ali en-Nesai, *Sünen*, I- VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

OKUMUŞ, Zehra Şener, *Hadislere Göre En Faziletli Kadın ve Özellikleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

ÖĞÜK, Emine, “*Dindarlık Algıları ve Şiddet*”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Dergisi*, c. 7, s. 1, (Nisan 2019): s. 1- 30.

- ÖĞÜK, Emine, *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*, Emine Öğük, (Ed.), İlâhiyât Yayınları, Aralık 2018.
- ÖZSOY, Ömer ve GÜLER, İlhami, *Konularına Göre Kur'an*, Fecr Yayınları, Ankara 1998.
- ÖZTÜRK, Mustafa, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015.
- EDMONDS, Anna G., *Redhouse İngilizce- Türkçe Sözlük*, İstanbul 1998, s. 1998.
- SÂMÎ, Şemseddîn, *Kadınlar*, İsmâil Doğan (Haz.), Gündoğan Yayınları, Ankara 1996, s. 11-55.
- SARIÇAM, İbrahim ve ERŞAHİN, Seyfettin, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013.
- SARMIŞ, İbrahim, *Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı- I*, Doğan Basım, İstanbul 2016.
- SEVİNÇ, Necdet, *Eski Türklerde Kadın ve Aile*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1987.
- TARHAN, Nevzat, *Kadın Psikoloji*, Nesil Yayınları, İstanbul 2010.
- TASLAMAN, Caner ve TASLAMAN, Feryal, *İslam ve Kadın*, İstanbul Yayınevi, İstanbul 2019.
- TERZİOĞLU, Hülya, *Maturidi'de Kadın Algısı Te'vilatü'l- Kur'an Bağlamında Bir İnceleme*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2018.
- TUĞLU, Nuri, *Bireysel ve Aile İçi İlişkilerde İslam'ın Şiddet Karşıtlığı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, II/ 1385.
- TOPALOĞLU, Bekir ve YAVUZ, Yusuf Şevki, *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2011.
- YALÇINTAŞ, Mehtap, *Rivayetler Işığında Kadının Aile İçindeki Yeri ve Önemi*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat 2020.
- YAMAN, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2015.
- YAVUZ, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Feyiz Yayınları, İstanbul 2011.

YILDIZ, H. Erol, *Türkçe Sözlük*, Karatay Yayınları, Konya 2017.

YILMAZ KOCA, Kadriye, Osmanlı'da Kadın ve İktisat, Beyan Yayıncılık, İstanbul 1998,

TORUN, Yıldırım “*İnsan Hakları*”, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, S. 16, 2007, s. 416- 424.

ZEYBEKOĞLU, Özge, Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2009.

ZUHAYLİ, Vehbe, *İslam Fıkı Ansiklopedisi*, A. Efe-B. Eryarsoy vd.(çev.), C. 10, Risale Yayınları, İstanbul 1991, s. 301.

ÖZGEÇMİŞ

